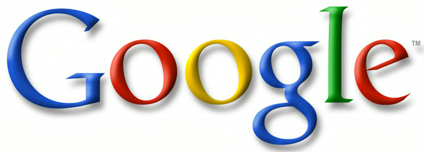
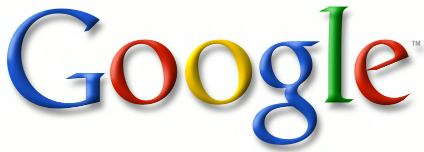

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

NEDERLANDSCH-INDISCHE KRIJGSVERHALEN

NEDERLANDSCH-INDISCHE

KRIJGSVERHALEN

DOOR

J. P. SCHOEMAKER,
Kapitein der Infanterie N.-I. Leger

TWEEDE DRUK

Goegoer Malintang. — Ons corps Marechaussees te Atjeh. — De militaire-civiele gezaghebber te Marabahan (Borneo) — De smokkelaars van Landjamoe. — Een gevaarvolle verkenning. — Het zesde Bataljon zal nooit vergaan! — Onze inlandsche soldaten. — Dipo Negoro in den Java-oorlog 1825—1830.

S-GRAVENHAGE
W. P. VAN STOCKUM & ZOON
1897

GOEGOER-MALINTANG

Episode uit den opstand van Batipo

„Het is geen klein volk dat zijn helden eert," sprak Duitschlands machtige Keizer, Wilhelm II, toen hij tijdens zijn bezoek aan Neêrlands hoofdstad, in Juli 1891, een lauwerkrans legde op het graf van den grootsten zeeheld, van onzen onsterfelijken Michiel Adriaanszoon De Ruijter.

Deze woorden van den Keizer-Koning mogen tevens getuigen van zijne belangstelling voor het nederlandsche volk, dat, trotsch op zijn kloeke voorvaderen, hun nagedachtenis weet te eeren.

Onverklaarbaar mag het daarom heeten, dat onze natie, die met zooveel fierheid gewaagt van hare helden, dikwijls zoo onverschillig blijft voor de daden van moed en trouw, bedreven door het Indische Leger, dat in het verre Oosten, met zooveel zelfopoffering en standvastigheid, Neêrlands driekleur handhaaft.

Is het niet dezelfde vlag, die hier en in het Morgenland haar banen ontplooit?

Terwijl de namen van Claassens, Van Speijk en anderen

met geestdrift verheerlijkt worden, en men de jeugd op hun roemrijke daden wijst, worden de helden van het Indische Leger nauwlijks genoemd. Wanneer b. v. wordt gewaagd van de dapperen van Goegoer-Malintang? En toch dwingen zij evengoed bewondering en waardeering af!

Wij wenschen in het volgende verhaal de geschiedenis van die zoo weinig besproken helden in herinnering te brengen, uit eerbied voor grootsche daden, uit piëteit voor hun nagedachtenis.

Reeds bij de herstelling van ons gezag ter Westkust van Sumatra, 22 Mei 1819, had de Regeering daar met vele moeilijkheden te kampen.

Vooral de oorlog tegen de Padries — een secte, in 1803 onder de belijders van den mohamedaanschen godsdienst ontstaan — die door daden van geweld de geheele Padangsche Bovenlanden aan de nieuwe leer hadden onderworpen, gaf het bestuur handen vol werk.

Deze krijg tegen de Padries, wier fanatisme door priesters tot een ongekende hoogte was opgevoerd, bracht niet alleen ons gezag op Sumatra in gevaar, doch deed zelfs onze heerschappij over den geheelen archipel op haar grondvesten trillen.

Dank zij der volharding van een handvol dapperen, bleef echter ons overwicht gehandhaafd, en werd, in Augustus 1837, Neerlands driekleur te Bondjol geheschen, het laatste bolwerk der Padries, dat, door een onneembare bergstelling beschermd, ons de zege hardnekkig betwistte.

Na den val van Bondjol werd in de Padangsche Bovenlanden een geregeld bestuur ingevoerd.

De nieuwe grensregeling gaf echter eenigen woelzieken grooten aanleiding, om onrechtmatige aanspraken te doen gelden, zoodat onze bestuursambtenaren veel takt moesten ontwikkelen om nieuwe onlusten te voorkomen.

In het landschap Batipo evenwel wist de eerzuchtige Datoe Pamo-Entjack, partij trekkende van het vertrouwen dat wij in zijn oom, den regent van Batipo, Kalie Radja Atsal Negrie Pringang, stelden, een aanhang te verwerven, waarmede hij, gerugsteund door kwaadwilligen uit omliggende landschappen, zich sterk genoeg achtte om het wettig gezag te trotseeren.

De opstand, in Februari 1844 te Batipo uitgebarsten, was des te gevaarlijker, omdat onze Regeering niet op onlusten bedacht was, en het hoofd van Batipo, het landschap dat door zijn ligging de sleutel was tot de Padangsche Bovenlanden, bekend stond als een bekwaam en kundig krijgsman, die ons gedurende den Padrie-oorlog, door zijn terreinkennis en de wijze waarop hij daarvan partij wist te trekken, uitstekende diensten had bewezen.

Wat den regent van Batipo bewoog, de vaan des oproers te ontrollen, na door onze Regeering met onderscheiding en voorkomendheid behandeld te zijn, is misschien niet gemakkelijk uit te maken.

Bij de uiteenloopende meeningen hieromtrent, willen wij dienaangaande niet in beschouwingen treden; evenmin is het ons doel om den opstand in zijne bijzonderheden te schetsen.

Wij vermelden het bovenstaande alleenlijk om aan te toonen, onder welke omstandigheden de gebeurtenis plaats greep, waarvan wij het verhaal thans laten volgen.

Padang-Pandjang lag nog in donkere nevelen gehuld, toen de bewoners, in den morgen van 24 Februari 1841, in den slaap overvallen werden door een tweeduizendtal opstandelingen van het landschap Batipo.

De civiele gezaghebber, Frazinscki, was het eerste slachtoffer dat onder hun slagen viel. Uit het bed gesleurd, werd de ongelukkige op de wreedaardigste wijze om het leven gebracht.

Vervolgens drongen de muiters luid schreeuwende de kampong binnen, en richtten onder de niets kwaads vermoedende bevolking een gruwelijke slachting aan.

Hartverscheurend was het gekerm en gejammer der ongelukkigen, die, in radeloozen angst en verbijstering, tevergeefs in alle richtingen beproefden te ontkomen. — Niemand bleef gespaard, zelfs geen kind, en slechts aan enkelen gelukte 't zich te redden.

Toen alles uitgemoord was, werden de huizen in brand gestoken, en de nog lillende lijken den vlammen prijsgegeven.

En terwijl de roode gloed der brandende woningen dit afschuwelijk tooneel verlichtte, sprongen de muiters onder een woesten krijgsdans om de hoogopstijgende vuurzuilen, totdat eensklaps de schrille kreet van „*di benteng! di benteng!*" de geheele bende naar het geretrancheerde kamp, Goegoer Malintang, deed snellen.

Op hetzelfde oogenblik rapporteerde een schildwacht, den sergeant der wacht Van Holy, dat er brand was in de kampong.

De kommandant van het kamp, de tweede luitenant I. B. Banzer, door Van Holy gewaarschuwd, liet inmid-

dels het alarmsignaal geven, om der bevolking hulp te verleenen. Niemand dacht toen nog aan een verraderlijken overval; men meende, het was een gewone brand, en schreef het onheil toe aan de zorgeloosheid der inlanders.

Nauwelijks echter had de bezetting (sterk vijftig man, waaronder tien Europeanen) zich verzameld, of de sergeant-majoor geweermaker Schelling kwam buiten adem aanloopen, en berichtte met haperende stem, dat een groot aantal Padries Padang-Pandjang hadden afgeloopen en in brand gestoken; dat ook zijn woning niet gespaard was gebleven en hij zich slechts met moeite had weten te redden.

Men kan zich voorstellen, hoe verrast de onzen waren bij 't vernemen van die tijding!

En inderdaad zag Banzer reeds door 't geboomte, dat donker afstak tegen den verlichten achtergrond, hoe een luid schreeuwende menigte, in dichte drommen en onder het zwaaien van allerlei wapens, in snellen draf op het kamp afkwam.

Spoedig waren de muiters binnen het kampement gedrongen, dat om zijn uitgestrektheid en de vele voorwerken, door de kleine bezetting niet te verdedigen was.

Terwijl een gedeelte der opstandelingen zich van de voorwerken meester maakte, stormden de overigen op de soldaten los.

In carré, met de vrouwen en kinderen in 't midden, wachtte de bezetting met de bajonet den vijand af; tijd om de manschappen van patronen te voorzien was er niet geweest.

De schok was ontzettend, doch onze mannen weken geen duimbreed.

Begrijpende dat hij tegen zulk een overmacht op den duur niet bestand zou zijn, besloot Banzer naar het met geschut bewapende reduit te retireeren, waarin zich ook het buskruit-magazijn bevond en andere oorlogsbehoeften aanwezig waren.

Voet voor voet trok men daarop terug.

Steeds omringd en achtervolgd door de scheeuwende en tierende muiters, moesten de onzen zich een doortocht banen door die dichte drommen; als door een wonder bereikten zij zonder verlies het reduit, het éenige punt dat zij konden verdedigen.

Waren de muiters beter aangevoerd en minder door bloeddorst verblind geweest, voorzeker zou 't der bezetting niet gelukt zijn, zich door de woeste menigte heen te slaan.

Verwoed, de kleine schaar niet vermeesterd te hebben, en teleurgesteld in hun moordzuchtige plannen, hieven de bruine duivels een oorverdoovend gehuil aan, en verspreidden zich over het geheele kampement, om overal met dezelfde vernielzucht brand te stichten.

Snel grepen de vlammen om zich heen en weldra was het reduit door een gordel van vuur omgeven. Dichte, met gloeiende vonken doormengde rookwolken stegen opwaarts, werden door den morgenwind in alle richtingen voortgedreven, en haar verstikkende walm belette schier het ademhalen.

Het kampement bood een ontzettend schouwspel: waar men den blik ook wendde, stond alles in lichterlaaie, overal zag men den rossen vuurgloed. — En als hellegeesten sprongen de opgewonden muitelingen daaromheen, terwijl hun luide juichkreten en akelig gegil zich mengden met het gekraak der instortende woningen.

In het reduit liet Banzer terstond de atappen bedekking van het kruitmagazijn afrukken, en werden allerlei aanstalten gemaakt tot een hardnekkige verdediging.

Eén huis echter scheen de aandacht der woestelingen ontsnapt: het was dat van den betaalmeester tweede klasse, den eersten luitenant C. Keppel.

Dezen officier was het rumoer in den vroegen morgen niet ontgaan, doch hij lag nog te bed toen het alarmsignaal weerklonk; een vluchtige blik door het raam deed hem echter het gevaar beseffen, dat hem en zijn zes moederlooze kinderen dreigde.

Eerst kortelings van eene zware en langdurige ziekte hersteld, was hij nog zwak en daardoor slecht ter been, zoodat het een geruimen tijd duurde, aleer hij zijn kinderen om zich vereenigd had.

Dat waren kostbare oogenblikken, die hij verloor; inmiddels was hem de weg versperd door het vuur en door drommen halfnaakte en fantastisch beschilderde kerels.

Aan redding viel niet meer te denken; doch Keppel wilde als soldaat sterven en tot den laatsten snik het leven van zijn dierbaar kroost verdedigen.

Met den degen in de krachtelooze vuist wachtte de ongelukkige, in een niet te beschrijven gemoedsstemming, zijn beulen af.

Door het plotselinge der verrassing en de haast waarmede verschillende maatregelen, ter verdediging genomen moesten worden, had niemand aan Keppel en zijn gezin gedacht.

Sergeant Van Holy was de eerste, die den luitenant-betaalmeester miste.

Alle zelfbehoud ter zijde stellende, besloten toen sergeant

Van Holy, korporaal Standpoorter en eenige fuseliers, Keppel te ontzetten.

Des betaalmeesters woning lag ongeveer tweehonderd passen buiten de voorwerken en werd begrensd door een ravijn, waarlangs het den onzen gelukte, haar ongemerkt te bereiken.

Weinig scheelde het, of de vijand, die het alleenstaande huis eindelijk ontdekte, was hen vóór geweest. Er was geen oogenblik meer te verliezen.

Op het herhaald geroep geen antwoord bekomende, werd de deur door kolfslagen verbrijzeld.

Welke naamlooze pijniging Keppels vaderhart in die oogenblikken doorstond, toen hij de driftige slagen op zijn deur hoorde en met elk moment de beulen nader waande, laat zich beter gevoelen dan beschrijven.

Men vond hem bleek en somber voor zich uitstarende, met dreigend opgeheven degen, te midden zijner kinderen, die angstig weenend hem omklemden.

Een kreet van blijde verrassing steeg uit zijn geprangde borst bij het zien van vrienden; nauwelijks vertrouwde Keppel zijne oogen, want op bijstand had hij niet meer durven hopen.

Van Holy drong op spoed aan, daar van alle zijden reeds inlanders opdaagden, die door welgerichte schoten op behoorlijken afstand moesten gehouden worden.

Na ongeloofelijk veel inspanning en onder aanhoudend vechten, bereikten allen behouden het reduit.

Intusschen had Banzer den post zooveel mogelijk in staat van verdediging gebracht.

De toegangen waren versperd en de borstwering was door

middel van met zand gevulde kisten verhoogd. De stukken stonden in batterij, en ieder werd zijne plaats aangewezen.

Wel kon de vijand, na deze maatregelen, met meer gerustheid afgewacht worden, maar de stelling der onzen was toch nog uiterst ongunstig, daar zij door de buitenwerken, vooral door het oostelijk bastion, beheerscht werd.

De oproerlingen trokken er aanstonds voordeel van om de bezetting te beschieten; spoedig werden drie europeesche en drie inlandsche militairen gewond.

Ook van de voorwerken, die het kampement omgaven, maakten de opstandelingen gebruik om het reduit gedekt te naderen, hetgeen door een gestadig vuur zooveel mogelijk werd tegengegaan.

Wrevelig nog zooveel tegenstand te ontmoeten, besloot de vijand tot een algemeene bestorming, niet twijfelende of de verpletterende overmacht zou hem de zege gemakkelijk maken.

Onder oorverdoovende oorlogskreten stormde hij op het reduit los.

Aangehitst door priesters, gelukte het een gedeelte, trots het moorddadig geweervuur, de verschansing te beklimmen.

Met van bloeddorst en fanatisme verwrongen gelaatstrekken, vertoonden zij zich weldra op de kruin der borstwering, vanwaar zij echter door kolfslagen en bajonetsteken werden afgeworpen.

Banzer had te voren een menigte granaten in gereedheid gebracht en liet deze met aangestoken lont in de gracht werpen, waar zij onder de dicht opeengedrongen gelederen des vijands zoodanige verwoesting aanrichtten, dat hij in allerijl op de voorwerken terugtrok.

De toestand der bezetting bleef echter, in weerwil van dit succes, zeer zorgwekkend, daar het reduit noch van water noch van levensmiddelen was voorzien. Vooral het gemis aan water deed zich spoedig en geducht gevoelen, en voor de arme gewonden was het een marteling.

Waarlijk, den jeugdigen Banzer was een moeitevolle taak opgelegd, en eene groote mate van zelfbeheersching werd van hem gevorderd, om in deze hachelijke omstandigheid aan de veertigvoudige overmacht het hoofd te bieden. Meer en meer zag men bij den vijand het aantal lansen en geweren aangroeien, en tegen den middag hervatte hij den aanval.

Met groote onstuimigheid drong hij naar voren, doch werd door kanon- en geweervuur zoo geducht geteisterd, dat hij andermaal aftrok.

Teleurgesteld over deze nieuwe nederlaag, retireerde hij, onder luid getier en het uitbraken van allerlei scheldwoorden, op zijn stellingen en onderhield van daaruit tot den avond een levendig geweervuur.

In het reduit heerschte een onbeschrijfelijke ellende. De kogels der belegeraars hadden reeds groote verwoestingen aangericht. Tal van gewonden lagen te kermen en te zuchten en smeekten vergeefs om een druppel water. Verstoken van geneeskundige hulp, zonder behoorlijke ligging en versmachtende van dorst, was hun toestand meer dan ellendig.

Het geweeklaag der vrouwen en kinderen vermeerderde niet weinig de sombere stemming; wanhopig hielden allen den blik op den kommandant gericht, als ware het in zijne macht hen te redden.

Met een beklemd hart betrachtten de soldaten den toestand van vrouw en kroost, en zelfs de dapperste slaakte een bange zucht.

Enkelen trachtten den kommandant over te halen, zich door den vijand heen te slaan, liever dan 't afgrijselijke spook van den hongerdood te tarten; Banzer echter, die niet dan noode den hem toevertrouwden post wilde verlaten, sprak den zijnen moed in en wist door zijn bezielend woord hen tot kalmte te stemmen.

Gedurende den nacht liet hij om het reduit randjoe's planten; onder welken arbeid men het geluk had een varkentje te vangen, dat daar zijn voedsel zocht.

Dat zulk een bij den Mohammedaan veracht dier door den kring van fanatieke Maleiers had kunnen heensluipen, deed terecht vermoeden dat de waakzaamheid bij den vijand luttel was: en hiervan werd gebruik gemaakt om met een patrouille uit de nabijgelegen sawah water te gaan halen.

Van Holy en eenige vrijwilligers verlieten het fort, slopen met de grootste omzichtigheid naar het ravijn, en lieten zich langs de steile, begroeide wanden naar beneden glijden.

Niet zonder veel moeite werden eenige emmers water binnen het reduit gebracht: en hoe vuil en drabbig ook, voor de dorstigen was het een onschatbare lafenis.

Was het toeval, dat het ravijn den volgenden morgen bewaakt werd, of had een vijandelijke wacht de patrouille ontdekt? Ook het reduit werd nauwer ingesloten, en reeds in den vroegen ochtend openden de muiters het geweervuur, dat de belegerden met nadruk beantwoordden.

Tegen drie uur 's namiddags werd een nieuwe aanval

beproefd; de zege scheen nu aan 's vijands zijde, en reeds waren dichte drommen tot op vijf-en-twintig passen genaderd, toen een moorddadig geschut- en geweervuur hen wederom tot staan bracht.

Tevergeefs werden de voorvechters door priesters aangewakkerd: onze kogels dwongen hen nogmaals tot den terugtocht.

Doch leed de vijand aanmerkelijke verliezen, ook van de kleine bezetting lagen weer twee man buiten gevecht.

Banzer zag wel in, dat trots de dapperheid waarmede 's vijands aanvallen werden afgeslagen, op den duur de overmacht niet te weerstaan was; hij besloot daarom een poging aan te wenden om het garnizoen van Fort-de-Kock te waarschuwen.

Hoe echter dit plan te volvoeren? Het reduit was geheel omsingeld, en de mogelijkheid om daaruit te komen dus zeer gering.

Een flink soldaat, de Madurees Soerotto, bood zich aan, om den met teer geschreven brief van kardoespapier naar Fort-de-Kock over te brengen.

Ofschoon Banzer het kloek besluit van dien dappere op hoogen prijs stelde, achtte hij het zich ten plicht, Soerotto te wijzen op het groote gevaar waaraan hij zich blootstelde, en het afgrijselijk lot, dat hem wachtte, indien hij in 's vijands handen viel.

Soerotto was door niets aan het wankelen te brengen en antwoorddde:

„Luitenant, ik waag slechts mijn leven, niet mijn eer."

Getroffen door zooveel grootheid van ziel bij een eenvoudig inlandsch soldaat, drukte luitenant Banzer

hem de hand en sprak; „Allah moge u behoeden!"

Toen nam Soerotto afscheid van vrouw en kind, sprong over de borstwering, daalde in de gracht, en was spoedig door de duisternis aan 't gezicht ontrokken.

De brave mocht echter zijn doel niet bereiken; op welke wijze en waar hij in handen der muiters viel, is niet bekend, doch zijn deerlijk verminkt lijk werd later, niet ver van Padang-Pandjang, gevonden; het getuigde van den gruwelijken marteldood, dien de barbaren Soerotto deden ondergaan.

In den loop van dien nacht liet Banzer, die veel beweging bij den vijand bespeurde en voor den volgenden dag weder een algemeenen aanval duchtte, een groot aantal granaten vullen en op de borstwering plaatsen.

Nauwlijks begon de morgen te gloren, of het schieten nam opnieuw een aanvang, en het luide bidden en het aanhoudend *il-Allah!* roepen, dat immer hartstochtelijker klonk, voorspelden den onzen een warmen dag.

Schijnbaar kalm, doch aan de somberste gedachten ten prooi, overzag de officier zijn gedunde schare

Wel waren zijn soldaten sterk door moed, volharding en krijgstucht, doch de kansen waren te ongelijk, de overmacht was te groot!

Tegen elf uur v. m. kondigde het kletterend geraas, door 't slaan van de klewangs op de schilden, de voorwaartsche beweging des vijands aan, die, zeker van de overwinning, den wilden krijgsdans der voorvechters met woeste triumfkreten begeleidde.

Onder den kreet van *Batipo!* en het aanroepen van Allah, stortten meer dan duizend opstandelingen zich op het fort.

Zwijgend en op het ergste voorbereid, richtten de

soldaten het geweer op die dichte drommen; noch de woeste kreten, noch het zegepralend gejuich deden hun de kalmte verliezen.

Toen de vijand tot op veertig à vijftig passen genaderd was, werd hij met een losbranding begroet; het schroot uit de kanonnen teisterde zijn gelederen op vreeselijke wijze, en bekoelde zijn moed zoodanig, dat slechts de voorvechters en eenigen der meest opgewonden kerels tot in de gracht kwamen.

Nu werden de granaten met aangestoken lont van de borstwering geworpen.

Geweldig was het donderen en knallen der uiteenspattende granaten. Een dichte kruitdamp steeg opwaarts, tegelijk met het gekerm en gejammer der gekwetsten.

„*Madjoe! madjoe!*" riepen nog steeds de priesters en de dappersten, maar voor dien dag zag de vijand van alle verdere ondernemingen af, en bepaalde zich tot het beschieten van het reduit.

Wel is waar waren aan onze zijde slechts enkelen licht gewond, doch de toestand der bezetting werd allengs benarder door uitputting, honger en dorst.

Het klaaggeschrei van vrouwen en kinderen, en vooral het hartverscheurend smeeken der gewonden. die vergeefs om een druppel water vroegen, werkte nadeelig op den geest der troepen en bracht hen in een toestand van moedeloosheid.

Andermaal verzochten de manschappen, zich door den vijand heen te mogen slaan; doch Banzer, eer en plicht gedachtig, verzette zich met kracht daartegen, te meer daar hij nog steeds op ontzet rekende.

En hij luisterde of geen hoorngeschal zich hooren deed, en telkens weer richtte hij den blik in de richting van Fort-de-Kock, of geen bajonet-geflikker van redding sprak....

Vergeefs! De wakkere officier voelde toen hoe van lieverlede de hoop ook hem begaf. — Doch zijn kalm gelaat verried geen teleurstelling; zijn voorbeeld was steeds boven allen lof. — Met Keppel en de europeesche soldaten werd in het geheim afgesproken, de lont in het kruit te steken, zoodra het den vijand mocht gelukken, in de versterking door te dringen.

Gedurende den nacht van 25—26 viel een hevige regenbui, die den belegerden wel lafenis en verfrissching aanbracht, maar de ten halve gekleede manschappen het gemis aan beschutting deed gevoelen, daar, behalve het kruithuisje, welks dak was afgerukt, geen ander gebouw in het reduit stond. — Tot overmaat van ramp werden vele geweren, die door het aanhoudend schieten reeds veel geleden hadden, nu door den regen geheel onbruikbaar.

Door honger gedreven, waagden eenige soldaten in dien stormachtigen nacht zich buiten het fort om aardvruchten te zoeken; en werkelijk mocht 't hun gelukken, in het aangrenzend veld een kleine hoeveelheid daarvan op te doen, zonder door den vijand, die zich onder zijn atappen dakjes tegen den regen beschutte, opgemerkt te worden.

Was de vijand gedurende het onweer werkeloos gebleven, daarna arbeidde hij met verdubbelden ijver aan zijn loopgraven, en 's anderen daags ontwaarden de onzen met schrik, dat hij reeds zoo dicht tot het reduit genaderd

was, dat de steenen, waarmede de muiters wierpen, bijna niemand der belegerden ongedeerd lieten. De fuselier Mingo werd zelfs door een steenworp gedood en acht anderen bekwamen ernstige kwetsuren.

De vijand bediende zich zóó behendig van die middeleeuwsche projectielen, dat de soldaten van de banketten verjaagd werden, waardoor hem de gelegenheid gegeven werd aan zijn approches te arbeiden.

Ook werden verschillende toebereidselen tot eene algemeene bestorming gemaakt: dikke takkebossen en padistroo, zoomede ladders en haken, werden van alle zijden aangedragen.

Een troep muiters, die op een der aangrenzende hoogten een observatie-post hadden betrokken en goed konden waarnemen hoe het binnen het reduit gesteld was, riepen den soldaten allerlei bijtende scheldwoorden toe, en verzekerden onder honend gelach, dat zij op geen genade behoefden te rekenen

Met bekommering moest Banzer bekennen dat het niet langer mogelijk was, den vijand met een handvol uitgeteerde, verzwakte soldaten het hoofd te bieden.

Bedrukt staarde hij op de menigte blinkende geweerloopen, op de lansen en klewangs, die bij honderden in de morgenzon flikkerden, en niet alleen zijn dapperen, maar ook weerlooze vrouwen en kinderen bedreigden.

De soldaten, die onverschillig bleven bij de toebereidselen tot den stormloop, werden door 's vijands schelden en grootspreken zóo verbitterd, dat zij als één man weer naar de banketten snelden en zich gereed maakten tot den laatsten, wanhopigen strijd.

Juist rukten enkele benden op, om het gevecht in te leiden.

De zwaargewonde Schelling was naar het kruithuis gekropen, en lag daar met aangestoken lont, gereed om die in het kruit te werpen, zoodra de vijand binnendrong.

Gelukkig dat de bestorming met weinig kracht werd doorgezet en dat de samenwerking tusschen de verschillende benden te wenschen overliet, anders ware de moed der onzen voor de overmacht bezweken.

Het afslaan dezer bestorming had van den troep weer veel inspanning vereischt. Afgebeuld door 's vijands herhaalde aanvallen, welke hen beletten de hoogstnoodige rust te nemen, moest het voortduren van dezen toestand zelfs de beproefdste soldaten mismoedigen.

Meer en meer werd dan ook de zucht om zich te redden bij hen levendig.

Nogmaals werd aan Banzer het verzoek gedaan, om in stilte het reduit te ontruimen.

Voor den vastberaden officier was zoo'n handeling geheel in strijd met zijn militaire begrippen; hij trachtte zijn brave soldaten wêer tot moed en volharding aan te sporen, en hen over te halen, nog tot den volgenden nacht te wachten.

Dienzelfden nacht verlieten één inlandsch sergeant en vier inlandsche fuseliers het reduit.

Den ganschen dag van 27 Februari liet de vijand de bezetting met rust; alleen werden, bij tusschenpoozen, eenige schoten op het reduit gelost, echter zonder kwaad aan te richten.

Een vermagerde, zieke hond, die in de nabijheid van 't reduit kwam, werd in den loop van dien dag ge-

schoten; en zoo hoog was de ellende gestegen, dat zijn walgelijk vleesch zelfs door de inlandsche soldaten met graagte werd verorberd.

Eindelijk brak de avond aan, en daarmede naderde ook het tijdstip, waarop Banzer zijn belofte moest vervullen.

Er werd besloten, tegen middernacht het reduit te ontruimen, en te beproeven door de vijandelijke linies te sluipen.

Hoe meer het oogenblik naderde, hoe meer Banzer aarzelde.

Hij dacht aan zijn gewonden, aan de vrouwen en kinderen, die ook gered moesten worden, en bepeinsde alle middelen om zijn soldaten nog van hun voornemen te doen afzien.

In dien somberen tweestrijd met zichzelf werd Banzer gestoord door het bericht, dat wederom een inlandsch onderofficier en acht inlandsche fuseliers het fort hadden verlaten, en dat de overige inlandsche soldaten te kennen hadden gegeven, eveneens een heenkomen te zullen beproeven, indien de kommandant niet tot den aftocht kon besluiten; zij verklaarden bereid te zijn zich dood te vechten, maar zagen geen kans den hongerdood te trotseeren.

Keppel, die over den toestand werd geraadpleegd, gaf den raad, niet langer het verzoek te weerstreven van soldaten, die den hongerdood nabij waren: te meer daar een langer dralen een roekeloosheid ware, die de laatste krachten der bezetting zou ondermijnen.

Banzer moest dit erkennen; doch met 't oog op de zwaargewonden, die den tocht bezwaarlijk konden volgen, achtte hij het verkieselijker zich tot den laatsten man

te verdedigen; ook kwelde hem de gedachte, het vaandel te moeten strijken voor een bende muiters.

De gewonde sergeant-maioor Schelling, die des officiers aarzeling opmerkte en die hem begreep, verzocht hem te mogen spreken.

„Luitenant, ik weet wat u weerhoudt om aan den algemeenen wensch der soldaten gehoor te geven. Heb geen zorg over ons; Maërien, Sosmito en ik hebben gezworen, het reduit niet te verlaten en de lont in het kruit te steken, zoodra de muiters, na den aftocht der kameraden, het fort binnendringen."

Maërien en Sosmito bevestigden zulks en smeekten eveneens dringend, aan het algemeen verzoek gehoor te geven.

De nacht was reeds ver gevorderd, toen de bezetting, nog slechts twee officieren, twee onderofficieren, zeven europeesche en negentien inlandsche soldaten sterk, zich voor het kruithuis vereenigde om de noodige munitie voor den aftocht te ontvangen; aan elk werden drie pakjes patronen en drie vuursteenen uitgereikt.

Teneinde minder gevaar te loopen van ontdekt te worden, zou men zich in groepen verdeelen, die ieder afzonderlijk beproeven moesten, met vrouwen en kinderen door de vijandelijke linie te sluipen.

Alles tot den aftocht gereed zijnde, werden de stukken vernageld, waarna men afscheid nam van de zwaargewonde kameraden, Schelling, Maërien en Sosmito.

Het was een aangrijpend treffend oogenblik, toen die uitgeteerde krijgers van hun ten dood gewijde makkers afscheid moesten nemen.

Menig ruw gelaat trilde van aandoening, veler oog vulde zich met tranen.

Vooral Banzer was tot in het diepst zijner ziel ontroerd. Zijn geheele houding sprak van innig leed en teleurstelling bij het verlaten van dien zoo dapper verdedigden post; liever ware hij onder de wallen begraven: — maar wat vermag zelfs de moedigste tegen honger en dorst?

Met saamgeperste lippen drukte hij den achterblijvenden de hand, en die lange, zwijgende handdruk zeide meer dan woorden.

In groepen verdeeld, stond de bezetting gereed het reduit te ontruimen, en wachtte slechts op het rapport der uitgezonden sluip-patrouilles.

Deze brachten het geruststellend bericht, dat de vijand niet zeer waakzaam was en er nergens posten gezien werden; voorzeker achtte hij het niet noodig, de uitgehongerde bezetting langer te observeeren.

Een duistere nacht begunstigde het wanhopig besluit der onzen.

De smeulende bivakvuren, in breede kringen om het reduit aangelegd, verraadden 's vijand's opstelling en wezen tevens de punten aan, die niet bewaakt werden.

Rondom was alles stil; elk teeken van leven had opgehouden; alleen uit de nabijgelegen bosschen, waar de nachtwind door 't geboomte suizelde, klonk af en toe het krijschen van een nachtvogel, of het verwijderd gebrul van wilde dieren.

Teneinde geen argwaan te wekken, gelastte Banzer om groepsgewijze over de borstwering de benting te

verlaten, daar het openen van de poort allicht door den vijand opgemerkt kon worden.

Met het instinct van zelfbehoud, dat het gevaar den mensch ingeeft, kropen allen zoo voorzichtig mogelijk over den grond, en hadden weldra de laatste bivakvuren achter zich.

Nauwelijks echter was men het grootste gevaar te boven, of de vrees van ontdekt te worden beheerschte de meesten zóódanig, dat zij zich in alle richtingen verspreidden: met het noodlottig gevolg, dat sommigen in 's vijands handen vielen, en niet alleen hun onbedachtzaamheid vreeselijk duur betaalden, maar tevens de vlucht verraadden!

De rauwe kreten, die de ongelukkigen slaakten, klonken schril en akelig in de nachtelijke stilte en deden zelfs de moedigsten beven: ieder begreep, welk een gruwelijk lot de muiters den gevangenen deden ondergaan.

Dank zij Banzer's tegenwoordigheid van geest, waren de sergeanten Van Holy en Listmann, de europeesche korporaal C. Handpoorter, de kanonnier J. Looymans en eenige minderen vereenigd gebleven.

Na gedurende één uur met veel moeite door de struiken voortgekropen te hebben, kon Keppel niet langer volgen en zakte in elkaar.

Van Holy en Listmann, die hem beurtelings ondersteund hadden, beproefden hem op te richten, doch Keppel, die door de ellende der laatste dagen reeds teveel had geleden, was geheel uitgeput en zonk telkens machteloos neêr.

Met opofferenden moed werd besloten, dien officier niet te verlaten, en al 't mogelijke te doen om hem te redden.

Keppel was niet te bewegen, zich te laten dragen. Hij wilde en mocht zijn kameraden niet langer tot last zijn, zeide hij, en verzocht, dat men hem aan zijn lot zou overlaten.

Onderwijl was een troep muiters zeer dicht genaderd, had de onzen ontdekt en steeds nauwer omsingeld.

Om Keppel werd een groep geformeerd en met kalme doodsverachting werd de moordlustige bende afgewacht.

„Om Godswil, vlucht!" riep Keppel, en op hetzelfde oogenblik kletterden verscheiden kogels tegen de boomstammen en werden twee der soldaten verwond.

„Vlucht, ik beveel het," herhaalde hij dringend.

„Wij zullen trachten er ons doorheen te slaan, luitenant," riepen de beide onderofficieren.

„Ik gelast u heen te gaan," antwoordde Keppel thans gebiedend — en, helaas! de uiterste nood drong hen, aan dat harde bevel te gehoorzamen.

Met het blanke wapen wisten zij uit den nauwen kring te komen, dien de muiters reeds om hen getrokken hadden.

De laatste woorden, die van den ongelukkigen Keppel gehoord werden, waren een gebed voor zijn verlaten kroost.

Noch van Keppel, noch van zijn kinderen werd ooit meer iets vernomen.

Achtervolgd door een gedeelte der bende, die onder woedende uitroepen en het lossen van geweerschoten hen steeds verder joeg. bereikten Van Holy, Listmann en de overigen de groep van luitenant Banzer, en kwamen eindelijk in de dichte bosschen van het gebergte, waar zij hoopten aan de vervolging te zullen ontkomen.

Die verwachting bleek ijdel, want de vijand was hun dicht op de hielen gebleven en had hen ten laatste ingehaald.

Werktuigelijk omklemden de half doodgejaagde mannen vaster hun wapens en wachtten buiten adem en afgemat de vervolgers af.

Het zou een hopelooze strijd zijn, maar toch, het leven wilden zij zoo duur mogelijk verkoopen.

In deze benarde oogenblikken bracht een onverwachte gebeurtenis den vijand plotseling tot staan en deed hem hals over kop de vlucht nemen.

Het was een ontzettende ontploffing, een uitbarsting, die den grond deed dreunen.

De slag, door de bergen veelvoudig weêrkaatst, ging gepaard met een geweldigen vuurgloed, welke boven het geboomte zichtbaar werd en deed denken aan een vulkanische uitbarsting.

Verschrikt staarden de vluchtelingen op dit verschijnsel, en luisterden, als wezenloos, naar het onheilspellend gedonder, dat langzaam wegstierf, gelijk het rollen van een onweêr in het gebergte.

Sprakeloos en verlamd bleven zij staan, en bespeurden zelfs niet, hoe een aantal wilde dieren brullend uit hun schuilhoeken sprongen en angstig langs hen heenjoegen.

Banzer begreep spoedig, waaraan de uitbarsting moest worden toegeschreven, en met plechtigen ernst sprak hij: „Mannen, onze makkers op Goegoer Malintang hebben woord gehouden; ons reduit bestaat niet meer."

De manschappen ontroerden; eerbiedig ontblootten zij 't hoofd, vielen instinctmatig op de knieën, en brachten

in dat oogenblik een zwijgende, doch treffende hulde aan zelfopoffering en heldenmoed.

Gedurende het verdere deel van den nacht staakte de vijand, door schrik verdreven, zijn vervolging; de troep schepte adem en besloot bij het aanbreken van den dag hooger op te gaan, ten einde een beter overzicht over het terrein te verkrijgen en gemakkelijker de rivier te ontdekken, welke in de nabijheid moest gelegen zijn en die naar de benedenlanden stroomt.

Door haar loop te volgen, zou de richting van Kajoe-Tanam behouden blijven.

Het duurde echter niet lang, of de muiters waren de vluchtelingen wederom op het spoor, zoodat zij genoodzaakt waren zich overdag in holen en rotsspleten schuil te houden, en eerst bij 't invallen der duisternis, op goed geluk, den weg te vervolgen.

Die tocht door de ongerepte wildernis van Sumatra was verschrikkelijk.

Beurtelings ging men over dichtbegroeide heuvels en langs gapende afgronden, waar elke misstap een wisse dood was. Nu en dan stuitte men op steile hoogten en moest langs uitstekende rotspunten naar boven klauteren.

Dikwijls waren het reusachtige steenblokken, die den weg versperden, of ruwe doornstruiken, waardoor een pad moest gebaand worden.

En gedurende die nachtelijke tochten hoorden zij overal het gebrul van wilde dieren om zich heen, doch de vrees voor de barbaarsche Maleiers was grooter dan die voor het hongerige roofgedierte.

Welke folteringen de ongelukkigen doorstonden, die

sinds dagen lang slechts eenig gras en bladeren tot voedsel hadden; welke krachtsinspanning en volharding van de reeds zoo verzwakte mannen werd geëischt om zich door dat woeste terrein voort te sleepen, wagen wij niet te beschrijven.

Evenwel, hoe groot de zucht tot zelfbehoud ook was, de natuur deed haar rechten gelden, en meer en meer begonnen de manschappen teekenen van uitputting te vertoonen.

Het hoofd duizelde, de opengereten beenen bloedden uit vele wonden, terwijl de gezwollen voeten schier hun verderen dienst weigerden; elke schrede veroorzaakte onuitstaanbare pijn; de meeste mannen waren der bezwijming nabij; telkens hoorde Banzer de vraag tot hem richten: „Luitenant, hoe lang zal 't nog duren?" en slechts zijn goed voorbeeld en opwekkende, bemoedigende toespraken hielden hen waggelend op de been.

In den nacht van 1 op 2 Maart, bij het doorwaden van eene rivier, den eenigen weg, die gevolgd kon worden, was het Banzer, in weerwil van alle inspanning, niet meer mogelijk één voet te verzetten; de vermoeienis had hem overstelpt, en zwijgend vleide hij zich neer op een der vele steenblokken in de rivier, om een weinig te rusten.

Niemand had dit bemerkt.

Een ieder strompelde met moeite voort, en werd te zeer door sombere gedachten gekweld, om acht te geven op hetgeen rondom hem voorviel. — Zoo ging man voor man Banzer voorbij, zonder hem te zien, en toen de laatste uit het gezicht was, wilde hij zijn troep volgen, doch 't was hem niet mogelijk zich op te richten.

Met kracht kampte hij tegen de toenemende zwakte. maar vergeefs; zijn oogen begonnen te schemeren, zijn gedachten verwarden zich en spoedig was hij buiten bewustzijn.

Ware sergeant Van Holy niet een half uur later eveneens neergevallen, de brave officier ware, evenals zoovele zijner soldaten, een prooi der wilde dieren geworden.

Terwijl den sergeant hulp verleend werd, miste men hem, die gewoon was hun een bemoedigend woord toe te spreken.

„Waar is de luitenant?" vroeg een ieder, doch niemand die 't wist.

Trots het gevaar van ontdekt te worden, werd zijn naam eenige malen geroepen, maar de echo alleen gaf hun geroep in langzaam wegstervende tonen wêer.

Eenparig werd toen besloten denzelfden weg terug te keeren; de officier, wien men zooveel verschuldigd was, moest tot elken prijs gered worden.

Was de weg over de hobbelige, met scherpe steenen bedekte rivierbedding reeds moeilijk, nu het stroomopwaarts ging, werd de uiterste krachtinspanning vereischt, om niet uit te glijden of neer te vallen.

Met de meeste zorg werd de glibberige rivierrand doorzocht, nauwkeurig elk steenblok betast; eindelijk, na lang zoeken, vond men Banzer met de beenen in het water, op een rotssteen bewusteloos uitgestrekt.

Zijn gelaatstrekken waren niet te onderscheiden, doch te oordeelen naar de stijfheid der ledematen, hield men den officier aanvankelijk voor dood.

Dank zij Van Holy's onvermoeide pogingen, werden de levensgeesten bij den bewustelooze weer opgewekt.

Langzaam kwam hij bij, en herkende de hem omringende gestalten.

Aanvankelijk was Banzer niet te bewegen, den tocht verder mede te maken; „laat me hier sterven, ik kan niet meer", stamelde hij.

Diep bewogen reikte Van Holy hem de hand, en verzekerde, dat geen hunner erin zou toestemmen, hun kommandant aan zijn lot over te laten.

Toen richtte Banzer zich langzaam op; het besef, dat hij noodig was, gaf hem nieuwen moed en wilskracht. Door een paar van de sterkste mannen werd hij ondersteund, en zoo strompelde men weer langs denzelfden weg stroomafwaarts.

Steeds zwaarder werd hun tred, meer en meer begonnen de krachten hen te begeven.

Tegen drie uur in den morgen kwamen zij op een punt, waar de rivier zich om een hoogte kronkelt; de helling werd beklommen en gelukkig vonden zij een bergspleet, ruim genoeg om allen te bergen.

De laatste krachten waren thans ook uitgeput; allen vielen afgemat neer, met de eenige gedachte daar rustig te mogen sterven.

De nacht was voor den morgen geweken.

In het door reuzengebergte ingesloten landschap trilden de zonnevonken op het vochtige groen en sierden het met veelkleurige tinten.

De aanbrekende dag wekte alles tot een nieuw leven op; de natuur jubelde en juichte.

Ook in de door struiken en overhangende takken bedekte

bergspleet was het vroolijke, warmende zonnelicht doorgedrongen, en het bescheen de vermagerde in lompen gehulde gestalten der arme vluchtelingen, die daar roerloos uitgestrekt lagen.

Voor hen was het dagworden geen blij ontwaken, doch de aankondiging van nieuwe gevaren, de aanvang van een nieuwe reeks beproevingen.

De onbeschrijfelijke ellende, die haar toppunt bereikt had, bracht de meesten in een toestand van verdooving en onverschilligheid. Velen verlangden naar den dood, als een bevrijding uit dat naamloos lijden.

Van Holy alleen, hetzij door zijn jeugd of een krachtiger gestel, had zich na een weinig rust eenigszins hersteld, en voelde daarmede ook hoop en moed weder ontwaken.

Zich aan de struiken vastgrijpende, gelukte het hem zich op te richten, en, over den rand der kloof gebogen, liet hij, aandachtig luisterend, den blik gaan over het omringend landschap.

Geen menschelijk wezen was te zien; het bergwater, dat rollend en bruisend langs rotsblok en steenklomp naar beneden stroomde, overstemde elk geluid.

Geruimen tijd reeds had Van Holy het omliggende terrein bespied, toen hij in de verte geflikker meende te zien; daarna onderscheidde hij een lange, donkere streep tegen het groen der berghelling, en eindelijk, ja, daar wapperde ook een vlag, de Oranjevaan, boven het wapengeflikker. — Geen twijfel meer, dat waren nederlandsche troepen....

„Op, makkers, op, we zijn gered"! riep Van Holy vol

vreugde, en immer hartstochtelijker herhaalde hij dat blijde geroep; — doch slechts enkelen wendden het vermagerd gelaat, waarop lijden en ontbering hun stempel hadden gedrukt, naar buiten; de meesten bleven machteloos liggen, maar de koortsachtig brandende oogen spraken toch van blijde verrassing en van dank.

Van Holy had zich niet bedrogen; 't was een gedeelte der expeditionnaire troepen, onder kolonel Michielse, op marsch naar Batipo, om den opstand te dempen. Toen de troepen dicht genoeg genaderd waren, wist Van Holy door aanhoudend roepen de aandacht op zich te vestigen.

Aanstonds werd een gedeelte der voorhoede afgezonden om de uitgeputte mannen ter hulp te komen en hen over de rivier te dragen.

De aanvoerder en niet minder zijne soldaten waren uitermate verrast, in het gebergte nederlandsche krijgers in zulk een deerniswaardigen toestand aan te treffen. Niemand wist dat de opstand reeds zoo algemeen was en zich door zulk een bloeddorst en fanatisme kenmerkte.

De soldaten schuimbekten van woede op 't zien van zooveel ellende, bij 't aanhooren van de lijdensgeschiedenis van hun kameraden van Goegoer-Malintang.

In hun nachtelijke zwerftochten waren de vluchtelingen niet verder dan twee uur gaans van Padang-Pandjang gekomen: een bewijs, hoe zij in de wildernis hadden rondgedoold. Hoe ware het ook mogelijk geweest, in de donkere nachten, door den doolhof van bergen en wouden, de goede richting te behouden!

Het tooneel van verwoesting, welke de kolonne bij aankomst te Padang-Pandjang aanschouwde was verschrikkelijk.

Van het kamp bestond niets meer dan één groote puinhoop.

Het puin van Goegoer-Malintang werd nauwkeurig doorzocht; er lagen tal van lijken, stukken van verbrijzelde ledematen, maar van de overblijfselen der helden, die daar hun roemvollen dood stierven, was geen spoor te vinden.

Van de bezetting van Goegoer-Malintang werden slechts een officier en tien minderen gered; de overigen, zoowel vrouwen als kinderen, waren om het leven gebracht, of door wilde dieren verscheurd.

Nog werden bij dien opstand gedood de kapitein der inf. R. E. Eberhard en de tweede luitenant der administratie J. C. L. Meijer, die, op reis van Fort de Kock naar Padang-Pandjang, op den 24 Februari onderweg verraderlijk overvallen werden.

Op de plaats, waar eenmaal het reduit stond, verheft zich thans een zuil, waarop de namen van Johan Georg Schelling; Frans; Maërien en Sosmito zijn gegrift. Dit gedenkteeken herinnert tevens aan Banzer's beleidvolle en moedige verdediging.

En bij de helden, wier nagedachtenis ons volk eert, mogen voorzeker de dapperen van Goegoer-Malintang niet vergeten worden.

ONS CORPS MARECHAUSSEES TE ATJEH

Van het oogenblik, dat te Atjeh de oorlog op groote schaal als geëindigd kon beschouwd worden, is daar de behoefte aan een goed politiecorps ontstaan.

Niet alleen dat zulks noodig was om de orde en rust binnen de linie te handhaven, maar ook de bevriende kampongs behoorden tegen de rondzwervende maraudeurs in bescherming genomen te worden.

Onder generaal K. Van der Heijden werd die taak aan patrouilles opgedragen; en het is bekend, welke uitstekende resultaten de ijzeren veldheer door die patrouilleering verkreeg.

Zijn opvolger, de burger-gouverneur Pruijs van der Hoeven, wilde voor den veiligheidsdienst van geen militair optreden weten, en was van meening dat, bij een normalen bestuurstoestand, welke te Atjeh reeds als gevestigd beschouwd werd, het militairisme zoo min mogelijk de bovenhand mocht hebben.

De patrouilledienst werd dus door hem afgeschaft, en daarvoor een politiecorps opgericht, dat met den veiligheidsdienst werd belast.

Dit politiecorps had het gebrek van uit allerlei slag van lieden te zijn samengesteld, waaronder zelfs Atjehers, menschen zonder begrip van eerlijkheid of trouw.

Desertiën op groote schaal hadden spoedig plaats. In de IX Moekims liep zelfs het geheele corps districtspolitie, met medeneming van wapens en uitrusting, naar den vijand over.

De heer Laging Tobias, die na den gouverneur Pruijs van der Hoeven aan het bestuur kwam, wees het politiecorps een bescheidener werkkring aan, en belastte het uitsluitend met de handhaving der orde binnen zijn districten.

Bij de organisatie van het gewest van Atjeh en onderhoorigheden, werd het corps gewapende politie afgeschaft.

Middelerwijl waren de kwaadwilligen dermate aangegroeid en was hun overmoed zoo hoog gestegen, dat zij ons in een goed geleiden guerillakrijg op allerlei wijze benadeelden en afbreuk deden.

Die guerillakrijg dwong ons verzwakt leger tot het terugtrekken achter eene geconcentreerde stelling.

Meer en meer werd toen de behoefte voor ons dringend, om eveneens door den kleinen oorlog paal en perk te stellen aan 's vijands brutaal optreden.

Tot dit doel werd in 1890, onder generaal-majoor Van Teijn, het corps marechaussees opgericht, dat reeds spoedig blijken gaf, voor zijne taak berekend te zijn.

Het corps marechaussees in Groot-Atjeh, in twaalf brigades verdeeld, is samengesteld als volgt:

een kapitein-kommandant, drie luitenants, een europeesch sergeant-majoor, een europeesch fourier, twaalf europeesche

sergeanten (brigade kommandanten), twaalf niet-europeesche sergeanten, twaalf niet-europeesche korporaals en tweehonderd en vier niet-europeesche marechausees.

Het personeel, benoodigd voor de aanvulling van het corps, wordt getrokken uit de troepenmacht van Atjeh en onderhoorigheden.

De onderofficieren en minderen dragen de uniform, bepaald voor de overeenkomstige graden bij het wapen der infanterie, met dit onderscheid, dat een belegsel van geel laken op de beide hoeken van de kraag en op de opslagen der mouwen wordt aangebracht.

De bewapening bestaat uit:

1°. een karabijn als bij de cavalerie in gebruik, doch voorzien van eene langs den loop toeslaande bajonet-inrichting en van een geweerriem;

2°. een kapmes met scheede, schoen en gordel als bij de infanterie;

3°. een klewang naar keuze;

4°. een kris naar keuze;

5°. een patroonzak, welke aan een smallen gordelriem wordt gedragen en dient tot berging van twintig scherpe patronen

Met het kommando over dit corps is de kapitein der infanterie G. G. J. Notten belast.

Voorzeker mag deze keus een gelukkige genoemd worden; ijverig, volhardend, onvermoeid in zijne plichtsbetrachting, laat Notten niets onbeproefd om het corps marechaussees voor zijne roeping bekwaam te maken.

Als hoogste lof moge daarbij gelden dat hij, door strenge eerlijkheid en het behartigen van ieders belang,

door zijne manschappen op de handen wordt gedragen, en zelfs bij de bevriende Atjehers in hoog aanzien staat.

De werkkring, het corps marechaussees aangewezen, is vermoeiend en eischt een onverflauwden ijver.

Voor de helft gaan de brigades elken middag naar de posten-linie, die zij den geheelen nacht bewaken. Overdag rukt het gedeelte uit, dat geen nachtdienst had, om te patrouilleeren enz.

Zoo noodig, doen de manschappen, die 's nachts op hinderlaag zijn geweest, ook overdag dienst.

Voor onze vijandige naburen zijn deze marechaussees een voortdurende schrik.

Bij hun nachtelijke rooverijen, smokkelpartijen en andere kwade praktijken, vielen zij telkens in hinderlaag en moesten met verlies de vlucht nemen. Is het wonder, dat de vijand er op bedacht is, die onversaagde contra-guerilla's op zijn beurt te verrassen en, zoo mogelijk, in de pan te hakken?

De avond van 7 Juli 1891 diende zijn wraak op uitnemende wijze: de marechaussees liepen in den val; maar met wêergaloozen moed stonden zij een tienmaal sterkere macht, en hebben toen schitterend bewezen dat hun corps den naam van keurcorps volkomen waardig is.

Het was half zes uur n. m. 7 Juli 1891, toen de negende brigade marechaussees, sterk een amboneesch sergeant, een amboneesch korporaal en vijftien man, onder kommando van den sergeant Werner (algem. stamb. No. 27080), van Kota-Radja over Kota-Alam, naar Lampermeij marcheerde, om ingevolge opdracht, tusschen laatst genoemden post en Siroen gedurende dien nacht een hinderlaag te leggen.

De marsch moest zoodanig geregeld worden, dat tegen het invallen der duisternis Lampermeij bereikt werd. Ofschoon de te volgen weg door dichte boomgroepen en hoog struikgewas zich kronkelt, en hier en daar tusschen begroeide heuvels loopt, zoo kon de route, op dit uur, zonder gevaar betreden worden; desniettemin werd de noodige waakzaamheid in acht genomen.

Ongestoord bereikte de brigade, omstreeks zeven uur, de versterking Lampermeij, die ongeveer 1700 M. van Siroen gelegen is.

Tusschen beide posten, doch zonder ze te maskeeren, staat de kampong Siroen, welker oostelijke rand aan de groote sawahvlakte grenst, die onze linie van de vijandelijke streek scheidt.

Nagenoeg midden door die 1000 M. breede vlakte stroomt de Kroeng-Lingkar, die bij de versterking Lampermeij in ons gebied komt.

Oostelijk van kampong Siroen leidt een smal pad naar een brug over dit riviertje.

Halverwege het pad, dat in zuiver westelijke richting loopt, staat, op ongeveer tien passen rechts van dien weg, een alleenstaande boom, naar het schijnt bij het openkappen van het terrein toevallig aan de bijl ontkomen. Aan den voet van dien vergeten woudreus is een breede kuil, groot genoeg om eene brigade marechaussees te bergen.

Dit terrein, meer bekend onder den naam van het Siroensche, behoort tot den negenden brigade-sector en was derhalve Werner en zijn manschappen volkomen bekend.

De buurt, bij voorkeur door maraudeurs uitgezocht,

om binnen onze linie te sluipen, is sinds de oprichting van het corps marechaussees wel is waar veiliger, maar moest toch voortdurend onder toezicht blijven, aangezien de onvermoeide guerillabenden steeds op den loer liggen en plannen smeden, om de contra-guerillas, die gehate „marésjoes", in de fuik te laten loopen.

Na een korte rust te Lampermeij toog de brigade weder op marsch.

Intusschen was de avond gevallen, en ondanks de tallooze sterren, die aan het uitspansel flonkerden, heerschte een dichte duisternis.

Zonder aarzelen nam de brigade hare route over de galangans, en marcheerde in de richting van bovengenoemden boom, teneinde in den nabijgelegen kuil stelling te nemen.

Beter waarnemingspunt was voorzeker niet te vinden: de geheele sawahvlakte is van daaruit te overzien, en ook kampong Siroen, het verblijf van onze zoo genoemde vrienden, goed in 't oog te houden.

Achter elkâar gaande, met den vinger aan den trekker van de karabijn, 't lijf voorover gebogen, trachtten de marechaussees de duisternis te doorboren. — Van tijd tot tijd stond de brigade stil, om aandachtig luisterend het omliggend terrein te bespieden, totdat Werner, die aan 't hoofd marcheerde, stilzwijgend het teeken tot voorttrekken gaf.

Zoo was men den kuil tot op vijftig passen genaderd, toen eenig geritsel vernomen werd.

Wederom werd halt gehouden.

Bewegingloos, maar naar alle kanten loerende en tot

vuren gereed, onderzochten de manschappen, in luisterende houding, wat het nachtelijk duister voor hen verborg. — Maar niets liet zich zien; niets verroerde zich om hen heen.

Na eenige minuten vruchteloos wachtens, werd met onhoorbaren tred de marsch voortgezet; doch nauwelijks twintig schreden verder gekomen, bracht een geweldige losbranding van geweren de brigade verschrikt tot staan.

Gelijktijdig vielen ter rechter- en linkerzijde salvo's; waarna omstreeks honderd tot de tanden gewapende guerillas uit den bewusten kuil en de omliggende struiken oprezen, en onder schrille kreten een klewangaanval deden.

Voor de verraste marechaussees was het een allerhachelijkst moment; bij die eerste attaque werden dadelijk vijf hunner buiten gevecht gesteld, en de reeds zoo kleine troep tot op tien man gebracht. De dappere Werner — die zijnen manschappen steeds had ingeprent om bij een onverwacht stooten op den vijand nooit te wijken, maar het initiatief te nemen tot den aanval; — kommandeerde met krachtige stem: *attaqueeren*! en onder een luid hoera! stormde onze handvol dapperen op den drom van Atjehers in.

Ontzettend was het treffen!

De lucht weergalmde van het gemengd krijgsgeschreeuw; de wapens kletterden tegen elkaâr.

In spijt van zijn geweldige overmacht, werd de vijand voor een oogenblik teruggedrongen.

Was 't het prestige der marechaussees dat hem beheerschte en deed wijken?

Het was Werner's plan om de in het front staande Atjehers uit elkaâr te slaan, en zich alsnog in den kuil

te nestelen: doch hij moest dit voornemen, ter wille der gewonden, prijsgeven, daar het niet doenlijk was hen meê te voeren. Hij besloot derhalve stand te houden, en liever met eere te sterven dan ze in 's vijands handen te laten.

Werner liet een kring formeeren, om zijn gevallen manschappen zooveel mogelijk te beschermen.

Toen de vijand terugweek, maakten de onzen van het gunstige oogenblik gebruik om hem een salvo na te zenden.

De schoten, *à bout portant* gelost, troffen doel.

Verbitterd over zooveel verliezen, stortten de Atjehers zich met verdubbelde woede op hunne doodsvijanden.

Tegen zoo'n woesten aanloop was geen standhouden mogelijk.

De Atjehers sprongen te midden der marechausees en hieuwen met de scherpe klewang er op in.

Eenige voorvechters kwamen met teugellooze woede op den flinken aanvoerder af. — Gelukkig zag Werner in tijds het gevaar; hij loste met eenigen der naast hem staande soldaten wel gerichte schoten op de groep, zoo dat het slechts aan drie Atjehers gelukte binnen den kring te komen. — Een hunner wilde den reeds zieltogenden Balthasar nog een houw toebrengen, doch de marechaussee Semoekil ving den slag met de kolf van zijn karabijn op, en schoot den kerel dood; de twee anderen werden door Werner en een marechausee neergelegd

Door de verpletterende overmacht geraakten Werner en vijf man, waaronder de zwaar gewonde Balthazar en Diporomito, van de overige manschappen af.

Als door een wonder werd bij dezen onstuimigen aanval niemand der brigade meer gewond, doch de

tallooze sporen van houwen op de karabijnen bewezen hoevele slagen zij afweerden.

Ofschoon de marechaussees gedurende het gevecht in twee deelen gesplitst werden, wilde het gelukkige toeval dat zij naar dezelfde richting werden teruggedrongen, en beide groepen naar één zijde front maakten, waardoor het mogelijk werd elkâar door 't vuur te steunen.

De toestand van de brigade bleef echter hachelijk; eene verademing was 't, dat de vijand naár zijn dooden en gewonden ging zoeken en die uit het gedrang sleepte. Van deze afleiding werd gebruik gemaakt om de orde eenigszins te herstellen, en door juiste schoten de brutaalste aanranders van zich af te houden.

In de versterkingen Lampermeij en Siroen was men, opgeschrikt door de oorlogskreten die eensklaps in de linie weêrklonken, naar de banketten gesneld.

Uit het geweldig geschreeuw en wanluidend gillen der Atjehers bleek genoegzaam, dat de gendarmerie met een groot aantal vijanden slaags was; maar uit het kort en scherp geknal der karabijnen wist men tevens, dat de onzen zich nog flink weerden.

Onder het uiten van allerlei verwenschingen, tuurden de soldaten bezorgd over de palissadeering, en ieders vurig verlangen was, dat de uitgezonden patrouilles nog tijdig tot ontzet mochten opdagen.

Lampermeij wierp een lichtkogel; ongelukkigerwijs viel die achter de stelling der marechaussees, en verraadde niet alleen de positie, maar ook de geringe getalsterkte dier dapperen.

De vijand, beschaamd voor zoo'n klein troepje geweken

te zijn, hief een vervaarlijk gehuil aan en hervatte den aanval.

In dezen ongelijken strijd doorstonden de marechaussees vijfmaal een attaque met het blanke wapen.

Een vermeldenswaardig feit daarbij was, dat de Atjehers, die meesters op de klewang, telkens voor de klewangvormige sabels der marechaussees moesten terugdeinzen.

Wanneer de vijand opdrong, en de tijd ontbrak om de karabijn te herladen, dan werd de klewang getrokken.

De marechaussee Semoekil, evenals Balthasar een braaf Ambonees, kon het den Atjehers niet vergeven, dat zijn landsman was nêergeschoten; een getergden leeuw gelijk, wilde hij zich telken male op de dichte drommen werpen, hadde Werner hem niet gelast in rij en gelid te blijven.

Ondanks hun moed en vastberadenheid echter, konden de marechaussees op geen goeden uitslag meer rekenen: de patronen waren bijna verschoten, en hunne krachten door bovenmatige inspanning zoo goed als uitgeput.

In dezen uitersten nood klonken eensklaps de schrille tonen van ons hoornsignaal.

Met een hoera! werden ze begroet.

Het was de patrouille Lampermeij die naderde. Werner riep haar toe om te attaqueeren; daar echter de lichtkogel had uitgebrand, en geen vriend van vijand was te onderscheiden, wilde de patrouille-kommandant dat de marechaussees op den kampongrand zouden terugtrekken.

„Onmogelijk, heb gewonden!” schreeuwde Werner.

Bij de nadering der patrouilles waren de kansen gekeerd; woedend en teleurgesteld, gaven de Atjehers den strijd op en weken haastig en verschrikt terug. De laatste kogels kregen zij nog achterna gezonden.

„Tot ziens", brulde Semoekil hun toe, en zijn oogen tintelden van woede en wraakzucht.

De patrouille Siroen was nu ook genaderd, en rukte onversaagd naar de plaats, waar zij meende dat de strijd nog voortduurde.

Toen men bezig was de gewonden te helpen, knalden schoten van de Kroeng-Lingkar, echter zonder kwaad aan te richten.

De patrouille Siroen maakte naar die zijde front, en beantwoordde het vuur der zich aldaar bevindende Atjehers.

Onder dekking der patrouilles, trok men nu met de gekwetsten op Lampermeij terug.

Sergeant Balthasar, wiens toestand hopeloos was (hij had een schot door het hoofd), overleed reeds onderweg naar die versterking.

Van het begin van den oorlog was Balthasar te Atjeh: bijna alle gevechten van het tweede en derde bataljon had hij als dapper soldaat medegemaakt. — Hij was gedecoreerd met de medaille voor moed en trouw; verder prijkten op zijne borst het eereteeken voor belangrijke krijgsverrichtingen, de medaille voor trouwen dienst en twee schietprijzen.

De dood van sergeant Balthasar was voor het corps marechaussees een groot verlies. — Met ware droefheid namen de kameraden afscheid van het lijk, nadat, volgens vroom gebruik der amboneesche Christenen, een gebed daarover was uitgesproken.

Allen zwoeren zijn dood te wreken.

Om tien uur 'savonds werd de brigade per extra-trein

naar Kota-Radja vervoerd, alwaar zij aan het station, behalve door den kapitein Notten, ook door eenige andere officieren werd verwelkomd.

De hartelijke wijze, waarop kapitein Notten den brigadekommandant Werner en de manschappen toesprak, de kernachtige tevredenheidsbetuiging over hun kranig gedrag tegenover den vijand, maakten diepen indruk en deden dien dapperen goed.

Sergeant Werner, die door zijn goed voorbeeld en kalmen moed, met een handvol soldaten wist stand te houden, en getoond had wat een kleine, maar goed gedisciplineerde troep vermag, werd beloond met de Militaire Willemsorde.

De marechaussee Semoekil (S. n° 8892), die hem gedurende het gevecht trouw ter zijde stond, ontving de medaille voor moed en trouw.

De bij dit gevecht gewonde marechaussees zijn: de inlanders Kriijodikromo n° 11029; Diporomito n° 4824; Ronotaroeno n° 22404; Slamat n° 21848.

Allen zijn gelukkig van hunne wonden hersteld, en hebben weer met denzelfden ijver den dienst hervat.

DE MILITAIRE-CIVIELE GEZAGHEBBER
TE MARABAHAN

Episode uit de krijgsverrichtingen op Borneo 1870—1871

Nog geruimen tijd na den bloedigen bandjermasinschen krijg (1859—1863), werden, in de Z. en O. Afdeeling van Borneo, de functiën van resident, assistent-resident en controleur door officieren waargenomen; waaruit genoegzaam blijkt, dat de hooge regeering niet schroomt, dergelijke moeielijke betrekkingen ook aan mannen van het zwaard toe te vertrouwen.

De heerschende meening, als zou de officier voor een civiel ambt minder geschikt zijn, omdat hij te zeer militair blijft en dientengevolge weinig inschikkelijkheid kent, wordt telkens door de feiten weêrlegd.

Tal van voorbeelden zijn er, dat militaire-civiele gezaghebbers, hoe doortrokken ook van militaire begrippen, tijdens hun bestuur blijken gaven van takt en doorzicht. Steeds vóór alles eerbied voor de regeering en stipte naleving der gegeven wetten eischende, wisten zij de gebruiken en traditiën van het volk te eerbiedigen, tracht-

ten zij zijn aard en karakter te begrijpen, en behartigden zijn rechten en belangen.

Onder de officieren, die zich in de Z. en O. Afdeeling van Borneo als civiele gezaghebbers onderscheiden, wordt ook genoemd de toenmalige eerste luitenant der infanterie P. P. H. Van Ham.

In 1886 militaire kommandant te Marabahan, werd hij tevens belast met het civiel gezag over de afdeeling Bokompai-Doesson; in welke afdeeling, vooral in de Doessonstreken, veel kwaad volk huisde, dat het nederlandsche gezag niet wilde erkennen en herhaaldelijk beproefde de oproervaan te ontplooien.

Het waren de aanhangers van Pangeran Antassari, afstammeling van Sultan Tamdjid I, die het verzet tegen ons gezag levendig hielden.

Zooals bekend is, werd Pangeran Amir, grootvader van Antassari, in 1787 door Tamdjid-Illah I wederrechtelijk van den troon gestooten; en daar de regeering, om politieke redenen, de verdreven vorstenfamilie niet steunde, kwam deze ook tegen haar in verzet.

Tot de ijverigste aanhangers van Antassari, die niet moede werd zijn rechten op den troon te doen gelden, behoorde Wankang.

Wankang werd te Marabahan uit geringe ouders geboren. Zijn vader, Kendit, was slechts kamponghoofd van Plakkan (afdeeling Bokompai Doesson), doch evenals hij zelf een vurige aanhanger van het verdreven bandjermasinsche vorstenhuis: reden waarom hij, in 1824, tot de straf des doods met den strop werd veroordeeld.

Na den dood zijns vaders werd Wankang met zijn

broeders naar Java verbannen, doch kreeg spoedig vergunning weer naar zijn geboorteland terug te keeren.

Dankbaar voor deze gunst betoonde hij zich niet; want nauwelijks brak in 1859 de opstand uit, of de listige Dajak, die zich te voren als een goedgezinde en rustige bewoner van de Boven-Doesson had voorgedaan, haalde de reeds lang gewette klewang te voorschijn; en, onder den titel van Kiaij-Mas-Demang, doorkruiste hij, gelijk een andere Peter van Amiens, het gansche land, om den Bandjarees tot den *„prang-Sabil”* op te wekken.

IJverig nam hij deel aan den opstand, en deed zich spoedig kennen als een bekwaam en geducht guerillahoofd, die aan een helder verstand veel voortvarendheid paarde.

Ofschoon hij in 1866 tot onderwerping kwam en den eed van trouw aflegde, bleef hij onze grootste vijand, en werd in 1870 de leider van een nieuwen opstand.

Het is vooral het optreden van luitenant Van Ham tegenover dien beruchten partijganger, dat we onder de aandacht wenschen te brengen, om aan te toonen, welk een groot overwicht op den inlander verkregen wordt, wanneer men met kracht en zonder vrees zijn meerderheid weet te doen gevoelen.

* *
*

Het was geen gemakkelijke taak, die luitenant Van Ham, militairen kommandant van Marabahan, als civielen gezaghebber van de Bokompai-Doesson, werd opgelegd.

Vastberaden nam hij evenwel de teugels van het bewind over die afdeeling in handen, en besloot onder elke omstandigheid met kracht op te treden en niets onbeproefd te laten om ons gezag met klem te handhaven.

Groot en forsch van gestalte, dwong Van Ham reeds door zijn uiterlijk, zoowel van hoofden als bevolking, ontzag af.

Bij het aanvaarden van het bestuur, zwierven in zijn afdeeling nog tal van partijgangers rond, die, aangevoerd door gelukzoekers, geen gelegenheid lieten voorbijgaan om ons gezag te ondermijnen. Door roof en plundering, meestal met moord gepaard, trachtten zij in hun behoeften te voorzien.

Tegenspoed dwong wel eens een enkel hoofd tot onderwerping, doch dit was meestal slechts schijn, want nauwelijks stonden de kansen gunstig, of 't masker werd weêr afgeworpen.

Niet ten onrechte dus wordt van den Bandjarees gezegd, dat hij sluw, verraderlijk, wantrouwend en wraakzuchtig is.

Tevergeefs waren tot nog toe de pogingen geweest, ook Wankang tot onderwerping te brengen.

Eindelijk, in April 1870, gaf hij het verlangen te kennen, om zich met de Compagnie te verstaan.

De resident der Z. en O. afdeeling van Borneo meende, in het belang van de rust in zijn residentie, aan Wankang's verzoek gehoor te moeten geven, in de verwachting dat de onderwerping der beide zonen van wijlen Pangeran Antassari en van vele voorname hoofden dan spoedig zou volgen.

Luitenant Van Ham werd aangewezen om met de *Tjinrana* naar Moeara-Teweh te stoomen, ten einde Wankang aldaar te ontmoeten.

De Barito, aan wier rechteroever de post Marabahan gelegen is, is tot Moeara-Teweh bevaarbaar. Deze rivier, een der schoonste van geheel den indischen Archipel, kronkelt zich beurtelings door ontzagwekkende wouden

en onafzienbare vlakten. Nu en dan baant zij zich een weg door heuvelachtige streken, of stroomt tusschen braakliggende velden.

Hier en daar zijn aan haar oever posten opgericht, om dezen voornamen waterweg der Bandjareezen te kunnen beheerschen.

Moeara-Teweh, gelegen nabij de samenvloeiïng van de Teweh en de Barito, was bezet door twee officieren en vijf-en-zeventig bajonetten.

Reeds sedert weken wachtte Van Ham aldaar op de komst van Wankang; toen deze eindelijk verscheen, was hij vergezeld van honderd zwaar gewapende volgelingen.

Het districtshoofd, Temengong Mangkoe-Sarie, bracht luitenant Van Ham de officieele kennisgeving van Wankang's aankomst te Moeara-Teweh; met mededeeling, dat de beruchte partijganger om een ontmoeting verzocht met den civielen gezaghebber.

De gevraagde ontmoeting werd toegestaan en vastgesteld op den volgenden dag, 10 uur v. m. ten huize van het districtshoofd.

Dat Wankang met een zwaar gewapend geleide op de plaats van bijeenkomst verscheen, kwam Van Ham al aanstonds zeer verdacht voor; en zijn vermoeden bleek niet ongegrond, want ongeveer één uur voor de bepaalde ontmoeting, kwam de Temengoeng Mangoe Sarie haastig aanloopen en berichtte, dat het geenszins in Wankang's bedoeling lag om te onderhandelen, maar dat hij gekomen was om den civielen gezaghebber te vermoorden en diens hoofd als trofee mede te voeren naar de Boven-Doesson streken.

Het districtshoofd ontraadde den officier ten sterkste,

om zich naar de vergadering te begeven, tenzij beschermd door een sterk gewapend geleide. Zelfs wist het hoofd mede te deelen, dat de verraderlijke aanval zoude geschieden bij den uitroep: „*kapal api dateng!*"

Van Ham was niet weinig verrast en verontwaardigd over zooveel laaghartigheid, doch hij wist zich te beheerschen, en verzekerde dat hij bij zijn besluit bleef, om Wankang te ontmoeten.

Toen de brave Temengong Mangkoe-Sarie bij herhaling smeekte om van dat voornemen af te zien, daar hij een wissen dood voorzag, vroeg Van Ham: „Sinds wanneer, Temengong, is de nederlandsche officier vreesachtig geworden?"

„Heer, ik zal niet verder aandringen; Allah neme u onder zijn hoede", antwoordde 't hoofd, eerbiedig buigend.

Luitenant Van Ham stond voor een zeer moeilijk geval.

Onverrichter zake terugkeeren, ging niet; den schurk te ontmoeten, vergezeld van een gewapend escorte, zou den indruk geven van vrees, en Wankang's invloed doen toenemen.

Door het gevaar stoutmoedig te braveeren en een vastberaden houding aan te nemen, hoopte Van Ham den vergaderden partijgangers ontzag in te boezemen.

De woning, waarin de vergadering zou plaats hebben, lag ± 200 M. van de versterking.

Een der kanonnen werd met kartetsen geladen en daarop gericht; behalve één officier en dertig man, die gereed stonden om, zoo noodig, terstond uit te rukken, was de gansche bezetting in alarm-stelling.

De eerste luitenant Ontijd, kommandant der ver-

sterking, bekwam schriftelijken last om krachtig op te treden, ingeval Van Ham, bij den laatsten slag van het middaguur, niet was teruggekeerd.

Somber en zwijgend oogde de bezetting den dapperen officier na, die met rustigen, vasten tred zijns weegs ging.

Hier zoeken we vergeefs woorden, die naar waarde onze bewondering en hoogachting zouden weergeven voor den held, die kalm een wissen dood trotseerde, uit plichtsgevoel voor zijn ambt.

Van Ham had de woning bereikt. Langs een smal trapje (een uitgekerfden boomstam) betrad hij de op drie M. hooge palen gebouwde woning.

Het eenige vertrek was geheel ingenomen door een talrijke menigte mannen, allen in oorlogsdos.

In hun midden zat Wankang aan een overdekte tafel; hij was gekleed in de kleederdracht der mohammedaansche priesters; een kostbare, rijkelijk met zilver gemonteerde klewang lag op zijn knieën.

Met donkere, gluiperige oogen, waaruit haat en fanatisme flikkerden, keek hij den officier aan.

Zijn geelkleurig, gerimpeld gelaat had uitstekende wangbeenderen en harde trekken, die een boosaardig karakter teekenden.

Geen beleefdheidsgroet verwelkomde den vertegenwoordiger van het gouvernement; ook stond Wankang niet op, om hem den gebruikelijken *homat* te bewijzen.

Dit verraadde reeds aanstonds zijn slechte voornemens.

Een doodsche stilte heerschte, toen de Herkules-gestalte van Van Ham zich aan den ingang van het vertrek vertoonde.

„Waarom blijft gij zitten, en welke is de reden, dat

gij mij niet verwelkomt?" vroeg hij op strengen toon.

Terstond, als door een onweerstaanbare macht gedreven, rees Wankang van zijn zetel, bewees zijn *homat*, en stak zelfs de hand uit, welke de ridderlijke Van Ham, trots afkeer en walging, om begrijpelijke redenen, aannam.

Weldra liep het gesprek over den toestand der Boven-Doessonstreken; over de hoofden, die zich reeds vroeger hadden onderworpen; over de nog in verzet zijnde sultanspartij: kortom over verschillende aangelegenheden betreffende den toestand der residentie. Ten laatste werd Wankang's voorgenomen onderwerping aangeroerd.

Wankang bleef beslist weigeren om naar Bandjermassin te gaan, teneinde den resident persoonlijk vergiffenis te vragen voor zijn wandaden en eedschending.

Telkens fronsde de guerilla-hoofdman de grijze wenkbrauwen en schudde trotsch en herhaaldelijk den getulbanden kop, en Van Ham bemerkte maar al te goed, hoe menige hand, met nauwelijks zichtbare beweging, naar de kris greep.

Hij gaf echter den moed niet op, en wist door kracht van betoog den onverzoenlijken Wankang eindelijk te overreden, naar Bandjermassin te gaan.

Dit scheen evenwel geenszins te strooken met de inzichten der volgelingen, want eensklaps werd van verschillende kanten de uitroep vernomen: *kapal api datang!* en met kwalijk bedwongen ongeduld wachtten zij op Wankang's afgesproken teeken, om den officier af te maken.

Hachelijker moment had Van Ham zeker nimmer beleefd, maar zonder het minste blijk van vrees stond hij

langzaam op, en zich in volle lengte oprichtende, wierp hij een gebiedenden blik over den kring der aanwezigen; vervolgens Wankang stout in de oogen blikkende, vroeg hij, hoe het mogelijk was dat de volgelingen zich in tegenwoordigheid van hun hoofd zoo luidruchtig en oneerbiedig gedroegen, en gebood dat er gedurende de onderhandeling stilte zou heerschen.

Deze indrukwekkende, vastberaden houding redde Van Ham het leven.

Wankang, de vermetelste, de stoutmoedigste der partijgangers, hij die zelfs tegenover den resident de meest aanmatigende houding durfde aannemen, gevoelde zich overweldigd, gevoelde zich klein tegenover die heldenfiguur.

Verwarring, verlegenheid, ja ook vrees teekenden zich op dat drieste gelaat, en hij zocht, maar vond geen antwoord.

Zich tot de zijnen wendende, sprak hij eenige woorden in de dajaksche taal, waarop allen, schijnbaar kalm, weder plaats namen.

Na een korte, pijnlijke stilte, vatte Van Ham wederom het woord en sprak nog eenigen tijd over het aanstaand vertrek naar Bandjermassin.

In de naburige versterking was men intusschen allesbehalve gerust. De officieren raadpleegden bij herhaling hun horloge; de soldaten keken voortdurend naar de bewuste woning, waar luitenant Van Ham wellicht reeds verminkt en vermoord was.

Eindelijk sloeg het twaalf uur; aller oogen waren als geboeid aan het huis van 't districtshoofd.

Aarzelend, langzaam, als vreesde hij voorbarig te zijn, gaf de schildwacht „voor 't geweer" het middag-uur aan.

Voor velen was 't, als hoorden zij in de heldere slagen het somber geluid van de doodsklok.

Een, twee, drie, vier, ... twaalf — de soldaten sloegen de hand aan de patroontasch; het detachement stond gereed om uit te rukken, om wraak te nemen over een laaghartigen moord. . . . .

Doch ziet, nog galmde de laatste slag, toen men den officier ontwaarde, die ongedeerd uit de woning van Temengoeng Mangoe Sarie te voorschijn trad.

Een ieder liep naar de bentingpoort om hem te verwelkomen, de hand te drukken, en oorverdoovend was het hoera! dat dien dapperen officier, dien beleidvollen civielen-gezaghebber begroette.

Het was in Mei 1870, dat Wankang zich bij den resident K. W. Fiedtke meldde, om vergiffenis te vragen.

Na een verhoor ondergaan te hebben, werd hem, in afwachting eener beschikking van de regeering en op eigen verzoek, Marabahan als verblijfplaats aangewezen.

Het bleek later, dat de onverbeterlijke rustverstoorder de verwezenlijking van zijn plan niet had opgegeven, en dat zijn onderwerping slechts het middel was om te Marabahan, waar hij de meeste bloedverwanten, vrienden en aanhangers telde, beter werkzaam te kunnen zijn.

Velen hebben het den resident als een politieke misslag aangerekend, dat hij den gevaarlijkste onzer vijanden vergunde, zich in diens geboorteplaats te vestigen.

Doch de resident meende in 't belang der openbare rust te handelen, door Wankang's verzoek in te willigen,

en bovendien kwam deze te Marabahan onder onmiddellijk toezicht van Van Ham, wiens scherpzinnigheid en oordeelkundig optreden voldoende waarborgen waren.

Ingevolge des residents aanbeveling, werden Wangkang's gangen met de meeste nauwgezetheid nagegaan.

Nauwelijks drie maanden te Marabahan, had Wankang weer een grooten aanhang weten te verwerven.

De ongunstige berichten, die van hem in omloop waren, vermeerderden bij den dag, en toch was het niet mogelijk eenig overtuigend bewijs van zijn misdadige voornemens te erlangen.

Van Ham, die door zeer bindende instructiën ten opzichte van Wankang, zonder bewijzen niet kon handelen, achtte het raadzaam zekerheid te verkrijgen, en besloot daarom Wankang bij zich in het fort te ontbieden.

Uit zijne houding en gesprekken zou dan vermoedelijk wel zijne ware gezindheid blijken.

Op een vergadering van de hoofden, die wekelijks bijeen kwamen om met den civielen gezaghebber over bestuursbelangen te spreken, gaf Van Ham het districtshoofd Hadji Kiaij Demang Wongso Negari last, kennis te geven, dat de civiele gezaghebber Wangkang 's anderen daags, ten acht uur v. m. (12 September 1870), wenschte te spreken en hij derhalve op dat uur in de versterking werd verwacht.

Het districtshoofd, gehuwd met Wankang's stiefdochter, kon nauwlijks zijn ontroering verbergen.

Na eenige aarzeling verklaarde hij, de oproeping ten stelligste te moeten ontraden, daar Wankang voorzeker met vele volgelingen zou komen en waarschijnlijk ***amok***

maken: welke meening door den hoofdpriester en andere voorname hoofden gedeeld werd.

Van Ham was te goed bekend met het karakter van den inlander, om niet te begrijpen dat achter den gegeven wenk meer schuilde dan een bloote veronderstelling, en dat de hoofden, zonder Wankang direct te beschuldigen, door deze waarschuwing zich wilden vrijwaren voor mogelijke gevolgen.

Wederom stond de militaire-civiele gezaghebber van Bokompai-Doesson voor een allermoeilijkst dilemma. Moest hij het bevel intrekken, en door al te groote voorzichtigheid den indruk maken, dat hij, militaire kommandant en hoofd van het civiel bestuur, bevreesd was voor Wankang? — Zijn aanzien en het reeds zoo geschokte prestige zouden daardoor aanmerkelijk lijden.

De overmoed der raddraaiers was door 's residents lankmoedigheid toch reeds onrustbarend toegenomen; en Van Ham, de officier zonder vrees of blaam, kon het met zijn begrippen van eer niet overeenbrengen, het gezag, dat hij zoo hoog moest ophouden, door een sâamgeraapte bende gelukzoekers nog langer te laten hoonen.

Voorzeker was het niet zonder gevaar, dergelijke oproerlingen in de versterking toe te laten. Van Ham erkende 't zelf; doch wel ingezien, handelde hij zooals eer en plicht het geboden; het bevel, dat Wangkang den volgenden morgen in de versterking moest verschijnen, bleef derhalve gehandhaafd.

De hoofden bogen onderdanig, ten teeken dat zij het besluit verstaan hadden en verlieten de vergadering.

Wankang, wien het bevel werd medegedeeld, liet weten

dat hij door ongesteldheid verhinderd was den volgenden dag te komen, doch dat hij den veertienden September zou verschijnen.

De ziekte was, zoo verzekerde Kiaij Demang, slechts voorgewend om tijd te winnen, ten einde zijne volgelingen te kunnen verzamelen.

Wat het districtshoofd als een vermoeden uitsprak, namelijk dat Wankang met een groot gevolg zou komen en waarschijnlijk *amok* maken, was voorzeker een lang te voren beraamd plan, welks uitvoering slechts op een gunstige gelegenheid wachtte.

In de benting, welke twee officieren en vijftig bajonetten telde, werden intusschen de noodige veiligheidsmaatregelen getroffen.

De wachten werden verdubbeld en onder kommando gesteld van een officier. De stukken werden met kartetsen geladen, en aan de bezetting scherpe patronen uitgereikt.

De nacht van 13 op 14 September ging zonder stoornis voorbij; alleen werd tegen den morgen het veelvuldig geplas van roeiriemen in 't water door onze schildwachten vernomen.

Toen het dag werd en de mist optrok, ontwaarde men in de nabijgelegen rivier tal van djonkangs, die op den blauwen waterspiegel schommelden. — Dit kon geen argwaan wekken, want dergelijke vaartuigen, waarmede de inlanders ter vischvangst uitgaan, dienen in die streken ook tot middel van vervoer.

Op die djonkangs werd men slechts enkele lieden gewaar, die, met onnoozele, slaperige gezichten, schijnbaar gedachteloos, op de glinsterende golfjes van de

Barito tuurden. — Niets verried dat onder de atappen bedekking dier vaartuigen omstreeks tachtig goed gewapende Dajaks verborgen lagen. Dezen hadden in opdracht om, zoodra in de benting amokkreten weêrklonken, den verraderlijken aanslag te ondersteunen, door een gedeelte der bezetting door schijnaanvallen bezig te houden, of wel te trachten de versterking binnen te dringen.

Het was omtstreeks 8½ uur in den morgen van den 14 September 1870, toen de komst van Wankang gesignaleerd werd.

Door een zestigtal gewapende personen gevolgd, richtte hij langzaam zijne schreden naar het fort.

Rijk uitgedost en tot de tanden toe gewapend, schreed hij trotsch en met afgemeten tred over de juist neêrgelaten ophaalbrug.

Niet de minste aandoening was op het gerimpelde, gele gelaat te bespeuren; slechts de oogen dwaalden gluipend en bespiedend in het rond, en dit onderzoek scheen hem te bevredigen, want glimlachend naderde de onovertroffen huichelaar den luitenant Van Ham, die hem in de voorgalerij van de kommandants-woning wachtte.

Na wederzijdsche begroeting werd hem een stoel aangewezen; ter rechter- en linkerzijde daarvan plaatsten zich twee volgelingen op den grond, en hielden, onbeschaamd genoeg, de hand aan de kris. De overigen bleven aan de trap staan; zij waren gedeeltelijk met geweren en donderbussen, gedeeltelijk met klewangs en mandows gewapend.

Van Ham deed als merkte hij niets buitengewoons en wist zijn toorn en verontwaardiging te beheerschen.

Na zich zoodanig geplaatst te hebben, dat hij zoowel Wankang als diens volgelingen kon observeeren, vroeg hij den partijganger, met bedaarde, kalme stem, waarom hij met zulk een talrijk gevolg verscheen, terwijl hij toch bij het hoofd van 't civiel bestuur slechts vergezeld van enkele zijner lieden placht te komen.

Wankang antwoordde heel gevat, dat hij in de vele kwade geruchten, die van hem in omloop waren, voldoende reden gevonden had om zich thans door een talrijk geleide te doen vergezellen, niet twijfelende of hij zou anders gevangen genomen worden.

Voorzeker ware niets zoo in overeenstemming met Van Ham's verlangen; doch zoolang Wankang niet tot een openlijk verzet overging, mocht hij, zonder last van hooger hand, niet gearresteerd worden.

Een gevoelige les zou hij echter niet ontgaan, daar de aangenomen houding hoogst strafwaardig en uitdagend was; en dus sprak Van Ham tot hem:

„Gij weet, Wankang, wat ik, van het oogenblik van uw voorgenomen onderwerping, te Moeara-Teweh voor u gedaan heb. — Ik ben uw voorspraak geweest bij den resident, die mijn verzoek gunstig heeft opgenomen, en op zijn beurt den Gouverneur-Generaal genade voor u heeft gevraagd.

„Ik heb gezorgd dat gij en uw voornaamste volgelingen op 's Lands kosten worden gevoed, totdat door Zijn Excellentie een beslissing zal zijn genomen omtrent de aanbieding van uw onderwerping.

„Ik heb, terwijl gij hier moogt verblijven, te midden van uw familieleden, u in alle opzichten met raad en

daad bijgestaan en niets anders beoogd, dan dat gij weer rustig u aan den handel wijden, en alles vergeten zoudt wat vroeger gebeurd is. En wat is de belooning, die ik hiervoor ontvang?

„Gij komt hier met een talrijk gewapend gevolg, niet alleen om mij vrees aan te jagen, maar ook om mij en de gansche bezetting van dezen post over de kling te jagen en de residentie hierdoor weder opnieuw in vuur en vlam te zetten.

„Welnu, ik heb nog nooit een *amok* bijgewoond en zou dit ook gaarne eens willen zien; doch bedenk, dat ik in de eene hand de vredevlag, en in de andere den sabel draag.

„En dit zeg ik u, dat Allah u voor uw grove ondankbaarheid en valschheid bestraffen zal; en ik voorspel, dat binnen kort, als de oorlog weder mocht ontbranden door uw toedoen, uw lijk hier op deze plaats zal worden gebracht, het lijk van een verrader!

„Ik heb thans volle macht, om u hier gevangen te nemen, maar gij kunt nog naar uw verblijf in de kampong terugkeeren.

„Al het voorgevallene zal ik berichten, en als het mij wordt bevolen u te arresteeren, dan zal ik u, dood of levend, hier terugbrengen, want uw houding is ten hoogste strafwaardig."

Gedurende deze toespraak overtoog een vale bleekheid Wankang's anders zoo ongevoelig gelaat; de indruk der geuite woorden scheen overweldigend, want hij rees van zijn zetel op, zonk op de knieën met 't aangezicht ter aarde, vouwde de handen als tot een gebed en riep:

„*Ampon, toean, ampon!* ik verzeker u, dat mijn binnenste zoo zuiver is als goud; heb medelijden met mij!"

Het was een zonderling schouwspel, dat Wankang door zulk een deemoedige houding zijn gevolg aanbood. Wankang, de gevreesde, de onoverwinlijke, op de knieën neergezonken voor den gehaten vijand, terwijl zijn bevende lippen steeds om genade smeekten! Daarop was de menigte geenszins voorbereid; de meesten gaven luide hun misnoegen te kennen en begonnen zelfs een dreigenden toon aan te slaan, iets wat Van Ham het allerminst kon verdragen.

Niet zoodra had Wankang zich weder opgericht, of Van Ham sprong de trap der voorgalerij af, en verzocht hem eens toe te zien, hoe hij op zijn volk kon rekenen.

Met ijzeren vuist sloeg hij toen de twee voorste kerels tegen den grond; gaf een derde, die gereed stond de klewang te trekken, een trap, welke hem overhoop deed tuimelen; en hamerde zoo geweldig op de koppen der naar zijn bloed dorstende schurken, dat zij verschrikt uit elkaar stoven.

„En nu de poort open en de valbrug nêer!" bulderde Van Ham, wiens bloed, door al te lang onderdrukten toorn, heftig begon te koken.

Nauwelijks was de terugweg vrij, of de volgelingen haastten zich te ontkomen, en vluchtten, door Wankang gevolgd, in allerijl naar hun kampongs.

De in de djonkangs verborgen lieden, die met klimmend ongeduld het afgesproken amoksteeken afwachtten, waren niet weinig verschrikt, toen zij hun makkers in de grootste verwarring, en elkaar verdringend, uit de

benting zagen vluchten. De schrik sloeg ook hun om 't hart, en ze wisten niets beter te doen, dan aan het algemeene *sauve qui peut* deel te nemen.

Men kan zich voorstellen, hoe zoo'n wedloop den lachlust der soldaten opwekte.

Wankang, beschaamd en vernederd, verklaarde aan zijn hoofden, dat luitenant Van Ham onkwetsbaar moest wezen, daar het reeds de tweede maal was, dat Allah hem, Wankang, met vrees bezielde en hem belette zijn plan ten uitvoer te brengen.

Hij gaf vervolgens den strengen last, niets meer tegen Van Ham, noch tegen de versterking te ondernemen, want, zoo verzekerde hij: „Allah beschermt hem, en ge zoudt ongeluk brengen over uw eigen hoofd."

Volmondig erkende Wankang dus zijn onmacht tegenover luitenant Van Ham.

Geheel anders was echter kort daarop zijn houding tegenover den resident K. W. Fiedtke, die, trots herhaalde waarschuwingen, den beruchten muiter nog immer als een onbeduidenden tegenstander beschouwde; de gevolgen van zoo'n zwak bestuur bleven dan ook niet uit.

Op den 25 November 1870, deed Wankang met twaalfhonderd man een aanval op Bandjermassin. Na een hardnekkigen strijd, waarbij Wankang een geweldigen sabelhouw opliep, vluchtte hij naar de Boven-Doesson-streken, en bouwde binnen den noordelijken tak der Simpang-Doerachman, niet ver van Marabahan, een versterking, bij welker verdediging hij, op den 27 December, sneuvelde.

Zijn lijk werd eerst den 8 Januari 1871, dank zij het

onvermoeid zoeken van onzen gids Soeto-Ono, gevonden. Het was in 't water neêrgelegd en met hout bedekt, maar nog duidelijk te herkennen. Wankang's lijk werd naar Marabahan getransporteerd en binnen de versterking gebracht.

De noodlottige voorspelling werd bewaarheid: op dezelfde plaats, waar Wankang die kort te voren had aangehoord, lag nu zijn zielloos lichaam, het lijk van een verrader, uitgestrekt.

DE SMOKKELAARS VAN LAMDJAMOE.

Aan de zuidwestelijke grens van het door ons bezette deel van Groot-Atjeh, ongeveer twintig minuten gaans van Oleh-leh, en zuidelijk van de bevriende kampong Lamdjamoe, ligt onze versterking van dien naam.

Eene circa 500 M. breede en zich ver uitstrekkende sawahvlakte, deels bebouwd, deels met alang-alang begroeid, scheidt den post van het voorliggend gebergte, op welks hellingen rondzwervende guerillabenden, meest Pedireezen, een schuilplaats hebben gevonden; terwijl aan den voet van dat gebergte, achter dichte bosschen en door talrijke verschansingen omringd, kampongs verspreid liggen, welke door een niet minder roof- en moordzieke bevolking worden bewoond.

Van deze overburen ondervonden wij dagelijks de duidelijkste bewijzen eener kwade gezindheid.

Achter terreinplooien verscholen, of wel door loopgraven gedekt, bleven zij soms uren achtereen onvermoeid onze posten of den voorbijsnellenden tram beschieten. Nog voor korten tijd ging bijna geen nacht voorbij,

zonder dat de telefoonverbinding door hen vernield, en de draden geroofd werden; meer dan eens legden zij op een of ander punt van de baan een granaatmijn, welke echter, dank zij de aanhoudende waakzaamheid onzer patrouilles, meestal tijdig ontdekt werd.

Zóó was de toestand, en de brutaliteit des vijands nam gaandeweg toe. Ten einde paal en perk te stellen aan zooveel overmoed, en hoofdzakelijk om onze telefoonverbinding en de trambaan te beveiligen, werden bewakings-detachementen aangewezen, om gedurende den nacht den veiligheidsdienst waar te nemen, en vooral door het leggen van hinderlagen de beschadiging aan bruggen, banen, enz. zooveel mogelijk tegen te gaan.

In vereeniging met het kortelings opgericht corps marechaussees, bieden zij den maraudeurs een geduchten tegenstand; en sinds deze laatsten bij hunne nachtelijke excursies gestuit zijn op de bajonetten der bewakings-detachementen, of op hun weg neêrgeschoten werden door onze onvermoeide en steeds op den loer liggende marechaussees, is hun overmoed aanmerkelijk bekoeld, en wagen zij zich over dag nooit meer en bij nacht slechts zelden binnen de linie.

Gerust mag gezegd worden, dat na de oprichting dezer militaire politie, de veiligheid te Atjeh thans even goed is, als vóór de invoering van het civiel bestuur.

Is de Atjeher eenerzijds genoodzaakt thans zijn moord-, roof- en vernielzucht te breidelen en onze linie te mijden, de honger evenwel een zwaard even zoo scherp als dat waarmeê onze troepen hem afwachten, dwingt hem, nu de blokkade zijn levensmiddelen beperkt, om langs

heimelijken weg, met een telkens terugkeerend levensgevaar, te smokkelen.

De gesteldheid van het terrein en de trouweloosheid der zoogenoemd bevriende bevolking begunstigen zeer dit clandestien bedrijf.

Vooral Lamdjamoe is het brandpunt van den sluikhandel naar de buiten de defensielijn gelegene kampongs, want het terrein aan die zijde onzer linie is, door de vele moerassen met hunne vertakkingen naar het binnenland, bij uitnemendheid daarvoor geschikt.

Van de kust strekken deze vuilgroene wateren, wier vergiftige uitwaseming slechts den Atjeher niet schijnt te deren, zich zuidwaarts uit, door kleinere stroomen met meer binnenwaarts gelegen lagunen verbonden.

Aan den oever dezer lagunen staan tal van visschershutten, kleine, op palen gebouwde en armoedig uitziende woningen.

Op de erven, die door stevige paggers afgesloten zijn, pleegt men fraaie vischnetten over touwen van klappervezels te zien hangen; voorzeker om als een vredig uithangbord te dienen, waarachter deze visschers hun waar bedrijf trachten te verbergen: want dat zij met den vijand heulen en meer smokkelaars dan visschers zijn, wie zal daaraan twijfelen?

Daar de meest bevaarbare gedeelten der lagunen door onze posten Lamdjamoe en Lamtih, en de blokhuizen Sabang en Kota-Pagano zijn afgesloten, worden den smokkelaars ook langs die zijden de meeste hindernissen in den weg gelegd.

In den tijd dat de gebeurtenis, die wij zullen verhalen,

plaats greep, was kapitein A. A. Van Blommestein kommandant van Lamdjamoe.

Het was dezen ijverigen officier gelukt, het vertrouwen te winnen van enkele Atjehers der naburige bevriende kampongs, en dezen brachten hem op de hoogte van menig heimelijk gesmeed smokkelplan. Het waren voornamelijk Si-Moeris van kampong Lamdjamoe en Si-Nja-Moesah van kampong Bital, die steeds de beste mededeelingen en aanwijzingen deden, zoodat de ontmoetingen met die benden menigvuldig waren.

Het treffen met smokkelaars, wanneer zij achterhaald of in 't nauw gebracht worden, is zeer dikwijls bloedig; zeker is het, dat bij een dergelijke nachtelijke ontmoeting onze soldaten evenveel moed en doodsverachting aan den dag leggen, als de vijand stoute driestheid in het volvoeren van zijn waaghalzerij.

Wij brengen, om een denkbeeld te geven van zulk een nachtelijke onderneming, die in herinnering, welke plaats greep op den 16 October 1890.

Het omliggend terrein hulde zich in schaduwen. Dampige nevels, welke uit de moerassen opstegen en over de vlakte dreven, maakten het uitzicht steeds moeilijker.

Niet dan met inspanning konden de schildwachten van Lamdjamoe, die met den blik de duisternis trachtten te doorboren, de vlakte observeeren, welke zich als een zwart kleed tot den kampongrand uitstrekt.

Overal heerschte een diepe rust, een rust even plechtig als verraderlijk: immers de sluwe Atjeher sluipt steeds rond; en ofschoon onze versterkingen met hare geduchte

versperringen elken overval onmogelijk maken, toch is het noodig den vijand buiten het rayon te houden, al ware het slechts, om het maraudeeren in de buiten de bentings gelegen gebouwen te beletten of het in brand steken daarvan te voorkomen.

Onze soldaten, zulks begrijpende, houden daarom steeds een wakend oog, en scherpen het gehoor om de verschillende geluiden, zoo eigen aan tropische nachten, te kunnen onderscheiden.

Het ontging den schildwacht „voor 't geweer" dan ook niet, dat voor hem uit op de trambaan, in de richting van onze versterking Belang, fluisterende stemmen zich mengden in het nachtelijk geruisch. — Marechaussees noch bewakingstroepen werden in de nabijheid verwacht, derhalve moesten het wel Atjehers zijn, meende de schildwacht; en, over de palissadeering gebogen, tuurde hij in het diepe duister, spitste de ooren, en stond gereed door een schot het bewijs te leveren zijner waakzaamheid.

De bentingkommandant, inmiddels door den sergeant der wacht gewaarschuwd, begaf zich naar het banket, om persoonlijk een onderzoek in te stellen. Eenige oogenblikken verliepen, toen in de onmiddellijke nabijheid het welbekende geroep *Lamdjamoe!* weerklonk.

Dit was het wachtwoord aan de gidsen gegeven, indien zij, na het sluiten der poort, met den kommandant een onderhoud wenschten.

Men sommeerde hen tot voor de lantaarns te naderen, want met de schelmachtige streken der Atjehers bekend, wilde men eerst zekerheid hebben, alvorens de poort te openen.

Inderdaad herkende men in een der personen den gids Si-Nja-Moesah.

Vrees voor rondzwervende maraudeurs of smokkelaars was de reden waarom hij de versterking zoo omzichtig genaderd was.

„Wat nieuws brengt Si-Nja-Moesah, dat hij op dit late uur wenscht binnen gelaten te worden?" vroeg de kommandant.

„Belangrijk nieuws, inderdaad, heer kapitein. In de soeroean van Bital liggen smokkelwaren van allerlei aard opgestapeld, en nog dezen nacht zullen ze buiten de linie gebracht worden, waar veel gewapend volk gereed staat om de contrabande in ontvangst te nemen.

„Ik zal u tot gids dienen, en zoo de heer haast maakt, worden de smokkelaars zeker achterhaald."

Een besluit was spoedig genomen. Instede, zooals tot nu toe te Lamdjamoe het geval was geweest, door hinderlagen de Atjehers in de fuik te laten loopen, zou men thans de smokkelaars in de eigen kampong overvallen.

Luitenant Brutel de la Rivière stond weldra gereed, om met een dertigtal flinke, onverschrokken mannen, onder kommando van den kapitein zelven, uit te rukken.

De naburige versterkingen werden per telefoon van 't voornemen verwittigd, ten einde niet op eigen troepen te stooten, en daarop werd het bevel tot den afmarsch gegeven.

Kampong Bital, op ± 800 M. van de versterking verwijderd, ligt noordelijk van de trambaan, welke Lamdjamoe met de versterking Belang verbindt.

De soeroean dezer kampong — zoo heet men de plaats

waar veelal de ongehuwde mannen zich ophouden; — ligt in den hoek gevormd door den oostelijken en zuidelijken kampongrand.

Behalve de gewone ingang, was op ongeveer 300 M. van de soeroean, in den oostelijken kampongrand eene opening aangebracht, die echter zoo gemaskeerd was, dat zelfs de meest ervaren marechaussee argeloos daarlangs zoude zijn voorbij gegaan.

Met versnelden pas marcheerde de troep langs de trambaan, zooveel mogelijk zorgende het begrint gedeelte van den weg te vermijden.

Toen men de versterking Belang halverwege genaderd was, rukte het detachement in noordelijke richting, over de sawah, op Bital aan.

Deze weg was nagenoeg onbegaanbaar.

De bibit stond te velde en de sawahs waren om die reden geïnondeerd; de zware regens der laatste dagen hadden de velden nagenoeg in meren herschapen, waarvan het water den troep tot aan den buik reikte. De bodem was bovendien zoo week en modderig, dat men niet dan met moeite de voeten verplaatsen kon.

Zooveel mogelijk werd nu beproefd, de galengans te volgen; doch in deze nachtelijke duisternis geraakte menigeen van het pad en viel languit te water, wat de ontevredenheid van den kapitein opwekte, daar het geraas allicht tot ontdekking kon leiden; maar, trots den besten wil en alle voorzichtigheid, was zoo'n buiteling niet te voorkomen: dit moest eindelijk ook de kapitein zelf ondervinden.

Ook het geruchtmakend ge[illegible] dat veroorzaakt werd

door 't gebagger van dertig paar zwaargeschoeide voeten in 't sawahwater, ontlokte den kommandant menige verwensching, want 't was niet denkbaar, dat dit den Atjehers zouden ontgaan.

Meer en meer begon Van Blommestein aan 't welslagen te twijfelen, en vreesde zelfs de mogelijkheid, in hinderlaag te zullen vallen van degenen, die hij trachtte te overrompelen.

Toch werd geen oogenblik er aan gedacht, het plan op te geven.

De troep werd tot meerderen spoed aangemaand, ten einde althans den smokkelaars het in veiligheid brengen hunner contrabande te verhinderen.

Het terrein was echter moeilijk en men vorderde slechts langzaam.

Toen men den kampongrand op ongeveer veertig passen genaderd was, werd een galengan gevolgd, welke evenwijdig met den oostelijken rand liep, waar, zooals gezegd is, de geheime opening was aangebracht.

Reeds was men de soeroean voorbij getrokken, toen de gids, die aan 't hoofd marcheerde, een teeken gaf om halt te houden; zijn scherpe blik had tusschen het geboomte eenige gestalten ontdekt.

Luitenant Brutel de la Rivière, kommandant van de spits, liet terstond zijne manschappen knielen en begaf zich, op handen en voeten kruipende, naar kapitein Van Blommestein, die zich meer achterwaarts bevond.

Het was een oogenblik van groote spanning.

Aandachtig luisterend, hield een ieder den kampongrand in 't oog; zoo verliepen eenige oogenblikken, zonder dat iets verontrustends zich voordeed.

Kapitein Van Blommestein overdacht intusschen de beste wijze om de smokkelaars onverhoeds op 't lijf te vallen, want men had met een vijand te doen die zich niet gemakkelijk liet overrompelen.

Het scheen dat de smokkelaars den troep nog niet hadden ontdekt, zoodat er kans bestond dat de onzen, begunstigd door de duisternis, in hunne onderneming zouden slagen.

Er was echter geen oogenblik te verliezen.

De troep werd in twee deelen gesplitst; een gedeelte, sterk vijftien bajonetten, onder luitenant Brutel de la Rivière, met Si-Nja-Moesah, kreeg opdracht de opening in den kampongrand binnen te dringen, vervolgens door de kampong naar de soeroean op te rukken en deze onmiddellijk te bezetten en te omsingelen.

Was dit gelukt, dan zoude de kapitein met de overige manschappen volgen. Vooralsnog zoude Van Blommestein zich bepalen met in de nabijheid zoodanige stelling te nemen, dat hij de vooruitgezonden afdeeling niet alleen in den rug dekte, maar haar ook terstond konde bijspringen.

Met de grootste omzichtigheid sloop de spits, op één gelid, uit de flank en zoo dicht mogelijk opgesloten, naar het aangewezen punt.

Bijna was de kampongrand bereikt.

Nauwelijks tien schreden daarvan verwijderd, werden de onzen plotseling in de atjesche taal aangeroepen.

Geen antwoord; de troep kwam steeds nader.

Nogmaals herhaalde de vijandelijke schildwacht zijn *qui vive?* — doch, voordat hij tijd had tot vuren of alarm te maken, greep Brutel de la Rivière hem met ijzeren vuist

bij de keel, en ontrukte hem met de andere hand den klewang.

De europeesche fuselier Van de Pol (Alg. Stamb. No. 28582), die zijn officier op den voet volgde, wierp zich op den tweeden schildwacht, die niet ver van den eersten stond. In een ommezien waren de beide Atjehers ontwapend; zoo snel ging alles in zijn werk, dat zij zelfs geen tijd hadden tot schreeuwen.

Inmiddels waren ook de andere manschappen bijgesprongen, en weldra was een vrij aanzienlijke smokkelaarsbende omsingeld.

De ontstelde Atjehers, op zoo'n bezoek niet verdacht, smeekten om genade. Men beloofde hun het leven te sparen, zoo zij zich rustig hielden; doch verzekerde tevens, bij de minste poging tot ontvluchting, allen onverbiddelijk te zullen nêerschieten.

Hun werd gelast den troep naar de soeroean van Bital te geleiden, aan welk bevel zij zonder tegenspraak voldeden. Brutel de la Rivière was namelijk den gids kwijt geraakt, die, uit vrees herkend te zullen worden, zich naar den kapitein had begeven. De korporaal Knaebel (Alg. Stamb. No. 20016) werd met vijf fuseliers achtergelaten om de plek verder te doorzoeken en te bewaken. De weg, die nu gevolgd werd, liep echter vlak op de stelling van den kapitein. Beide troepen herkenden elkaar in den aanvang niet, en meenden ieder voor zich met smokkelaars te doen te hebben. Dit was een kwaad oogenblik.

Gelukkig was te voren door beide officieren het besluit genomen, alles van de bajonet te laten afhangen.

Dank zij des kapiteins tirailleursfluitje, herkenden beide afdeelingen elkander spoedig, zoodat een misverstand voor-

komen werd. Ofschoon de smokkelaars ontwapend waren, liet Van Blommestein hen, zekerheidshalve, aan den lijve onderzoeken, aangezien zij ongeboeid volgden en het bekend is, dat Atjehers veelal verborgen wapens dragen. Dit onderzoek bleek niet overbodig: want niettegenstaande allen met de meeste oprechtheid betuigd hadden, geen wapens meer te hebben, vond men bij een der gevangenen een rentjong in de broekspijp verborgen.

Vereenigd rukte het detachement nu naar de plaats, waar de smokkelaars waren gegrepen. Een belangrijke voorraad goederen van allerlei aard, ook scherpe patronen tot achterlaadgeweer, werden gevonden.

Hoewel de gids verzekerde dat nog meer smokkelwaar in Bital aanwezig was, stelde kapitein Van Blommestein zich tevreden met de reeds gemaakte aanhaling, terecht opmerkende, dat die goederen voorzeker reeds in veiligheid zouden zijn gebracht.

Deze veronderstelling werd bevestigd door de vele lichtseinen, die eensklaps in de kampongranden werden waargenomen, en de schelle kreten, welke de Atjehers uit verschillende gedeelten van Bital elkâar als waarschuwingsteeken toeriepen. — In de nachtelijke stilte weergalmde, als een echo, een even schril geluid van buiten de linie, ten antwoord op de gegeven signalen.

Terwijl de vijand zijne alarmkreten slaakte, werd de terugmarsch, met de gevangenen in het midden, aangenomen.

Een volkomen welslagen bekroonde de onderneming. Nimmer meer werd in de onmiddellijke nabijheid van Lamdjamoe gesmokkeld; vele hinderlagen, welke nog lang

daarna in den omtrek gelegd werden, keerden steeds onverrichter zake terug.

Het stout optreden van kapitein A. A. Van Blommestein had indruk gemaakt, en mag als een voorbeeld te meer gelden, dat ons indisch leger, onder bekwame leiding, bij uitnemendheid geschikt is om ook bij nacht gevaarlijke ondernemingen te volbrengen; terwijl de krijgstucht, aan zooveel moed en beleid gepaard, voorzeker de beste waarborgen geeft, dat de Atjeh-guerilla's, in een contra guerilla-oorlog, ten slotte het onderspit zullen delven.

EEN GEVAARVOLLE VERKENNING

Wij voeren den welwillenden lezer ettelijke jaren terug in den Atjeh-oorlog, om eene episode uit den September-tocht van 1876 in herinnering te brengen.

Deze tocht is reeds zoo vaak en vaardig beschreven, dat wij niet anders dan in eene ongewenschte herhaling zouden vervallen, indien wij de toen geleverde gevechten en behaalde overwinningen nogmaals gingen verhalen.

Wij moeten echter, alvorens tot ons verhaal over te gaan, iets zeggen over de aanleiding tot dien tocht, voor zoo ver dit tot recht verstand van hetgeen volgt noodig is.

De herhaalde aanvallen der guerillabenden op transporten en patrouilles in de N. O. linie maakten eene betere afsluiting dier postenketen noodzakelijk.

Derhalve moesten nieuwe versterkingen opgericht worden, om een veiliger communicatielijn te verkrijgen tusschen Kota-Radja en den uitersten, aan zee gelegen post, Kwala-Gigieng.

Ter bereiking van dat doel, moest de vijand uit een

gedeelte der XXVI Moekims verdreven worden, en wel hoofdzakelijk uit dat gedeelte, hetwelk door de lagunen Kroeng-Tjoet en Kwala-Gigieng ingesloten is.

Naar ingewonnen berichten, had de vijand zich vooral nabij de Kroeng-Tjoet sterk verschanst.

De Atjeher, bedreven als hij is in het kiezen van stellingen, had zijne bentings aangeleund tegen de Kroeng-Tjoet, een lagune met drassige en dichtbegroeide oevers, waarin, behalve de rivier van dien naam, de Tili-Pandjang en tal van kleinere stroomen uitloopen.

Deze lagune is van de zee gescheiden door een onbegaanbaar weeken bodem, en grenst noord-oostelijk en zuidelijk aan zacht glooiende heuvels, wier kruinen met grafsteenen en struiken bedekt waren, alsmede aan zwaar begroeide bosschen, die zich tot het gebergte uitstrekken.

De boven het geboomte uitstekende groepen kokospalmen wezen de plaats aan van vele kampongs, die, versterkt als ze waren, den onzen een krachtigen tegenstand boden; de gevechten aldaar geleverd waren bloedig.

Op den 4en September 1876, werd naar die streek een tocht ondernomen.

Er werd beschikt over een macht van twaalfhonderdvijftig bajonetten, drie secties artillerie met honderdtien bedieningsmanschappen en tachtig mineurs; dit korps, in drie kolonnes verdeeld, stond onder bevel van den luitenant-kolonel W. Van Bennekom.

Om 's vijands aandacht af te leiden en zijne krachten te verdeelen, werd op den 3en September zijne positie tegenover onze Z. O. linie bedreigd door eene andere

kolonne, die zonder zich in ernstige gevechten te wikkelen, hem aldaar bezig hield.

Na vele gevechten was men eindelijk meester geworden van de Kroeng-Tjoet, en daarmede was het beoogde doel nagenoeg bereikt.

Alvorens verder op te rukken, werd 't door den bevelhebber noodzakelijk geacht, zijn troepenmacht, die te Tjadé gebivakeerd lag, en die zoowel door 's vijands lood als door vermoeienis veel geleden had, door eene versche kolonne, onder majoor Van Teijn, te versterken.

Dat de vijand door zijn verliezen niet ontmoedigd was, en ons nog de handen vol zoude geven, bleek genoegzaam uit de wijze waarop hij gedurig het bivak verontrustte.

Ten einde den arbeid aan den bouw van het kampement Tjadé ongestoord te kunnen voortzetten, alsook om het bivak te beveiligen, werd de veroverde Missigit Klieng, die versterkt en ingericht was voor één peloton infanterie, in een voorwerk herschapen.

Den Atjeher was 't een doorn in 't oog, dat zijn tempel door den onreine zóó ontwijd werd! Dit heiligdom te heroveren was zijn onvermoeid streven, en met een aan waanzin grenzend fanatisme, waren zijn aanvallen steeds op het bedehuis gericht.

Deze omstandigheid heeft waarschijnlijk er toe geleid, dat het bivak later minder gealarmeerd werd.

Een van de stoutste aanvallen op de Missigit Klieng had plaats in den nacht van 20—21 September.

Dat onze handvol braven toen in den ongelijken strijd niet is bezweken, is te danken aan den buitengewonen moed, waarmede zij den hun toevertrouwden post verdedigden.

Toen het kampement genoegzaam versterkt was, en de veroverde Missigit Silang, op ± 1000 M. daarvan verwijderd, insgelijks tot verdediging was ingericht, besloot de opperste leider, generaal Wiggers van Kerchem, de verbinding tusschen Tjadé en Kwala-Gigieng te voltooien.

Het is waar, deze verbinding kwam tot stand, maar zonder dat het ons gelukte den hardnekkigen vijand te verslaan of te verdrijven.

Geen geweerschot afstands buiten onze linie, nestelde hij zich in allen overmoed, en liet niet na ons op alle mogelijke wijzen afbreuk te doen.

Van uit het hoofdkwartier Tjadé werden, in de richting van Gigieng, dikwijls verkenningen gemaakt, en men trachtte door middel van spionnen-berichten 's vijands handelingen en voornemens uit te vorschen.

Zoo werd vernomen, dat in de nabijheid van Klieng, en op ongeveer 1600 M. van Tjadé, in den westelijken rand van kampong Toekoe-Nja-Blang, de groote en met geschut bewapende vijandelijke versterking Kadjoe lag. — De bezetting evenwel heette niet bijzonder waakzaam, zóó zelfs, dat het bij haar regel was gedurende de middaguren eene siësta te houden.

Welk eene geringschatting van onze nabijheid!

De mogelijkheid bestond, dat bedoelde versterking aan onze troepen, die langs Blang-Bandjang naar Gigieng zouden oprukken, veel nadeel zou berokkenen: dus besloot de bevelhebber, haar door een sluippatrouille te doen verkennen.

Luitenant H. Wichers, wiens moed en koelbloedigheid elke proef mocht doorstaan, en die, zooals reeds te Analaboe was gebleken, voor geen gevaar, hoe groot ook,

zou terugdeinzen, was de aangewezen officier om deze verkenning te leiden.

De manschappen, die hem vergezelden, waren vrijwilligers, en door hem zelf als waardig geoordeeld, de gevaarvolle onderneming mede te maken. Zij waren de sergeant majoor Jobse en nog twee inlandsche fuseliers, wier namen ons, helaas, onbekend zijn.

De opdracht was: de vijandelijke verschansing verkennen; zoo mogelijk, daarin binnensluipen; de stukken vernagelen, en den vorm der versterking en de plaatselijke gesteldheid zorgvuldig opnemen.

Het behoeft geen betoog, dat bij zulk eene verkenning op vijandelijk terrein niet alleen veel stoutheid, maar niet minder beleid vereischt wordt, en deze beide eigenschappen bezit Wichers in ruime mate.

Den 24sten September, tegen twee uur in den namiddag, verliet de patrouille Wichers het bivak.

De weg werd eerst genomen door in schaduw staand laaghout, waarlangs men ongezien de kampong Toekoe-Nja-Blang bereikte.

Nu moest met uiterste behoedzaamheid de tocht worden voortgezet, daar de dichte plantengroei het uitzicht geheel belemmerde.

Men stond in een wildernis, waarin allerlei planten ordeloos door elkaar woekerden en een schier ondoordringbare massa hadden gevormd, die onzen mannen den doortocht belemmerde.

Voor den Atjeher heeft zoo'n plantenchaos weinig te beteekenen; hij is vertrouwd met het dichtste bosch en vindt overal een pad.

Die wilde, krachtige plantengroei is voor hem een zeer gewenschte trouwe bondgenoot; voor ons daarentegen de taaie vijand, dien wij jaar in, jaar uit met kapmes en bijl, en ten koste van menig menschenleven, moeten bevechten, doch die telkens wêer spottend den kop opsteekt en ons tart.

Dit zoo moeilijk verdelgingswerk, te Atjeh meer bekend onder den naam van het openkappen van terrein, heeft aan de leer der taktiek een nieuw hoofdstuk toegevoegd; immers, dat kappen is een oorlogshandeling geworden, die veel beleid en takt vordert, en waarbij aan het doorzicht van den aanvoerder hooge eischen worden gesteld.

Aan de wildernis gekomen, kon Wichers 't zich niet ontveinzen dat het te doorloopen terrein hem tot de grootste voorzichtigheid noopte, want de kans van verdwalen was groot, en daarbij was het mogelijk, dat de plantenmassa's schuilhoeken bevatten, waaruit hij weerloos kon neergeschoten worden.

Een oogenblik kwelde hem de mismoedigende gedachte, onverrichter zake te moeten terugkeeren.

Doch, neen, dat nooit! welke hindernissen zich ook mochten voordoen, elk gevaar wilde hij braveeren; het uiterste zou en moest gewaagd worden.

Men liep niet meer, men kroop van boom tot boom, om dan telkens weer met ingehouden adem te luisteren, en overal in 't rond, door het gordijn van dicht groen, den omtrek te onderzoeken.

Reeds geruimen tijd werd op deze wijze voortgegaan, zonder dat iets bespeurd was. De warmte deed zich inmiddels geducht voelen, doch ons braaf viertal bemerkte

niet hoe de drukkende hitte hun het zweet van 't aangezicht deed druipen; evenmin dat telkens druppels bloed uit wonden en schrammen vloeiden, die de scherpe doornen hun in aangezicht en handen hadden toegebracht.

Plotseling vernamen zij het geluid van menschenstemmen; als op kommando hield de patrouille halt.

Het waren javaansche woorden die men opving. Een menschelijk wezen werd echter nergens ontdekt; doch op eenigen afstand ontwaarde men door het geboomte eenige huisjes, waarlangs een pagger liep.

De pagger werd zoo behoedzaam mogelijk genaderd en daarachter stelling genomen.

Na een kwartuurs vol spanning te hebben doorgebracht, kwamen uit de woningen eenige lieden te voorschijn, die bleken dwangarbeiders te zijn, uit het bivak gedrost om te maraudeeren.

In andere omstandigheden zoude de patrouille hen voorzeker gearresteerd hebben; voor 't oogenblik echter bepaalde Wichers zich bij eene aanmaning tot terugkeeren.

Dat deze kampong niet meer bewoond was, bleek uit de aanwezigheid der dwangarbeiders, van wie nader eenige inlichtingen bekomen werden omtrent het terrein en de te volgen richting.

Na een smal voetpad gevolgd te hebben, bereikte men een kleine, verlaten versterking; deze werd een schuilhoek, waarin Wichers zich sterk genoeg achtte om geruimen tijd weêrstand te bieden, zoo hij ontdekt werd.

Naar berekening moest de te verkennen stelling niet veraf zijn, en inderdaad ontdekte men op 150 M., noordoostelijk van dit waarnemingspunt, den hoogen aarden wal

van eene verschansing, aan welker voet eene breede bamboe-doeri versperring was aangebracht; eenige kanonnen en lilla's staken dreigend hun kop boven de borstwering.

Bij deze ontdekking bedwongen onze mannen met moeite een uitroep van vreugde.

Doch nu begon het gevaarlijke gedeelte der verkenning, waarbij het om strijd op behendigheid, list en moed aankwam.

Na een weinig tot adem te zijn gekomen, begaven zich Wichers en Jobse op weg, ten einde aan de opdracht te voldoen; de beide andere manschappen bleven achter, met de uitdrukkelijke aanbeveling zich onbewegelijk te houden, en de grootste waakzaamheid in acht te nemen.

Achter elkaar kropen Wichers en Jobse thans tusschen doornstruiken en andere wilde planten naar een bamboedoeristoel, welke nagenoeg aan de verschansing grensde, en vanwaar men een goed uitzicht had.

Wichers keek met argusoogen in 't rond, en had weldra in de nabijheid een loopgraaf ontdekt, welke, zooals hij terecht veronderstelde, met de gracht der versterking in gemeenschap stond.

Alvorens daarin af te dalen, werd de omtrek nogmaals goed overzien. — Met kloppend hart en tintelende oogen, werd afgewacht of zich iets verdachts zoude voordoen; spreken durfden zij niet, alle kommando's werden door teekens gegeven.

Stil! was 't niet, alsof de haan van een donderbus werd overgehaald?

Voorzichtig schoof Wichers eenige takken uiteen om beter te zien; doch hoe beide mannen ook keken of loerden,

geen levend wezen liet zich zien, niet het geringste geluid werd vernomen, zelfs de natuur was in rust.

Had men zich dan zoo vergist, of speelde de verbeelding hun booze parten?

Trots allen moed en een koele doodsverachting, was 't huiveringwekkend te denken, hoe de kans bestond, om door den wreeden vijand plotseling overvallen en op de gruwelijkste wijze afgemaakt te worden! Werd deze benting bewaakt of sliep hare bezetting; hoe sterk was zij en waar stonden de schildwachten?

Al deze vragen bleven voor onze mannen een geheim.

Met de rentjong in de hand, daalden zij nu in de loopgraaf, bereikten de gracht en beklommen vervolgens de borstwering der geduchte verschansing.

Onzichtbaar voor onze dapperen, stond binnen de versterking, onder een afdak, een atjehsche schildwacht, voor wiens scherp gehoor het geschuifel in de struiken niet onopgemerkt was gebleven, en die spoedig daarop Wichers en Jobse had ontdekt.

Den haan van zijn donderbus over te halen en de slapende makkers te wekken, was het werk van een oogenblik; en reeds waren tal van wraakzucht gloeiende oogen op Wichers en Jobse gericht, toen dezen, niets vermoedende, hunne verkenning voortzetten.

Nauwelijks waren zij op den rand der borstwering gekomen, of daar knalde een losbranding van donderbussen en een hagelbui van kogels snorde hun om de ooren.

Wij zullen niet trachten, hun verrassing en schrik weer te geven; men kan zich die licht denken.

Als door een wonder bleven beiden ongedeerd, en,

zonder hunne tegenwoordigheid van geest te verliezen, deden zij als waren ze doodelijk getroffen en lieten zich in de gracht vallen.

Op goed geluk af, en zoo snel mogelijk kropen zij door een andere loopgraaf naar buiten. Achter een heuveltje hielden zij een oogenblik halt, om adem te scheppen en te overleggen wat hun in dit hachelijk geval te doen stond.

Gelukkig waren zij de goede richting ingeslagen, zoodat de beide achtergebleven soldaten zich met hen konden vereenigen.

Wichers, die vermeende nog niet geheel aan de opdracht te hebben voldaan, besloot niet eerder terug te trekken voor hij de versterking en het omliggend terrein nauwkeurig had opgenomen.

Van de plaats waar hij stond, was de omtrek goed waar te nemen, en, zonder zich verder om het gevaar dat hem dreigde te bekommeren, begon hij met onverstoorbare kalmte de versterking en het omliggend terrein in teekening te brengen, om eerst daarna tot den terugtocht te besluiten, toen hij op eens geritsel achter zich hoorde.

In een ommezien stond het viertal rug aan rug, het geweer vaardig, en gereed zich tot het uiterste te verdedigen.

„Moed houden, riep Wichers, en goed aaneen gesloten blijven."

Men zette zich schrap; met fonkelend oog en in uitdagende houding stonden daar de moedige kerels, zich op het ergste voorbereidende.

Het was een allerhachelijkst moment; zoo verliepen een paar minuten, die hun eindeloos toeschenen, toen eensklaps, in stede van een drom Atjehers, luitenant

Klieh met eene sectie uit het struikgewas te voorschijn trad.

Deze onverwachte hulp was waarlijk een uitkomst.

„Het was, zoo vertelde ons Wichers later, het was als ademde ik ruimer, als of eene hand, die mij de keel toekneep, eensklaps losliet."

Niet dat zij den dood vreesden, maar wel die gruwelijke, afgrijselijke marteling, die de Atjehers hun gevangenen doen ondergaan.

De vijand, vermoedelijk in den waan dat zijne positie door een sterke macht bedreigd werd, vuurde in het wild. Van de plaats, waar de onzen stonden, waren tal van woningen zichtbaar, waaruit veel gewapend volk te voorschijn kwam, dat woest door elkaâr, en onder het afschieten van vuurwapens, naar de versterking snelde; vrouwen en kinderen, waaronder enkelen zelfs met lans en klewang gewapend, volgden onder veel misbaar, de mannen.

Aanvankelijk waagden zij het niet, de versterking te verlaten: waarschijnlijk omdat zij aan onzen kant een groote macht vreesden; doch het kleine getal soldaten ziende, stormden allen naar buiten en trachtten de onzen te omsingelen.

De terugtocht geschiedde echter met zooveel beleid, dat de vijand er van afzag dat hoopje dapperen met de blanke wapens aan te vallen.

Met verlies van eenige gewonden, bereikte men, al vechtende, 's namiddags tegen vijf uur het bivak.

Den volgenden dag werd naar Kadjoe opgerukt.

De compagnie, waarbij Wichers en Jobse waren ingedeeld, had het voorrecht aan de algemeene bestorming deel te nemen.

Wichers en Jobse was het gegeven, het eerst in de vijandelijke benting te dringen, voor welk feit beiden begiftigd werden met de Militaire Willemsorde.

De sergeant-majoor Jobse, kort daarop tot adjudant-onderofficier bevorderd, overleed in 1880, ten gevolge van bekomen wonden bij de tweede samalangansche expeditie.

Wichers dient nog heden het vaandel, waaronder hij met zooveel moed, beleid en trouw streed, en voor welks roem hij zoo menigmaal het leven waagde.

HET ZESDE BATALJON ZAL NOOIT VERGAAN!

(*Uit den Edischen veldtocht van* 1890)

Onze bezetting te Edi ondervond in den aanvang van het jaar 1890 voortdurend last van den vijand; talrijke benden kwaadwilligen, versterkt door de ons vijandig-gezinde Perlakers, bedreigden onze versterking, en reeds was 't hun gelukt, haar, behalve aan de zeezijde, geheel in te sluiten.

De toppen der aaneengeschakelde keten van zwaar begroeide heuvels, die onzen post bijna geheel omringden, waren door den vijand met verschansingen bekroond, welke, onderling door loopgraven verbonden, eene bijna onneembare stelling vormden.

Te vergeefs trachtte onze kleine bezetting 's vijands opdringen te beletten, en meermalen kwam het tot ernstige botsingen, waarbij de onzen, wel is waar, met roem vochten, doch geen belangrijke resultaten verkregen.

De gouverneur van Atjeh besloot toen, Edi te ontzetten, en verzocht tot dat doel aan de Regeering aanvulling van

strijdkrachten. — In afwachting daarvan, werden de eerste en derde compagnie van het veertiende bataljon, onder den majoor S. De la Parra, alsmede eenige stukken geschut en een detachement kavalerie van Kota-Radja naar Edi gezonden, ten einde den vijand in bedwang, en den weg naar zee open te houden.

Den 10[en] Juni 1890 debarkeerde te Edi het van Java ter versterking gezonden zesde bataljon infanterie, onder den majoor Halewijn.

Een kranig korps, dat uit twee europeesche en twee amboneesche compagnieën saamgestelde zesde bataljon; de krijgshaftig uitziende mannen, met hun vastberaden wezenstrekken, maakten een zeer goeden indruk.

Er werd besloten, reeds den volgenden dag tegen den vijand op te rukken. — Met 't oog op de uitgestrektheid zijner stellingen, zoude eerst de positie aan de overzijde der Edirivier, welke door Tengkoe-Joesoef, den heersch-zuchtigen en dweepzieken vorst van Oleh-Gadja, bezet was, aangegrepen worden.

Deze vorst en de zijnen hadden gezworen, de stelling tot den laatsten man te verdedigen; en, ter bekrachtiging van den gedanen eed, werd de heilige oorlogsvaan van Oleh-Gadja op de Roembia geplant; dit geheiligde teeken voorspelde ons een hardnekkigen tegenstand.

Het was nog donker, toen onze troepen zich in den morgen van 11 Juni op den weg vóór de versterking verzamelden. — Zwijgend en in de grootste stilte hadden zij zich corpsgewijze in orde van bataille geschaard. Geen trom werd geroerd, geen signaal gehoord; ook de reveille was dien morgen niet geslagen. Men hoopte den vijand

door een aanval in den vroegen morgen te verrassen, derhalve mocht door niets zijn aandacht opgewekt worden.

Overal heerschte een ademlooze stilte, ook in de nabijgelegen bevriende kampongs, wier bewoners niet schenen te vermoeden van welk een bloedig schouwspel zij weldra getuigen zouden zijn.

De morgen was als uitgezocht voor deze onderneming: een dikke mist lag als een grijze sluier over het landschap en belette de voorwerpen duidelijk te onderscheiden, zoodat onze troepen aan het scherpziend oog des Atjehers onttrokken waren. Jammer, dat op dit uur de marinelandingsdivisie door laagwater de riviermonding niet kon bereiken en dus op zich liet wachten. Toen het in het oosten begon te lichten, besloot de bevelhebber zonder de marine den opmarsch aan te vangen.

Deze voegde zich, een half uur later, nog in tijds bij de reserve.

Nauwelijks zette de kavalerie der voorhoede zich in beweging, of de zeewind, die gewoonlijk op dit uur over de vlakte strijkt, dreef den nevel weg, en de zon ging prachtig op. Steeds duidelijker teekenden zich de omtrekken van de Aroem en de Roembia, op wier toppen ook de vijandelijke verschansingen zichtbaar werden.

De witte gestalte echter, die men anders bij het krieken van den dag boven de voorste verschansing van de Roembia zag verrijzen, had heden plaats gemaakt voor de vijandelijke krijgsvaan.

Dit was vreemd. Waren wij verraden? Had de vijand den opmarsch reeds ontdekt? Gewoonlijk toch placht dezelfde witte gestalte, onbewegelijk als een standbeeld,

op haar post te zijn, om eerst te verdwijnen wanneer de kanonniers tot vuren gereed waren. In het voorbijgaan zij gezegd, dat reeds eenige dagen te voren een aanvang was gemaakt met 's vijand positie met zwaar geschut te beschieten.

Bij het naderen van de Edirivier, rapporteerde de kavalerie der voorhoede, dat zij aan den overkant eenige lieden door het struikgewas zag verdwijnen. Of dit uitgezette posten, dan wel spionnen waren, wie zal het zeggen?

In weerwil van den smallen modderigen weg, die tusschen hooge alang-alang en wilde planten door het opgolvend terrein naar 's vijands stelling voerde, bleef de troep in de beste orde marcheeren en werd het verband tusschen de afdeelingen goed onderhouden.

Het zesde bataljon, dat de eer te beurt viel de stormkolonne uit te maken, marcheerde aan 't hoofd. De soldaten, fier op de schitterende oorlogs-traditiën van hun corps, hadden met plechtigen ernst verklaard: „het zesde bataljon zal nooit vergaan!" Ook majoor Halewijn, de corpschef, had zulks verzekerd: dus, vol moed ging het steeds voorwaarts. Men bekreunde er zich weinig om of de vijand ons in getalsterkte overtrof, en evenmin of hij goed verschanst de kolonne afwachtte. Steeds dichter naderde men de vijandelijke linie; rondom was nog alles vredig; — doch nauwelijks hadden de voorste troepen den voet der eerste heuvelenrij bereikt, of hen begroette een geweldige losbrandig der geweren, gelukkig zonder eenig nadeel toe te brengen.

Terwijl de artillerie onverwijld op een aangrenzende hoogte in batterij kwam, rukte het zesde bataljon naar

voren om de gevechtsformatie aan te nemen. De overige troepen bleven in reserve.

Weldra donderde ons geschut en het gevecht begon. Het terrein bood vele hindernissen; de regen, die gedurende den nacht gevallen was, had den bodem glibberig gemaakt, terwijl het verband door de hooge alang-alang zeer moeielijk te onderhouden was. Op dit terrein heeft de kavalerie getoond, wat zij waard is.

Onze ruiters braveerden te Edi elke terreinhindernis, beklommen de steilste hellingen en bewezen als voortroep onschatbare diensten.

Het knetteren van het geweervuur mengde zich weldra met het kanongebulder, en groote aardbrokken werden van 's vijands wallen door onze granaten in de lucht geslingerd. Een verpletterend vuur werd op de verdedigers gericht, doch zij doorstonden dit met kalme doodsverachting, en hielden in tallooze loopgraven, door een gordijn van hoog gras aan 't oog onttrokken, moedig stand.

Door den dikken kruitdamp heen naderde de gevechtslinie sprongsgewijze steeds dichter het doel. Aan den voet der hooge heuvels begaven zich de *soutiens* tusschen de tirailleerende groepen; dit was de voorbereiding tot den stormaanval, een teeken, dat weldra de bajonet zoude beslissen; salvo op salvo volgde op elkaar.

Nog een kleine, voorwaartsche beweging, en, nadat voor het laatst een snelvuur langs de gevechtslinie had gerateld, klonk het signaal: attaqueeren!

Een woest krijgsgeschreeuw beantwoordde dit teeken tot den aanval, en boven de heuvels klonk het *Allah il Allah!* als een echo den onzen dreigend tegemoet.

Behendig beklommen de manschappen de hoogten, stortten zich op den vijand in de loopgraven, of drongen door de gemaakte bressen in de met lijken bezaaide versterkingen.

De vijand verdedigde zich met fanatieken moed; vooral in de loopgraven was de strijd hardnekkig.

Men vocht borst aan borst, klewang tegen bajonet; 't was een gevecht om leven en dood.

Maar het zesde bataljon zegevierde, en onder het gejuich van „leve het zesde bataljon! het zesde bataljon zal nooit vergaan!" plantte de stormkolonne haar oorlogsbanier op de veroverde wallen.

* *
*

De dag neigde ten avond.

Tusschen het donkergroen der boomen ontwaarde men, op de helling der heuvels, een kronkelende zwarte lijn die langzaam daalde.

Dit waren onze terugkeerende troepen, die onder luid gejubel naar hunne kwartieren terugkeerden.

In de ambulance richtte menig gewonde zich luisterend op.

Alle pijn was nu vergeten, en op de bruinverweerde gezichten teekende zich een tevreden lach: immers, die hoera's, dat gejuich zeiden hun, dat een schitterende overwinning bevochten was.

Onder de doodelijk gekwetsten telden wij ook den sergeant Wassenberg.

Door een kogel in de borst getroffen, was hij een der eersten, die, bij de bestorming van de voorste linie, viel: hij werd gewond aan 't hoofd zijner sectie.

Een woedende kreet ging onder de Amboneezen der

derde compagnie op, toen zij dien onderofficier zagen vallen; terstond wilden eenigen hunner bijstand verleenen, doch Wassenberg riep hun toe: „Bekommert u niet om mij; voorwaarts! daar boven wacht de vijand."

Daar lag nu de krachtige man; zijn aangezicht was bleek en door pijn verwrongen. Zijn lijden was vreeselijk, want de doorboorde longen gunden hem slechts een moeielijken, benauwden ademtocht. Helaas, het was te voorzien dat de dood weldra zijn sombere vlerken over deze sponde zoude uitspreiden.

Dat zijn toestand hopeloos was, wist hij, doch met kalme gelatenheid wachtte hij het einde af.

Het gejuich der in aantocht zijnde troepen had ook zijn aandacht getrokken. Hoe gaarne had hij de zegevierende troepen met een blijden groet willen verwelkomen!

Met een blik vol verlangen en ongeduld tuurde hij naar den ingang der ziekenzaal, en een uitdrukking van voldaanheid kwam over zijn gelaat, toen hij eindelijk de gestalte van een zijner Amboneezen naderbij zag komen.

— Hoe heeft mijne sectie zich gehouden, heeft zij zich onderscheiden? vroeg Wassenberg vol belangstelling.

— Uwe sectie heeft u niet beschaamd, sergeant; was het geruststellend antwoord.

— Zoo is het goed, prevelde de gekwetste, die zelfs in zijn stervensuur den krijgsman niet verloochende.

— Sergeant, de Amboneezen laten u groeten, en hopen . . . " hier bleef de brave steken; het was, als werd hem de keel toegeschroefd; zoo week had hij zich nimmer te voren gevoeld.

In sprakelooze deelneming drukte hij den stervende de

hand, en twee groote tranen biggelden langs de donkere wangen van dit kloek gelaat.

„Sergeant, *lekas baik*", [1]) bracht hij toen met moeite uit.

Voor de ambulance hadden tal van Amboneezen zich verzameld, die vol ongeduld de berichten aangaande Wassenberg's toestand verbeidden.

Groot was de teleurstelling, toen zij hun kameraad ontmoedigd en met treurig gebaar te voorschijn zagen komen, en zeker is het dat zij allen, als één man, op dat oogenblik den vijand bittere wraak zwoeren.

Het was avond geworden.

In de anders zoo vroolijke cantine was het stil. Geen wonder: ginds aan den overkant, nauwelijks twintig schreden verder, lagen de gewonde kameraden.

Hoe gaarne men na dezen zwaren, maar roemvollen dag eens flink gejuicht had, nu wilde, nu kon men niet vroolijk zijn. Zelfs de borrel pakte niet; was het omdat te veel kameraden er zoo beroerd aan toe waren?

„De „lange" ligt met de wondkoorts; zijn linker oog is hij kwijt. Verdomd! wat een schot; ook zijn neus werd verbrijzeld, toch pakte hij nog den Atjeher 't geweer af en sloeg den kerel met z'n eigen spuit de hersens in. Een kraan van een vent, hoor!"

— Hebt je den „ouwe" gezien? die heeft ook zijn deel: twee schoten in den pols en één in den arm; hij wordt bepaald afgekeurd."

— En den „rooje" dan? een klewanghouw vlak boven de oogen;" enz. enz.

---

[1]) *Lekas baik* (spoedig beter worden).

De gewonde makkers, gisteravond nog zoo lustig met hen aangezeten, waren thans het voortdurend onderwerp der gesprekken. Was 't wonder, dat aan zingen en vroolijk zijn niet werd gedacht? Zoo klopt onder het ruwe kleed van den soldaat een gevoelig en deelnemend hart.

In de ambulance, door enkele lampen spaarzaam verlicht, woelden eenige geblesseerden in hevige wondkoorts rusteloos heen en weêr; anderen kreunden en kermden, zonder den slaap te kunnen vatten. De oppassers hadden de handen vol.

Het kon omstreeks acht uur zijn geweest, toen de majoor Halewijn, als blijk van belangstelling, den zieken een bezoek bracht; met blikken van dankbare blijdschap werd zijne komst begroet. Toen hij het nachtleger van sergeant Wassenberg genaderd was, over wiens bed, evenals over andere zwaargewonden, een klamboe gespannen was, wilde hij met onhoorbaren tred verder gaan; doch de lijder, als voelde hij de nabijheid van den beminden corpschef, ontwaakte plotseling uit den sluimer, en zich met moeite oprichtende, riep hij: „Majoor Halewijn.

— „Hoe gaat het, Wassenberg?

— Majoor, 't is gedaan; dank dat u gekomen zijt; heb ik mijn plicht gedaan?

— Uw plicht, Wassenberg? ge deedt steeds meer dan uw plicht, brave. Houd goeden moed, spoedig keeren wij naar Magelang terug, en gij gaat meê."

De gewonde schudde treurig het hoofd en drukte dankbaar de hem toegestoken hand.

Als bleven hem de krachten enkel gespaard om zijn chef te groeten en diens verzekering te erlangen van als

een goed krijgsman te sterven, zoo viel hij nu vermoeid, uitgeput in de kussens terug. — En, terwijl hij met reeds gebroken oog op den majoor Halewijn staarde, brachten zijn verstijfde lippen nog fluisterend uit:

„Het zesde bataljon zal nooit vergaan."

Dit waren des dapperen laatste woorden. Omstreeks elf uur van dienzelfden nacht overleed sergeant Wassenberg.

Aldus scheidde onze held van zijnen kommandant met een heilwensch voor het dierbaar vaandel en het kranige zesde bataljon.

ONZE INLANDSCHE SOLDATEN

Niet alle volksstammen van den Indischen Archipel zijn in gelijke mate krijgshaftig van aard; maar toch mag van allen gezegd worden dat zij de geschiktheid bezitten om, onder goede leiding, zeer bruikbare en zelfs uitmuntende soldaten te worden, die door moed en volharding de onverdeelde bewondering weten op te wekken.

Daarbij hangt er evenwel veel van af, of hunne europeesche officieren den noodigen takt bezitten en rekening weten te houden niet alleen met de verschillende geaardheid hunner onderhoorigen, maar ook met de vaak zeer uiteenloopende denkwijzen en daarmede samenhangende *adats* (gebruiken).

De Javaan, die aan eene voorbeschikking gelooft, en slechts van gelukkige en ongelukkige dagen spreekt, zoude den officier verbaasd aanstaren, zoo deze hem vóór het gevecht afvroeg, of de „booze geest" reeds uit de gelederen verjaagd is.

De Boeginees daarentegen verwacht die vraag, en ziet

zelfs gaarne dat officieren meedoen aan zijn woesten krijgsdans, om den „booze” te verdrijven.

De Ambonees, de eenige inlandsche Christen-soldaat in onze gelederen, zal nooit nalaten, vóór en na het gevecht psalmen te zingen; terwijl de Maleier een onbepaald vertrouwen stelt in zijn *djimat* (talisman) en immer zorgt die op de bloote borst te dragen.

Hoe uiteenloopend de gebruiken ook zijn, de kennis ervan zal de moeilijke taak van den indischen officier zeer verlichten, hem veel invloed schenken en vooral vertrouwen doen winnen.

Wenschelijk is het daarom, de officieren zooveel mogelijk bij den landaard in te deelen, dien zij het best kennen: een krijgsregel, die bij het indische leger, helaas, om vele oorzaken, niet altoos kan opgevolgd worden.

Dat het den inlandschen soldaat niet aan moed en beleid ontbreekt, en hij met groote toewijding zijn plicht weet te vervullen, leert ons de geschiedenis van vroegere en latere jaren.

Geen oorlog heeft wellicht de schitterende hoedanigheden van den inlandschen krijgsman beter doen uitkomen dan de oorlog op Java van 1825—1830.

Die oorlog mag voor onze inlandsche wapenbroeders in vereerende en roemvolle herinnering blijven, want menig voorbeeld van moed, beleid en trouw weet de geschiedenis daaruit aan te halen, als zoovele bewijzen van verknochtheid aan de Oranjevaan.

Uit dien belangrijken krijg kiezen wij de inneming van Gègèr tot onderwerp van de volgende schets, omdat bij deze gelegenheid de overwinning bijna uitsluitend met

inlandsche troepen bevochten werd. Bij de bewerking van dit verhaal was onze voornaamste bron Weitzel's Oorlog op Java.

* *
*

Na een bijna vijfjarigen strijd konden Dipo-Negoro's legioenen de overwinning der nederlandsche troepen niet meer stuiten; herhaaldelijk zag de hoofdmuiteling zijn dapperste scharen voor onze bajonetten wijken.

In guerillabenden opgelost, verstrooide zijn leger zich, gedeeltelijk in het Zuidergebergte, en gedeeltelijk tusschen de rivieren de Progo en de Bagowingto (het Mataramsche).

Ofschoon het verband daardoor aanmerkelijk verloren ging en de samenwerking tusschen de guerillabenden vanzelf ophield, zoo gaven zij den onzen nog de handen vol.

In Juli 1829 slaagde men er in de rust in het Mataramsche te herstellen, en het besluit werd genomen, ook de streek tegenover de Opak-rivier (Zuidergebergte) van guerilla's te zuiveren. Aldaar voerde Toemengoong Djojo Mengolo, alias Pangeran Djojo Negoro, het bevel over Dipo Negoro's troepen, en had, niet ver van Grogol, bezuiden de Opak en nabij Java's zuiderstrand, op een bergtop de versterking Gègèr opgeworpen.

Geheel omgeven door wouden en ondoordringbare wildernissen, was die stelling slechts gedeeltelijk te bereiken langs een smal, bijna onbegaanbaar voetpad, dat zich door alang-alang en ruwe doornstruiken, langs gapende afgronden tot den heuvel Peget opwaarts slingerde, waarna het zich in een chaos van planten verloor. Beschut door zulk een geduchte haag, en verscholen onder het gebladerte van eeuwenoude boomen, was deze rotsvesting voor den aanvaller geheel verborgen.

Sterk in die positie, waar, volgens zijne verklaring, het voor niemand mogelijk zoude zijn hem te genaken, heesch Djojo Mengolo, in trotschen overmoed, Dipo Negoro's oorlogsvaan.

Vijfhonderd beproefde strijders vereenigde hij om zich heen en ondernam in die buurt onderscheidene stoutmoedige strooptochten.

Toch zouden onze troepen, dank zij hun energie en taaie volharding, ook op dat adelaarsnest Neêrland's driekleur planten.

Hadden hun oorlogskreten niet reeds meermalen op de hoogste toppen van het Zuidergebergte weêrgalmd?

Op voorstel van kolonel Cochius werd besloten dat de kommandant der derde mobiele kolonne, de overste Le Bron de Vexela, eene poging zou wagen om den vijand uit zijne geduchte stelling te verdrijven.

Ofschoon in die dagen het bentingstelsel in ruime mate werd toegepast (wij telden honderd-een-en-zestig groote en kleine posten), zoo was de opperbevelhebber, de Luitenant Gouverneur-Generaal De Kock, daarbij ook de taktiek toegedaan, om den vijand op diens terrein aan te grijpen en hem nimmer eenige rust te gunnen.

Veertien mobiele kolonnes, onder aanvoering van energieke officieren, waren aangewezen om als contra-guerilla's op te treden en zoo noodig ook gezamenlijk te ageeren.

In den morgen van 16 Juli 1829, vertrok Le Bron de Vexela met tachtig inlandsche fuseliers en tweehonderd infanteristen van Mangkoe-Negoro's barissans, van Pesangang naar Midjing, en vereenigde zich aldaar met de tweede kolonne.

De tiende kolonne, meest Europeanen, onder bevel van den eersten luitenant De Salis, was aangewezen, om tusschen genoemde stelling en het zuider zeestrand positie te nemen, ten einde de opstandelingen het vluchten naar het zuiden te beletten. Terwijl deze kolonne zich in de richting van Mandjingan begaf, bewogen zich de tweede en derde kolonne onder Le Bron de Vexela in de richting van Grogol en bereikten omstreeks negen uur de kruinen van het kalkgebergte. Plotseling stootte de kolonne Le Bron op een zestigtal vijandelijke ruiters, die op verkenning waren uitgegaan en achteloos onder het dicht belommerde geboomte reden. Ofschoon de vijandelijke éclaireurs door de onverwachte ontmoeting met de onzen verrast waren, chargeerden zij bijna oogenblikkelijk op de voorhoede, onder kapitein Roeps; maar de Sumanappers, die de voorhoede uitmaakten, gingen de ruiters onverschrokken tegemoet en reten met hunne krissen de buiken der paarden open.

In verwarring trokken de ruiters terug, doch slechts weinigen ontkwamen; het meerendeel stortte met man en paard in de peillooze afgronden.

Kapitein Roeps kreeg bevel om met een peloton Sumanappers de vluchtelingen te achtervolgen, waarna Le Bron met de hoofdmacht weer bergopwaarts naar Gègèr toog.

De weg werd nu met elke schrede moeilijker. Om de stammen der reusachtige boomen met hun neerhangende twijgen, hadden zich lianen en klimplanten geslingerd, die, van boom tot boom, van tak tot tak kruipende, een ondoordringbaar net hadden gevormd, waardoor met bijl en kapmes een weg moest gebaand worden.

Tusschen het dicht op elkaar staande geboomte verdrong zich een warbosch van varens, doorngewas en andere tropische planten. Hier klemde zich de voet tusschen rotsteenen, of struikelde men over boomwortels; verderop was het een dicht bosch van stekelplanten, waardoor men zich heen moest wringen. Met het geweer *en bandoulière* en het kapmes in de hand, klommen de soldaten, elkaâr steunende, langs kloven en afgronden, afgemat, en met bebloede handen en gehavende uniform, naar het bepaalde punt, in welks onmiddellijke nabijheid, volgens zeggen van den gids, Gègèr gelegen was.

Men bevond zich eindelijk op een terras, grenzende aan een dicht bosch, in welks rand echter nergens een opening te bespeuren was. De vermoeide soldaten zagen teleurgesteld en wantrouwend naar den gids, en reeds maakte de kolonne-kommandant aanstalten om den terugtocht te aanvaarden, toen eensklaps kanonschoten dreunden en een geweldig geweervuur vernomen werd. Gelijktijdig klonk een woest, uitdagend geschreeuw uit het diepste der wildernis: het bewijs dat men inderdaad vlak voor Gègèr stond.

Verrast deinsden de soldaten eenige passen terug.

„Liggen, en niet schieten vóór 't kommando," klonk het bevel der officieren.

Vrijwilligers werden gevraagd om langs den boschrand te sluipen en een ingang te zoeken. Na eene nauwkeurige verkenning, werden eindelijk eenige toegangen gevonden, die zoo meesterlijk verborgen waren, dat Europeanen ze bezwaarlijk zouden ontdekt hebben.

Luitenant Stokbroo bekwam last, om met de troepen

van prins Mangkoe Negoro naar een bergtop te marcheeren, welke Gègèr's linkerflank bestreek, om van daaruit de vijandelijke stelling te beschieten, en zoo noodig, door schijnbewegingen den aanval in het front te beschermen.

Met inspanning van alle kracht werden de versperringen opgeruimd, waarna de onzen en tirailleur in het houtgewas drongen.

Door het halfduister, dat onder het bladerengewelf heerschte, kon men niet ver voor zich uitzien en was men derhalve verplicht zoo behoedzaam mogelijk te avanceeren.

Hoe scherp men ook uitkeek, van den vijand werd niets bespeurd, zoodat de richting slechts gehouden werd naar het geratel van het geweervuur.

Eindelijk stieten de onzen op een steilen rotsmuur, van welks begroeid plat de vijand, achter groote steenblokken verscholen, een moorddadig vuur onderhield.

De muiters hadden een uitmuntend gekozen positie. Op een aanmerkelijke hoogte gelegen, die in het front loodrecht naar beneden liep, werd zij in den rug beschermd door een breeden diepen afgrond. Tusschen de ruwe rotsen schoten prachtige varens opwaarts, terwijl op het plat een dicht gebladerte de verdedigers aan het oog onttrok.

Aangezien de vijand door onze kogels niet te treffen was, ging Le Bron terstond tot den stormaanval over. Maar de geduchte versperring van bamboe-doerie en de talrijke onder de struiken verborgen voetangels maakten zulks moeilijk, en noodzaakten de barrevoetsgaande inlandsche soldaten te retireeren.

Nadat de manschappen tot verademing waren gekomen,

werd wederom een aanval beproefd, doch ditmaal in vereeniging met één sectie Europeanen, die bij de reserve stond.

Met wanhopige kracht wierpen zich de stormkolonnes op de geduchte versperring, doch deze bleef even onwrikbaar als de geweldige rotsklomp, en andermaal moesten onze dapperen terugtrekken.

Nauwelijks waren de onzen weder verzameld, of eensklaps werd een woest geschreeuw vernomen.

De vijand, blijkbaar aangemoedigd door onze vergeefsche aanvallen, had langs hem bekende paden een uitval ondernomen, en stortte zich met gevelde lans en opgeheven klewang op de voorste gelederen, den javaanschen soldaten toeroepende, hun amboneesche en sumanapsche medestrijders te vermoorden.

De javaansche soldaten konden geen treffender blijk van trouw aan hun vaandel, geen grooter bewijs van kameraadschap geven, dan door den vijand tegemoet te gaan, en zich op de dichte drommen der muiters te werpen.

Het geschreeuw van vriend en vijand mengde zich dooreen en klonk steeds onstuimiger, en wellicht was nooit verwoeder strijd gezien, dan die plaats greep tusschen de troepen van Prins Mangkoe-Negoro en Dipo Negoro's aanhangers.

Hier vocht Javaan tegen Javaan, borst aan borst, met ontbloote kris.

Aangevoerd door europeesche officieren, vochten de onzen echter met meer orde en samenhang, zoodat de vijand, ondanks zijn moed, eindelijk in wanorde de wijk moest nemen.

Tot tweemalen toe beproefde hij nogmaals een uitval, doch telkens werd hij met groot verlies teruggeworpen.

De hardnekkigheid, waarmede de muiters vochten, hun aan waanzin grenzende moed, bewees van hoeveel belang het voor hen was zich in de stelling te handhaven.

Door het kreupelhout was het niet na te gaan, langs welke wegen zij de verschansing bereikten.

Luitenant Meijer werd nu met een tiental Sumanappers op verkenning uitgezonden, om een meer bruikbaren toegang te zoeken. Met hoeveel behendigheid de patrouille zich echter bewoog, van uit de benting waren hare bewegingen nauwkeurig te observeeren, zoodat zij na hopelooze moeite onverrichterzake moest terugkeeren; luitenant Meijer was zwaar gewond en een europeesch korporaal doodelijk gekwetst.

Tot overmaat van ramp keerde ook Stokbroo met zijne Mangkoe-Negoro's terug, en rapporteerde dat de aangewezen hoogte onbeklimbaar was.

Ten hoogste teleurgesteld, sloeg Le Bron met den sabel tegen den grond en riep uit: „Soldaten, wij moeten de benting nemen!"

Een daverend hoera! der manschappen bewees, dat zij niet ontmoedigd waren.

Een derde, een vierde, tot een vijfde bestorming werd beproefd; vruchteloos! de versperring bleef onwrikbaar.

Met het oog op zijn onvoldoende macht en de reeds geleden verliezen, besloot Le Bron meer achterwaarts stelling te nemen en zijn vermoeiden krijgers wat rust te geven. Inmiddels werd kolonel Cochius om versterking gevraagd.

De vijand, die zeer goed begreep dat de onzen den moed niet hadden opgegeven, trachtte met een gedeelte zijner macht, door eene omtrekking, de kolonne in den rug aan te vallen.

Hij begon met de aandacht der onzen af te leiden, door het in brand steken van het hooge gras, dat de vlakte bedekte waarop zij zich geschaard hadden.

De vlammen grepen snel om zich heen, en, terwijl de wind de golvende vuurzee in de richting der kolonne dreef, werd zij eensklaps in den rug bestookt.

In deze benarde oogenblikken keerde kapitein Roeps van de vervolging in het kalkgebergte terug.

Hoe vermoeid ook, tastte hij den vijand terstond aan, en deze, op zulk een aanval in de flank niet bedacht, verstrooide zich in het kreupelhout en keerde naar zijne verschansing terug.

Nu versterkt door het peleton Roeps, werden de aanval-kolonnes opnieuw geformeerd om nogmaals storm te loopen.

Het was de zesde storm op de rotsbenting. Met edele geestdrift begroetten de soldaten dat bevel en vastberaden en in goede orde rukten zij voorwaarts.

Terwijl de hoofdmacht in 't front ageerde, bekroop luitenant Stokbroo met een peleton Mangkoe Negoro's 's vijands rechterflank; de rest van dit legioen zoude opnieuw beproeven, de beheerschende hoogte op den linkervleugel te beklimmen.

Eén compagnie Amboneezen bleef in reserve.

De onzen werden tijdens den opmarsch met een overstelpend vuur ontvangen, doch in weerwil daarvan bleven zij doormarcheeren.

Vol vertrouwen op hun officieren, wedijverden Amboneezen, Sumanappers en Javanen in doodsverachting en kalmen moed.

„Attaqueeren!" kommandeerde de overste met forsche stem: en onder den stormmarsch van tamboers en hoornblazers, stortten zij zich op de versperring.

Als razenden rukten zij aan de stevige paggers, hakten en sloegen met sabel en geweerkolf op de hechte hindernissen, scheurden met de handen de rottanverbindingen vaneen, en klauterden, trots een hagelbui van kogels, over de scherpe doorntakken om den toegang te forceeren.

De vijand wentelde zware rotsblokken naar beneden, loste salvo op salvo, zonder de onzen van hun vernielingswerk af te kunnen houden.

Na ongelooflijke moeite en inspanning was eindelijk de doortocht vrij.

Toen waren de manschappen niet meer te weerhouden.

Zich vastgrijpende aan de sterke ranken van struiken en klimplanten, die uit de tallooze rotsspleten schoten, trokken de soldaten zich op en klauterden tegen de rots.

Door lanssteken en kolfslagen poogde de vijand de aanvallers van het plat te houden, evenwel gelukte het onzen onversaagden mannen boven te komen.

Daar ontstond een vreeselijk gevecht met de blanke wapens; een oogenblik scheen het, alsof onze afgematte krijgers tegen 's vijands overmacht niet bestand zouden zijn, doch aan de zijde der Sumanappers, die, aangehitst door hun onderofficieren, onstuimig opdrongen en alles neerstieten, begon de vijand terug te trekken. Dit wijken was voor hem noodlottig, want door het gedrang dat

ontstond, werd de orde verbroken en sloegen velen, op zelfbehoud bedacht, op de vlucht.

Na een kortstondig gevecht ruimden de muiters hun benting, tal van dooden in onze handen latende.

Reeds waanden de onzen zich meester van de stelling en deden luide juichkreten hooren, toen een geweldige losbranding van kanon- en geweervuur boven hun hoofd de lucht deed trillen.

Weldra bleek, dat men op een omheind terrein stond, waarbinnen, op eene rots van omstreeks veertig voet hoogte, de vijand een niet minder sterke postie had ingenomen.

Groot was de teleurstelling onzer brave krijgers!

Aan terugtrekken viel echter niet te denken; de aanvallende beweging moest worden voortgezet.

De vijand achtte de kolonne reeds verloren en liet een uitdagend krijgsgeschreeuw hooren; maar tot zijn niet geringe spijt, klonken op hetzelfde oogenblik de schetterende tonen der signaalhoorns eener naderende versterking: het was een kolonne onder kolonel Cochius.

Met uitbundige vreugde werd zij door de onzen begroet; de vijand daarentegen richtte nu het vuur zijner kanonnen op de aanrukkende afdeeling. Le Bron had inmiddels zijn troep naar den voet van den rotsmuur geleid, die met zijne loodrechte wanden elken aanval tartte.

Een frontaanval was onmogelijk; maar de javaansche sergeant der Mangkoe Negoro's, genaamd Soero-Denta, wist nog raad.

Een reusachtige, zwaargetakte waringin, die in een breede rotsspleet groeide en zijn majestueuse kruin boven de rots verhief, zoude eene bestorming mogelijk maken.

Langs neerhangende, taaie worteltakken, klom Soero-Denta in den boom, de kris, als eenig wapen, met zich voerende.

Kapitein Roeps liet zich niet beschamen, en onder het roepen van *ajo*, *anak-anak soldadoe*, *toeroet!* (komt, kinderen, volgt!) klauterde hij langs denzelfden weg naar boven. Slechts met sabel of kris gewapend, want men had beide handen noodig, volgden velen het stoute voorbeeld.

Met behendigheid waren zij in weinige oogenblikken boven, en wierpen zich van uit den boom te midden der muiters.

Soero-Denta was de eerste op het plat; op hem volgden kapitein Roeps, luitenant Stokbroo en luitenant Soero Pawiro der Mangkoe Negoro's, alsmede de sergeant Merto Rono en korporaal Drodio van dat legioen; de Sumanappers Tjetro, Boera en Kamsie en meer anderen kwamen bijna gelijktijdig aan om de kameraden bij te staan.

Op het plat ontstond nu een verwoede strijd van man tegen man.

Sergeant Soero-Denta worstelde met den vijandelijken aanvoerder Djojo Mengolo. Beiden even slank, vlug en gespierd, hadden zij elkaar onder een woesten krijgskreet aangegrepen.

Als slangen om elkaar gekronkeld, vochten deze mannen met de grootste verbittering; met de moordende kris in de vuist, bracht de een den ander stoot op stoot toe.

Reeds ettelijke minuten had de strijd geduurd, zonder dat te zeggen was wie van beiden overwinnaar zoude zijn, toen Djojo Mengolo eensklaps met een rauwen kreet

neerzeeg; zijn stervende hand bracht de tegenpartij nog een laatsten stoot toe, en zieltogend viel ook Soero-Denta ter aarde

In den doodstrijd hielden zij elkaar nog omklemd, en met het bruis op den mond gaven zij den geest.

Een priester, Hadji Hamid, die den hoofdman had willen bijspringen, werd neergestooten door sergeant Merto Rono, die echter te laat kwam om zijn kameraad te redden.

De vijand, die zich eerst aaneengesloten hield, verspreidde zich meer en meer, zoodat het gevecht algemeen werd.

Vriend en vijand streed met de woede des tijgers, en verblind door haat en moordzucht kende men geen genade; de leus was overwinnen of sterven.

De muiters, wier leiding door het sneuvelen van hun hoofd ontbrak, verloren meer en meer de bezinning; zij vochten zonder eenige orde, werden omsingeld en naar achteren gedrongen.

Met van bloed druipende krissen dreven de getergde soldaten den vijand voor zich uit; velen sprongen in radeloozen angst van de rotsen en vonden een vreeselijken dood in de afgronden, of werden door de bajonetten der in reserve gebleven Amboneezen opgevangen; zij die langs boomwortels en de ranken van slingerplanten, of met behulp van aaneengebonden sarongs trachtten te ontkomen, werden neergeschoten en stortten in de diepe kloven.

Eindelijk overstemde een zegevierend gejuich de kreten van smart en woede, de verwenschingen en vloeken.

Gègèr was ons! 't was vier uur in den namiddag.

Welk een afgrijselijk schouwspel het plat aanbood, dat rood gekleurd was van bloed, en bezaaid met lijken en stervenden, laat zich denken.

Eene groote hoeveelheid vaandels, wapens en kanonnen viel in de handen der onzen; en zoo groot was de indruk van dit schitterend wapenfeit, dat drie zonen van prins Mangkoe Boemi, vele priesters en hoofden met hunne volgelingen zich binnen weinige dagen onderwierpen,

Tot den 19 Juli bleef de veroverde stelling bezet door kapitein Roeps en zijn Sumanappers, die gedurende dien tijd den omtrek in alle richtingen doorkruisten, de oproerige kampongs, beoosten de Opakrivier, vernielden en de geheele streek van muiters zuiverden.

Deze overwinning, door inlandsche soldaten bevochten, heeft bewezen wat men met onze bruine wapenbroeders vermag, zoo zij goed worden voorgegaan.

Niet alleen Gègèr, maar ook menige andere glorierijke zegepraal danken wij aan hun moed en trouw.

Het zij daarom altijd ons streven, aan dat belangrijk element van ons koloniaal leger de noodige zorg te wijden en het op oordeelkundige wijze te vormen en te leiden.

Door in hun gelederen de ware krijgsmansdeugden te kweeken, blijft de kloeke geest gehandhaafd, en dan zal voorzeker elk inlandsch soldaat de trouw aan onze driekleur als eene eer, een hem heilige soldatenplicht beschouwen en eerbiedigen.

DE ONDERWERPING EN GEVANGENNEMING VAN DIPO NEGORO

HOOFD DER OPSTANDELINGEN IN DEN JAVA-OORLOG

1825—1830

De Java-oorlog, die na de herstelling van ons gezag in den Indischen Archipel gevoerd werd, vormt eene zeer belangrijke episode in de geschiedenis onzer koloniën.

Is de geschiedenis van dezen krijg voor den indischen officier een rijke bron van studie, ook voor den besturenden ambtenaar is zij leerrijk, want wellicht meer dan eenige andere indische oorlog, bevestigt deze de waarheid der spreuk: *gouverner, c'est prévoir.*

Met trots mag elk rechtgeaard Nederlander op de annalen wijzen, waarin die bloedige, hardnekkige krijg opgeteekend is; en bewonderend zal hij de krijgsverrichtingen volgen van eene kleine, moedige schare, die, onder aanvoering van beleidvolle mannen, met roem Neêrland's gezag wist te handhaven.

Helaas, met leedwezen moeten wij het meermalen hooren beweeren, dat de zege slechts behaald werd ten koste van Neêrland's goede trouw!

Sommige schrijvers, alhoewel hulde brengende aan het indische leger, vergelijken, toch zeer ten onrechte, Dipo Negoro's gevangenneming bij die van Abd-el-Kader.

Neen, de woorden door Ter Haar in een gedicht den fieren Emir in den mond gelegd, zijn niet van toepassing op den javaanschen rebel.

Neen, de Luitenant-Gouverneur-Generaal H. Baron Merkus de Kock, de grootste held van den Java-oorlog, was geen huichelend legerhoofd, noch een woordverbreker; en geheel anders waren de omstandigheden die tot de gevangenneming van Dipo Negoro aanleiding gaven, dan die, welke den Hertog van Aumale deden besluiten, Abd-el-Kader als staatsgevangene naar Frankrijk te voeren.

De krijgsbanieren, door generaal De Kock in den Java-oorlog met onverwelkbare lauweren verrijkt, wapperen nog boven onze gelederen; de eer van dien veldheer is die van het indische leger, haar te verdedigen derhalve onze plicht.

Uit onbekendheid of een verkeerd inzicht in toestanden of gebeurtenissen, wordt generaal De Kock eene beschuldiging voor de voeten geworpen, die algemeen geloofd wordt.

Die beschuldiging willen we trachten te wederleggen; tot dat doel hebben wij de voornaamste geschiedboeken over den Java-oorlog geraadpleegd.

Alvorens tot de hoofdzaak over te gaan, achten wij het niet overbodig, om, tot goed verstand van 't geheel, eenige gebeurtenissen, die den opstand van Dipo Negoro voorafgingen, in herinnering te brengen.

Dipånegårå, in onze geschiedenis meer bekend onder den naam van Dipo Negoro, omstreeks 1783 geboren, was de onwettige zoon van Sultan Hamangkoe Boeana III (Rodjo) en oudere broeder van diens opvolger Hamangkoe Boeana IV (Djarat).

Ofschoon het in de Vorstenlanden niet vreemd was, dat onechte zonen hun vaders opvolgden, zoo werd Dipo Negoro de weg tot den troon afgesneden door oudere broeders; toch beschouwde de trotsche, heerschzuchtige prins den sultanszetel als hem van rechtswege toekomende.

Groot was dan ook zijn ergernis en wrevel, toen een jongere broeder den troon besteeg, en dat te meer, daar hij dezen minachtte om zijne hollandsche gezindheid.

Dipo Negoro haatte al wat Europeaan was, en reeds tijdens den resident Nahuijs had hij meermalen getracht den Sultan in zijn haat te doen deelen en hem aangehitst, de blanken uit 't land te verdrijven. Doch Sultan Djarat, een goedaardig en vredelievend man, wilde daar niet van hooren; ten laatste het voortdurend intrigeeren moede, verzocht hij den prins, nooit meer dergelijke zaken met hem te behandelen. „Ge doet vergeefsche moeite, zoo sprak hij, ik heb niet te klagen over het nederlandsche Gouvernement, en de resident Nahuijs behandelt mij als een oprecht vriend".

Op het sombere gelaat van Dipo Negoro teekenden haat en ijverzucht steeds dieper voren, en meer en meer begon de betrekking tusschen hem en den Sultan onaangename verhoudingen aan te nemen. Hij ontweek niet alleen het hof, maar ook den omgang met Europeanen zooveel mogelijk.

Hierop werd echter weinig acht geslagen; het voorkomen van den prins was zoo onbeduidend en alledaagsch, zijn gestalte zoo klein en weinig indrukwekkend, dat hij ongemerkt zijns weegs ging en van hem gezegd werd, hij doet geen kwaad. Maar wie hem nauwlettend gadesloeg, kon zich niet ontveinzen dat onder de dunne, saamgetrokken wenkbrauwen een paar diepliggende oogen onheilspellend vlamden, en aan dat onbeduidend gelaat een uitdrukking van kracht en wil bijzetten.

Zelfs op zijn ouden dag, zoo verhaalt ons een geloofwaardig persoon, die Dipo Negoro gedurende zijne ballingschap ontmoette, behielden de oogen, trots teleurstelling en tegenspoed, datzelfde vuur en de wilskracht van voorheen.

Zeer kort was de regeering van Sultan Hamangkoe Boeana IV. Op den 6en December 1822 rukte de dood den een-en-twintigjarigen vorst plotseling weg.

De Sultan zette zich dien dag nog vroolijk en schertsend aan tafel en was voornemens na den maaltijd een bezoek af te leggen, toen hij, na 't gebruik van zeker gerecht, plotseling opzwol en dood bleef zitten.

Dit onverwacht sterfgeval deed op Dipo Negoro eene zware verdenking rusten. Volgens den *bitjara dalem* of geheim verhaal van het hof, heeft hij zijn broeder vergiftigd. In elk geval heeft Dipo Negoro er meer van geweten, daar hij, tijdens zijn overtocht als staatsgevangene naar Batavia, verklaarde dat de Rijksbestierder, Danoe Redjo, den Sultan de vergiftigde spijs bezorgde.

Men heeft zich de moeite bespaard deze zaak te onderzoeken, wel wetende dat geen Javaan tegen zijn vorst of hoofden zou getuigen.

Veel aanstoot echter gaf Dipo Negoro's houding bij het lijk zijns broeders. Terwijl aan het hof elkeen treurde om den dood van den beminden vorst, terwijl rondom de inlandsche bevolking in luide uitbarstingen kond gaf van hare droefheid, was des prinsen houding geheel in tegenstelling met den algemeenen rouw.

„Goddank! riep hij, hoe zou hij anders moeten sterven dan op zulk eene wijze? Oorlog voeren om zijn rijk terug te winnen of het te regeeren, durfde hij toch niet, en daarom is het maar goed dat hij dood is; nu zal alles ook wel beter gaan."

De Sultan liet twee wettige zonen na; de oudste, Menol, den 25en Januari 1820 geboren, werd zijns vaders opvolger, onder den naam van Hamangkoe Boeana V.

De voogdij over den minderjarigen Sultan werd, behalve aan den resident, opgedragen aan:

Ratoe Ageng (zijne grootmoeder);

Ratoe Kentjono (zijne moeder);

Pangeran Mangkoe Boemi en Pangeran Dipo Negoro.

Dat de laatste tot medevoogd benoemd werd, was strijdig met de gebruiken van het hof. Niet alleen mocht hij, volgens bestaande *adats*, daarop geen aanspraak maken, doch het was tevens bekend, dat hij met zijnen broeder in onmin had geleefd.

Men beweert dat die benoeming geschiedde op aandringen van Ratoe Ageng, die, het naijverig en heerschzuchtig karakter van den prins beter dan eenig ander kennende, door die benoeming zijn hoogmoed wilde streelen.

De voogdijschap verleende hem echter een invloed, dien hij misbruikte om zijne plannen te begunstigen.

Het was voornamelijk de quaestie der landverhuringen, welke Dipo Negoro het middel in de hand gaf, om zijn door heerschzucht overkropt gemoed te bevredigen.

Omtrent de landverhuringen, door sommigen ook als hoofdaanleiding van den opstand beschouwd, in 't kort het volgende.

Na de herstelling van ons gezag, werden in de Vorstenlanden aan Europeanen landerijen in erfpacht afgestaan. Dit stelsel bevatte in oorsprong veel goeds, daar de gronden beter bearbeid en productiever werden, en de Regeering om vele redenen meer invloed won.

Langzamerhand ontaardde echter de macht der landheeren in knevelarij en schraapzucht. Sommige Europeanen traden op als dwingelanden, en maakten zich aan afpersing en onderdrukking schuldig; en zóó groot was de vrees der bevolking, dat het gerucht alleen: „de heer is op het land", haar den doodsangst op 't lijf joeg.

Nog buitensporiger waren de eischen, wanneer de huishouding bestierd werd door eene eerste bediende van de vrouwelijke kunne.

Bij besluit van 6 Mei 1823 werden de landverhuringen ingetrokken, en daardoor alle contracten, *pigems*, vernietigd, uitgezonderd die, welke niet langer dan drie jaren duurden, en vóór 15 November 1821 hadden bestaan.

Die intrekking gaf spoedig aanleiding tot geharrewar tusschen de voogden van den jongen Sultan en den toenmaligen resident Smissaert, die aanzienlijke schadeloosstelling eischte voor het verbreken der contracten vóór het einde van den huurtijd.

Zoo vroeg hij 40000 spaansche matten (f 100.000) voor

het landgoed Bedôjô, dat wijlen Hamangkoe Boeana IV aan den resident kolonel-titulair Mr. H. G. Baron van Nahuijs van Burgst in erfpacht had afgestaan.

Bedôjô, destijds door den resident Smissaert bewoond, was bezuiden en aan den voet van de Merapi gelegen, en bevatte, behalve sawahs, een plantsoen van 100000 koffieboomen.

Dipo Negoro opperde al dadelijk bedenkingen en bood 800 spaansche matten, zeggende, dat slechts de gebouwen voor den Sultan van waarde waren.

Te vergeefs poogde de resident Smissaert de voogden van de billijkheid zijner vordering te overtuigen.

We zouden te wijdloopig worden, indien we de heftige gesprekken weêrgaven, welke hierover gevoerd werden; genoeg, dat door tusschenkomst van des Sultans grootmoeder, den resident 26000 spaansche matten werden aangeboden. Ratoe Ageng was van oordeel dat de jonge vorst nog te zeer den steun van het Gouvernement behoefde, om hem met het hoofd van het bestuur in onmin te brengen.

Hier werden dus de belangen der Regeering met particuliere aangelegenheden verward en zelfs daaraan opgeofferd.

Kort daarop kwam Smissaert met nieuwe vorderingen voor de landen Rodjo Winangan en Djamegattan; toen echter konden de voogden nauwelijks hunne verontwaardiging bedwingen, vooral omdat de resident hunne bezwaren op vernederenden en gebiedenden toon van de hand wees.

Eene uitgezochte gelegenheid voor Dipo Negoro om zich als warm verdediger des Sultans op te werpen, en zich voor te doen als een miskende, getergde prins!

„Indien de belangen van den Sultan steeds voor de uwe

moeten zwichten", zoo sprak hij, „dan wensch ik mij niet meer met diens zaken in te laten, en kunt gij alles naar uwen zin regelen".

De moeilijkheden, door het besluit van 6 Mei 1823 ontstaan, waren zeker voorkomen geworden, indien de Regeering gelukkiger ware geweest in de keus harer ambtenaren. De resident Smissaert kon niet anders dan het misnoegen en de verwarring in de hand werken, en door gemakzucht en onverschilligheid Dipo Negoro's oproerige plannen voet geven.

Wel had Smissaert, onder Daendels, als resident van Rembang goed voldaan en naderhand, als president van het collegie van administratie der houtbosschen, ook geen reden tot klagen gegeven; doch over zijn bestuur te Djocja laten zijne tijdgenooten zich zeer ongunstig uit.

Uiterst zelden verliet hij zijn landhuis te Bedôjô, op twaalf palen van de hoofdplaats gelegen. De bestuurszaken werden door hem verwaarloosd en geheel overgelaten aan zijnen secretaris, den assistent-resident Chevalier, den Rijksbestierder Danoe Redjo en den translateur Ditré.

Chevalier, een gewezen huzarenofficier, was een ijverig ambtenaar, doch miste de noodige bedachtzaamheid en ondervinding om zulk eene gewichtige betrekking, als die van hoofd van het bestuur over Djocja, te vervullen.

Met een bekwamen chef boven zich, ware die talentvolle man ongetwijfeld een verdienstelijk ambtenaar geweest, doch op zichzelf staande, maakte hij vaak inbreuk op bestaande adats.

Voor Dipo Negoro koesterde hij de diepste minachting; hij noemde hem een nurkschen, arroganten koelie, die

geen sabelhouw waard was. In de gunst van Ditré mocht de prins zich evenmin verheugen, vooral wijl het bekend was, dat Dipo Negoro van de ongunstige stemming der voogden gebruik maakte, om de anti-europeesche partij aan het hof te doen herleven.

Dipo Negoro leefde in volstrekte afzondering, en deed zich bij de bevolking voor als het slachtoffer zijner goede gevoelens jegens den Sultan.

Op zijn landgoed te Tegal Redjo liet hij een tempel bouwen, en bezocht, onder het voorwendsel van gebeden te doen, de naburige heilige grotten, spelonken en familiegraven.

Onbegrijpelijk is het, dat zijne aanhoudende afwezigheid bij het bestuur geen achterdocht wekte; te meer daar het bekend was dat hij meermalen de grot van Njai Kidoel bezocht, wat steeds een bewijs was van voorbereiding tot groote ondernemingen.

Krachtigen steun en hulp vond Dipo Negoro in den mohammedaanschen priester Kiai Medjo, geboortig uit het dorpje Medjo te Soerakarta. Met behulp van dezen geestelijke, die veel invloed had, werd de opstand voorbereid.

Intusschen deed Dipo Negoro zich voor als een heilige; behalve op Donderdagavond, zat hij dag en nacht in zijn tempel of in de heilige grotten hardop uit den Koran te bidden. Had hij zijne ziel genoegzaam verkwikt door het opdreunen van arabische gebeden, dan nam hij de geschiedenis der veroveringen van de Mataramsche vorsten ter hand, waarna hij hunne heldenfeiten bezong.

Meermalen kon hij uren lang droomend in de donkerste hoeken der heilige grotten staren; in zulke oogenblikken zeide hij uit de onzichtbare wereld stemmen te hooren,

welke, slechts voor hem verneembare, goddelijke voorschriften influisterden.

Volgens dr. J. Brandes, in zijn werk, getiteld: „Iets over een ouderen Dipanĕgarå, in verband met een prototype van de voorspellingen van Jayabaya", blijkt uit de *babads* (javaansche kronieken) dat het ERUCAKRA-geloof der Javanen, d. w. z. het geloof aan een toekomstigen Messias, reeds lang voor het optreden van Dipo Negoro in 1825 bestond.

Volgens het javaansche geschriftje *Pralambang*, was de Dipanĕgarå van 1718—1723 echter niet de ware ERUCAKRA.

Doctor Brandes meent dat het optreden van gezegden valschen Messias, Dipo Negoro bekend moet zijn geweest.

Van deze omstandigheid en den lichtgeloovigen aard zijner landzaten heeft hij dus partij getrokken, om zich uit te geven voor den waren Messias.

Is het wonder, dat zijn aanhang en invloed buitengewoon waren?

Onderwijl nam de verbittering der voogden over het zorgeloos plaatselijk bestuur meer en meer toe, zóó zelfs, dat men bij feestelijke gelegenheden alle decorum achterwege liet en elkâar beleedigde.

De resident bleef echter doof voor de waarschuwingen, die vertrouwde hoofden en oude ingezetenen hem gaven.

Eens, bij uitzondering, ter hoofdplaats aanwezig, zwichtte hij eindelijk voor de waarschuwende stemmen, en, wrevelig geworden dat Dipo Negoro's handelingen hem in zijn rustige rust stoorden, overlegde hij met den Rijksbestierder, op welke wijze men den weerspannigen prins zou kunnen verwijderen.

Er werd besloten tot eene nachtelijke overrompeling.

Maar Dipo Negoro had overal zijne spionnen, en op alles bedacht en voorbereid, deed hij zijn dalem bewaken door veertig goedgewapende lieden.

Van die poging moest dus worden afgezien.

Twee dagen later ontving de Rijksbestierder het bevel van den resident, om alle prinsen uit te noodigen ter bijwoning van een feest in het fort. Niemand mocht zich echter door meer dan twee bedienden doen vergezellen.

Ter bestemder dag en uur waren alle prinsen, behalve Dipo Negoro, aanwezig.

In de bijgebouwen lagen vijftig soldaten gereed, om op het eerste teeken de groote feestzaal af te zetten en Dipo Negoro gevangen te nemen.

Het sloeg negen uur, toen de prins met tachtig tot aan de tanden gewapende volgelingen voor de hoofdpoort verscheen.

De schildwacht weigerde hem den doorgang.

„Bij Allah, riep Dipo Negoro vertoornd, zeg aan den resident, dat ik niet uit mijzelven kom, maar door hem geroepen ben, en zoo mijn gevolg niet mag binnenkomen, is het beter dat ik terugkeer".

Ook deze aanslag was dus verraden; reden waarom de resident bevel gaf, den prins met gevolg door te laten.

In de zaal gekomen, wierp Dipo Negoro een vluchtigen doorzoekenden blik in het rond, en schreed toen kalm voorwaarts, om den resident en diens secretaris te begroeten.

Eensklaps verstomden de levendigste gesprekken; 't was, als voelde een ieder dat iets onaangenaams moest plaats-

grijpen, en duidelijk hoorde men het ritselen van Dipo Negoro's zwart zijden opperkleed.

Na ook de aanwezige gasten met een voornamen, nederbuigenden hoofdknik te hebben begroet, plaatste hij zich op den voor hem bestemden zetel.

De volgelingen schaarden zich, met de wapens in de hand, achter hem. Zij hadden last om *amok* te maken en alles te vermoorden, zoodra er ongenoegen ontstond.

Reeds het feit, dat de prins met zulk een talrijk gewapend gevolg verscheen, was uitdagend en brutaal; doch op dat oogenblik bleef den resident niets anders over, dan te doen als bemerkte hij niet hoe geweldig zijn overwicht werd geschokt.

Toen de resident later met de prinsen en ook met Dipo Negoro verschillende toasten had gedronken, stond de laatste eensklaps op, en den resident bij het hoofd vattende, riep hij uit:

„Smissaert! Smissaert! Ge doet mij hartzeer aan; wat is er niet gebeurd, waarmede gij mij verdriet hebt aangedaan; nu moet ge de kans met mij uitmaken, man tegen man, en als ik verlies, kunt ge uwe begeerte doen te Djocjakarta!"

De resident bleef onbewegelijk en verstomd zitten; de genoodigden, gewoon aan de stijve javaansche étiquette, vooral in tegenwoordigheid der Hooge Regeering, zagen met verbazing en sprakeloos van schrik naar het ongewone tooneel; zelfs de bedienden, die gerechten door de zaal ronddienden, bleven vol ontzetting staan.

Ooggetuigen verzekerden, dat indien de resident op dat oogenblik één woord gesproken had, al de aan-

wezige Europeanen vermoord zouden zijn geworden.

Van den resident begaf Dipo Negoro zich tot den Rijksbestierder, pakte ook hem bij het hoofd en zeide:

„Ook gij, Danoe Redjo, doet mij veel hartzeer aan; het zoude U aangenaam zijn, wanneer men mij verwijderde, opdat gij uw eigen wil zoudt kunnen volgen. Gij herinnert U niet meer uwe afkomst van koelies, in het dorp Djapan!"

Na deze woorden geuit te hebben, trok hij den Rijksbestierder met stoel en al achterover, schopte en trapte hem, en riep met krijschende stem:

„Hondenkind, nu eet ge brood met boter, maar vroeger moest ge u aan drek verzadigen!"

De Rijksbestierder, na den Sultan de machtigste van het rijk, sidderde, sprak geen woord en vergat zelfs zoodanig zijne hooge positie, dat hij op den grond gehurkt, de *sembah* (teeken van eerbied en onderdanigheid) voor Dipo Negoro maakte.

Al de prinsen stonden op, staken de hoofden bijeen, doch zwegen.

Dipo Negoro overzag de geheele groep, en het scheen dat hij op aller gelaat verontwaardiging en afkeuring las, want haastig begaf hij zich weêr tot den resident, gaf hem de hand en zei: „Smissaert, 't is wellicht de laatste maal, dat ik U de hand druk".

Begeleid door zijn lijfwacht, haastte hij zich toen het fort te verlaten, waarna ook de resident zich verwijderde. Nauwelijks was de resident vertrokken, of Chevalier sloeg met de vuist op tafel en zwoer Dipo Negoro's beleediging te zullen wreken.

De bejegening den resident aangedaan, noemde hij

Majesteitsschennis, zijnde Smissaert te Djocja de vertegenwoordiger des Konings.

De resident daarentegen, wiens waardigheid in het stof was getreden, die in tegenwoordigheid van een talrijk gezelschap, ja zelfs van bedienden, op zoodanige grove manier was beleedigd, gehoond en uitgedaagd, deed niets en maakte zelfs van het gebeurde geen melding!

Ongestoord bereidde Dipo Negoro zijne plannen voor en zijn aanhang werd steeds grooter; de markten verliepen, elke Javaan liep gewapend. Steeds donkerder waren de wolken, die zich boven de hoofdstad samenpakten, zonder dat het hoofd van het bestuur dat dreigend onweder trachtte tegen te gaan.

In deze omstandigheden was het alweder te betreuren, dat Chevalier, aan wien de zaken overgelaten werden, met zoo weinig oordeel te werk ging. Bezield met haat en wrok, liet hij geen gelegenheid ongebruikt, om Dipo Negoro te beleedigen en te tarten.

De grootste onhandigheid, Chevalier ten laste gelegd, is wel de volgende.

Bij het aanleggen van een weg, werd de richting, zonder voorkennis van Dipo Negoro, over diens erf Tegal Redjo genomen.

Het erf bevatte de graven van vele aanzienlijke Javanen, waaronder bloedverwanten van den prins; een der graven werd geschonden, wat de algemeene verontwaardiging opwekte, en Dipo Negoro's zaak zeer ten goede kwam.

Men joeg het werkvolk met geweld uiteen, en op 's prinsen last werden twee europeesche opzichters doodgeslagen. De Rijksbestierder werd ontboden; doch toen

hij kwam, ging Dipo Negoro hem met de kris te lijf; een aanslag, waaraan de aangevallene ternauwernood ontkwam.

Het schijnt ongelooflijk, doch nog steeds volhardde de resident Smissaert in onbezorgd nietsdoen te Bedôjô.

Zelfs een missive van den resident van Soerakarta, Mac-Gillavry, die hem den 16en Juli 1825 gewerd, en waarin het bericht voorkwam dat te dier plaatse (45 paal van Djocja) het gerucht liep, dat Dipo Negoro zich ten oorlog toerustte, werd, zonder dat daarop acht geslagen werd, ter zijde gelegd.

Eerst twee dagen later, toen nabij Bedôjô dreigende kreten weerklonken, haastte de resident zich te ontvluchten en naar de hoofdplaats te snellen.

In stede van nu bedachtzaam op te treden, ontbood hij, in een toornig schrijven, Dipo Negoro op het fort, ten einde hem ter verantwoording te roepen omtrent handelingen, die, werden zij bewezen, den prins des doods schuldig maakten.

Dipo Negoro antwoordde, met vele groeten aan zijnen broeder den resident, dat hij niet kwam wijl hij bevreesd was.

Hierop werd de Rijksvoogd, Mangkoe Boemi, als afgezant naar Dipo Negoro gezonden; doch hij keerde onverrichterzake terug, hetgeen den resident in hooge mate vertoornde.

Nogmaals ontving Mangkoe Boemi last, Dipo Negoro op te zoeken, ditmaal onder bedreiging van het ergste, zoo hij den prins niet medebracht.

Uit angst bleef hij toen zelf ook weg, en de anders vredelievende Rijksvoogd koos verder de partij van Dipo Negoro.

Nu werd, op last van den resident, het garnizoen onder de wapens geroepen. Een detachement hulptroepen van Pangeran Pakoe Alam, alsmede vijf-en-twintig man infanterie, vijf-en-twintig huzaren en twee stuks veldgeschut, werden uitgezonden, om zich van den persoon van Dipo Negoro meester te maken. Chevalier stelde zich aan het hoofd dezer kolonne.

Pangeran Pakoe Alam keurde dien maatregel ten zeerste af. „Niets zal Dipo Negoro's aanhang zoo vergrooten als zulk een optreden", verzekerde hij.

De uitgezonden troepen stuitten weldra op eene bende gewapende inlanders, die hen met slingersteenen en geweerschoten begroetten.

Na eenige salvo's chargeerde de kavalerie met lossen teugel op de muiters en dreef ze met den blanken sabel uiteen.

Dipo Negoro's dalem werd nu omsingeld, doch hij was reeds, bij de eerste schoten, met zijne familie, door de achterdeur, over de sawah naar Selarang gevlucht. De kavalerie trachtte de vluchtelingen te achterhalen, doch keerde onverrichterzake terug.

Dipo Negoro liet nu eindelijk het masker vallen, en ontrolde de lang verborgen vaan des opstands.

In korten tijd beschikte hij over een leger van twintigduizend strijders, waarvan vijfhonderd man, die het best uitgerust en geoefend waren, tot een staand leger gevormd werden; de overigen zouden voorloopig als guerilla's optreden.

Deze oorlog werd door Kiay Medjo en zijn priesters als een door den Profeet geboden, heilige oorlog (*prang sabil*) uitgeroepen, en bijna al de prinsen en een groot deel der bevolking schaarden zich om den nieuwen Messias.

Ten einde den oorlog geheel een godsdienstig karakter te geven, werd de arabische kleederdracht ingevoerd en werden de javaansche titels door turksche of arabische vervangen; zoo veranderde de titel van Pangeran in Pasja of Bassa, die van Temenggong in Daula.

De troepen werden later in veertien regimenten verdeeld, ieder met eigen standaard en uniform. Die regimenten hadden eveneens turksche namen, als: *boolkio*, *arkio* en *toerkio*.

Aan het hoofd stonden prinsen, priesters en hoofden van beproefde trouw. Velen hunner hebben getoond bekwame aanvoerders te zijn; vooral de zeventienjarige Bassa -Prawirdjo Dirdjo, ook Sentot genaamd, heeft zich door dapperheid en kunde een grooten naam verworven. Hij was opperveldmaarschalk over het leger van Dipo Negoro, en werd in 1829, na zijne onderwerping, in nederlandsch-indischen dienst bevelhebber over een legioen hulptroepen.

Op den 25[en] Juli 1825 ontving Z. Exc. de Gouverneur-Generaal Van der Capellen te Buitenzorg het eerste bericht van den opstand. De tijding trof hem als een donderslag uit een wolkenloozen hemel, want nimmer had de resident Smissaert van eenige bijzondere gebeurtenis melding gemaakt; in geen enkel rapport had hij eenige vrees voor rustverstoring aan den dag gelegd.

Die onverwachte tijding was daarom zoo ernstig, wijl het grootste gedeelte onzer strijdkrachten tot demping van onlusten op Celebes, Borneo en Sumatra verspreid was.

In eene vergadering der Hooge Regeering te Batavia werd

besloten, den legerkommandant, den in 1822 benoemden Luitenant-Gouverneur-Generaal H. Baron Merkus de Kock, onmiddellijk met een uitgebreide volmacht naar de Vorstenlanden te zenden.

De keuze der Regeering mocht in alle opzichten een gelukkige genoemd worden, want generaal De Kock was een legerhoofd, die groote militaire talenten aan veel staatkundig doorzicht paarde.

Vriendelijk en innemend van aard, billijk en rechtvaardig in al zijne handelingen, daarbij van imponeerende gestalte, boezemde deze veldheer zelfs den oproerigen hoofden achting en vertrouwen in.

Dat zijn invloed groot was, blijkt ten duidelijkste uit de verklaring van den Keizer van Soerakarta, die bekende dat hij de partij des opstands had willen kiezen, doch door het vertrouwen in generaal De Kock, niet alleen van dat voornemen afzag, maar zelfs het oppergezag van Soerakarta aan dien veldheer opdroeg.

Vooral de grijze prins Mangkoe Negoro was zeer met hem ingenomen en stelde zijn legioen terstond ter beschikking der nederlandsche Regeering. Dit legioen, meer bekend onder den naam van de Mangkoe Negoro's, heeft een werkzaam aandeel genomen in den Java-oorlog, en door zijn dapperheid en trouw een onsterfelijken naam verworven.

Generaal De Kock, onkundig omtrent Dipo Negoro's ware plannen, beschouwde den oproerigen prins en diens aanhang meer als verdoolde schapen dan als rebellen, en schreef hun uit Soerakarta, op den 1en Augustus, een welwillenden brief, waarin zij aangemaand werden tot de gehoorzaamheid aan het wettig gezag terug te keeren.

Dit schrijven bleef onbeantwoord.

Op den 7en Augustus werd wederom een schrijven tot hen gericht, waarop de opperbevelhebber het antwoord bekwam, dat zij de hoofdplaats hadden verlaten, om reden de resident, de secretaris, als ook de Rijksbestierder hen mishandelden; dat dezen het land van Djocjakarta bedierven en zij in het uitvaardigen van bevelen nimmer de voogden hadden geraadpleegd.

Nadat de zaken te Soerakarta geregeld waren, begaf generaal De Kock zich naar Djocjakarta en ontzette hij de plaats, die door tienduizend rebellen bedreigd werd.

Terstond na zijne aankomst schorste hij den resident Smissaert in zijne betrekking, en benoemde hij Mac Gillavry als plaatsvervanger.

Nog dienzelfden dag, 25 September, deed de opperbevelhebber aan Dipo Negoro en Mangkoe Boemi eenen brief toekomen, die o. i. belangrijk genoeg is om medegedeeld te worden, vooral omdat hij ten duidelijkste aantoont, met hoeveel bezadigdheid en welwillendheid generaal De Kock te werk ging:

Brief en vele groeten van Zijne Excellentie den Luitenant-Generaal H. M. De Kock aan de prinsen Ario Dipo Negoro en Ario Mangkoe Boemi.

«Ik heb ulieden geschreven den 7den en 14den Augustus. Mijn eersten brief zegt gijlieden niet ontvangen te hebben, en op mijn laatsten brief antwoordt gijlieden, dat gij de hoofdplaats hebt verlaten, omdat de resident en de secretaris van Djocjakarta, benevens de rijksbestierder, u hebben mishandeld, het Djocjasche land bedorven werd en omdat gijlieden als voogden van den sultan nimmer in het uitvaardigen van bevelen geraadpleegd zijt geworden.

Ik heb in mijn vorigen brief getracht, ulieden overtehalen om

met mij in onderhandeling te treden, en u verzocht, om zelven naar Klaten te komen, dan wel een uwer vertrouwelingen derwaarts te zenden; aan deze uitnoodiging is niet alleen niet voldaan, maar zelfs hebt gijlieden op dat gedeelte van mijnen brief niet geantwoord.

Sedert dien tijd hebben er vele gevechten plaats gehad, waarin vele ongelukkige Javanen het leven hebben verloren en welke altoos ten onzen voordeele zijn afgeloopen. Vele dessa's en woningen werden verbrand en verwoest, alles ten nadeele van het volk, dat gijlieden zegt te willen beschermen.

Mijn vurigste wensch en mijn innigste verlangen is, om alle deze onheilen te doen ophouden, en om de rust en de welvaart te herstellen.

Ik ben, nadat in de strandregentschappen en in de Kedoe uwe verblinde aanhangers verjaagd zijn, met een aanzienlijke macht te Djocjakarta aangekomen. Alvorens die macht tegen ulieden aan te voeren, wensch ik nog eenmaal te trachten, ulieden tot vredelievende gezindheid over te halen.

Bij mijne aankomst alhier heb ik, op hoog bevel van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, den resident Smissaert dadelijk uit zijn functiën gesteld, en het gedrag der overige ambtenaren, tegen welke gijlieden hebt geklaagd, zal ik met alle nauwkeurigheid doen onderzoeken.

Prinsen, geeft gehoor aan mijnen broederlijken raad; weet dat ik uw vertrouwen waardig ben en buiten staat ben, eenig bedrog te plegen; zendt mij spoedig iemand dien gijlieden vertrouwt om met mij te onderhandelen, dan wel, komt zonder vrees zelf tot mij over.

Welke zijn uwe oogmerken? Gijlieden hebt den kraton en uwen wettigen vorst verlaten. Gijlieden zijt van het Nederlandsche gouvernement, dat van de grondlegging af de steun en beschermer geweest is van Djocjakarta, afvallig geworden; gijlieden dekt uwe daden met den mantel der schijnheiligheid. Gijlieden zegt in uwe laatste brieven, dat gij het ware geloof wilt voorstaan, en de Nederlanders als heidenen doen vermoorden of verjagen; maar welke verhinderingen hebben de Nederlanders immer aan de uitoefening van uw geloof in den weg gelegd?

Gij, Pangerang Mangkoe Boemi, die zegt door de harde bedrei-

gingen van den resident genoodzaakt te zijn geworden om met den Pangerang Dipo Negoro eene lijn te trekken, op u vooral beroep ik mij, om tot mij te komen en uw invloed te gebruiken om ook aan den Pangerang Dipo Negoro vertrouwen in mijne woorden en handelingen in te boezemen.

Stel een onbegrensd vertrouwen in diengene, die thans de zendeling is van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal en van de Hooge Indische regeering, en welhaast de vertegenwoordiger van den wijzen en rechtvaardigen Koning van Nederland en de oppergebieder in deze gewesten zijn zal. Op deze missive verwacht ik een spoedig antwoord».

Djocjakarta, den 25^en^ September 1825, of den 14^en^ van het Licht Safar, jaar Wanoe 1753.

Op dit grootmoedig schrijven antwoordde Mangkoe Boemi, (27 September) dat hij en ook prins Dipo Negoro te ver in jaren gevorderd waren, om naar de hoofdplaats te reizen ten einde Zijne Excellentie aldaar te ontmoeten. Dipo Negoro verklaarde naderhand, dat hij aan die uitnoodiging wel gevolg zoude gegeven hebben, indien de generaal zijn verzoek, om te Kroppak, achter den kraton, een samenkomst met hem te mogen hebben, had ingewilligd.

Zulk een verzoek werd den generaal nimmer overgebracht, en, volgens verklaring van geloofwaardige prinsen, heeft Dipo Negoro ook nooit aan zulk een vredelievende bijeenkomst gedacht.

Indien de hoofdmuiteling werkelijk grieven had gehad, dan ware hij toen ruimschoots in de gelegenheid geweest, om zich recht te verschaffen; maar alleen de zucht naar grootheid, rang en rijkdom zette hem tot den oorlog aan.

Eerst heette het dat hij mishandeld werd, daarna diende het geloof hem tot dekmantel zijner eerzuchtige bedoelingen. Zijne oogmerken ontblootte hij reeds door zich, weder-

rechtelijk, wereldsche en geestelijke titels toe te eigenen.

Zoo noemde hij zich: Machtige Sultan, getrouwe dienaar Gods, bestemd tot hoofd eener omwenteling en opperbestuurder des legers, die aan de spits moest staan der ingewijden in de geheimen van den godsdienst; oppervorst, geroepen om den staat te regeeren; gezant van God en den Profeet; opvolger van een goddelijk wezen, hetwelk de legers bestuurt, die zichzelf opoffert voor den roem van den Allerhoogste.

Het gehuicheld antwoord van den gewezen Rijksvoogd Mangkoe Boemi schrikte den generaal niet af, om de oproerige prinsen tot hun plicht te roepen.

De reden dier zachtmoedigheid sproot niet alleen voort uit afkeer van bloedvergieten, maar de generaal voorzag ook dat het volk, zeer gehecht aan het Mataramsche vorstenhuis, waartoe Dipo Negoro behoorde, het verzet niet spoedig zoude opgeven, zoo de prins zich niet onderwierp.

Toen generaal De Kock echter bemerkte, dat hij langs minnelijken weg niet tot eene eindbeslissing kon geraken, en zijne grootmoedige welwillendheid slechts huichelarij en bedrog oogstte, liet hij eenige afdeelingen, in verschillende richtingen, naar Selarang, Dipo Negoro's hoofdkwartier, optrekken.

De hoofdmuiteling had evenwel in tijds die plaats verlaten, en volgde de gewone vechtwijze der inlanders: hij vermeed, namelijk, groote gevechten, en bepaalde zich tot het verontrusten onzer kolonnes: een taktiek, die onze geringe macht zeer afmatte.

Wij laten de krijgsverrichtingen buiten beschouwing,

daar zij den niet militairen lezer weinig belang zullen inboezemen en onzen kameraden voldoende bekend zijn.

De operaties werden goed geleid, en voorzeker had de opstand nooit die uitbreiding kunnen nemen, zoo in den aanvang een voldoend aantal troepen aanwezig ware geweest.

Zooals is gezegd, was ons reeds niet al te sterk leger bij den aanvang van den opstand elders verspreid om onlusten te bedwingen.

In het moederland was het bekend, dat onze strijdkrachten in de koloniën niet voor hare taak berekend waren, want in het begin van 1825, dus vóór den opstand, had de Luitenant-Gouverneur-Generaal voorstellen gedaan om het indische leger, behalve door gewone aanvullingstroepen, ook te versterken door een geheel georganiseerd bataljon infanterie van achthonderd man.

Bij missive van 29 Maart 1825, werd dit voorstel door de indische Regeering aan het Departement van Koloniën verzonden; doch in Nederland kon men daaraan zijne goedkeuring niet schenken, dewijl *het afzenden van een geheel georganiseerd bataljon te kostbaar was!* Stelde Nederland dan geen prijs meer op het behoud van zijn „gordel van smaragd?"

Het handhaven van dit, ten opzichte der stijdkrachten, sinds de zeventiende eeuw gevolgde stelsel van zuinigheid, had, evenals in 1672, 1787 en 1792, de noodlottigste gevolgen kunnen hebben. Dank zij de bewonderenswaardige dapperheid der tweehonderd europeesche militairen van het garnizoen te Djocja, kon men zich, schoon met veel moeite, staande houden.

Men had aan alles gebrek, zelfs aan munitie, en het

was hoog tijd dat de uitgehongerde hoofdstad ontzet werd, want der kleine heldenschaar, die haar bloed niet te kostbaar achtte ter verdediging van onze driekleur, was het ternauwernood langer mogelijk, Nederlands trotsch devies *Je maintiendrai* waar te maken; immers, *contre la force il n'y a pas de résistance.*

Andermaal werd één jaar later, 27 Maart 1826, door den Commissaris-Generaal, Du Bus de Ghisignies, met ernst aangedrongen op versterking van het leger.

Van dezen landvoogd, — die, om maar te bezuinigen, de weduwenpensioenen met twintig ten honderd verminderde, die tal van ambtenaren ontsloeg en de traktementen zoo van hoogere als lagere ambtenaren en officieren voor drie-vierden in koper liet uitbetalen; — was inderdaad niet te veronderstellen dat hij het Rijk tot onbedachtzame geldelijke offers zoude noodzaken.

Maar ook de vertoogen van Z. M.'s hoogsten vertegenwoordiger in Indië waren niet bij machte, den toenmaligen Minister van Marine en Koloniën, Mr. Cornelis Theodorus Elout, te overtuigen.

Inmiddels verwoestten en plunderden Dipo Negoro's legerscharen de Vorstenlanden op ergerlijke wijze, en het is aan de onvolprezen bekwaamheid van onzen opperbevelhebber en den moed van een handvol strijders te danken, dat men niet is bezweken voor de ontzettende overmacht.

En het is genoeg bekend, dat waar voorspoed en zege zich niet terstond aan onze vanen hechten, de overmoed der inlandsche bevolking niet gemakkelijk te onderdrukken is.

Men verwondere zich daarom niet, dat de Java-oorlog

gedurende vijf jaren een onzer schoonste bezittingen teisterde.

Dank zij onzen geëerbiedigden Koning Willem I, verscheen, op 3 Augustus 1826, het koninklijk besluit, waarbij den Minister van Marine en Koloniën bevolen werd, alle beschikkingen te treffen om elke maand driehonderd man aanvullingstroepen naar de koloniën te kunnen zenden: en op den 26en October 1826 werd, bij koninklijk besluit, last gegeven, om eene expeditionaire afdeeling samen te stellen, welke nog in de maand December naar Indië zoude scheepgaan.

Eerst tegen het einde van Mei 1827 landden de troepen, ongeveer drieduizend man, onder kolonel Vermersch, in Indië: tegenwind, zwaar weêr en averij hadden de schepen geruimen tijd opgehouden.

Volgens artikel 13 van laatstgenoemd besluit, mocht die troepenmacht niet verspreid worden. Eene zeer bindende bepaling, die geheel in strijd was met generaal De Kock's oorlogsplannen, en terstond aanleiding gaf tot vele moeilijkheden met den Commissaris-Generaal.

Het lag in de bedoeling van den opperbevelhebber om den opstand binnen engere grenzen terug te dringen; daartoe moesten verschillende kolonnes vooruitgaan en moest het genomen terrein door versterkingen afgesloten worden.

Dit stelsel had goede resultaten, daar vele inlanders, nu hun bescherming verzekerd was, zich niet langer lieten dwingen, de partij des opstands te kiezen. Toch drong de Commissaris-Generaal aan op de stiptste nakoming der bepalingen, wat veel geschrijf uitlokte tusschen den generaal en de Hooge Regeering.

De gevoerde briefwisseling werd naar Nederland opgezonden, en generaal De Kock mocht de voldoening smaken, zijne oorlogshandelingen goedgekeurd te zien.

De studie van den Java-oorlog van 1746—1756 had den generaal geleerd, welke taktiek hij tegenover de muiters te volgen had.

Behalve door krachtsontwikkeling, wilde hij door geduld en welwillendheid den wantrouwenden aard der Javanen overwinnen; te meer daar vele prinsen en hoofden uit zwakheid of dwang zich bij de partijgangers hadden aangesloten.

Een duidelijk bewijs dat niet allen vrijwillig den hoofdmuiteling dienden, is het feit dat Dipo Negoro de vrouwen en kinderen zijner hoofden in het Kliergebergte, naar het heette, in veiligheid liet brengen, doch waar zij eigenlijk gehouden werden als gijzelaars voor de trouw dier hoofden.

Dipo Negoro ten spijt, had de gedragslijn des opperbevelhebbers de heilzaamste uitwerking.

Meer en meer onderwierpen zich vijandelijke hoofden. De meesten werden door ons trouw gebleven hoofden bewogen, den onwettigen Sultan af te zweren, onder verzekering van vergeving en onderstand.

Eerst na hunne onderwerping droegen zij hunne belangen voor; het waren steeds redelijke verzoeken, waaronder dat, om het behoud der bij Dipo Negoro verkregen titels.

Slechts in de eerste jaren van den opstand hebben twee prinsen zich op voorwaarden onderworpen, en die voorwaarden behelsden verzoeken, die hun reeds vóór den opstand waren toegestaan.

Wij verzoeken den geachten lezer op deze omstandig-

heden te willen letten; wij zullen straks aantoonen dat ook de rebel Dipo Negoro niet op arglistige wijze in onze macht viel, noch door beloften werd misleid.

Generaal De Kock, steeds bedacht om zonder geweld tot zijn doel te geraken, wist te bewerken dat Sultan Sepoe (de vorst, die in 1812 door de Engelschen was afgezet, en in 1816 door ons naar Amboina verbannen) weder op den troon werd hersteld; de minderjarige Sultan bleef zijne aanspraken daarop behouden.

Op deze wijze hoopte de generaal een tegenwicht te stellen tegen den invloed van Dipo Negoro.

Het was een zonderling toeval, dat terwijl op 12 September 1826 te Salatiga de herstelling en uitroeping plaats vonden, dienzelfden dag een komplot ontdekt werd, om den jongen Sultan te ontvoeren.

Ten einde den jeugdigen vorst voor verdere aanslagen van de zijde van zijn oom Dipo Negoro te vrijwaren, werd hij naar het fort gebracht, en bij aankomst van Sultan Sepoe in den kraton, onder diens hoede gesteld.

Sultan Sepoe heeft, helaas, niet dien invloed uitgeoefend, dien men van hem verwachtte. Hij was een tot kindschheid vervallen man, die geregeerd werd door zijne gemalin, Ratoe Soelthan, eene schoone vrouw van fiere gestalte, doch van lage afkomst, die door hare onbeschaafde, onhoffelijke manieren, en vooral door hare aanmatigende houding, meer kwaad dan goed stichtte.

In het vorstelijk paleis was zij de schrik van een ieder; zelfs de Europeanen ontzag zij niet, en sprak hen aan in den laagsten tongval der javaansche taal: eene ongemanierdheid, die haar eindelijk door den resident Nahuijs

werd afgeleerd. „Ik begrijp U niet, zeide hij eens tot haar, want ik versta wel de hoftaal, maar geen straattaal".

Zoo verliepen de eerste jaren, zonder dat belangrijke veranderingen ten goede te bespeuren waren.

Welke middelen de opperbevelhebber ook aanwendde om het leven van duizenden te sparen — zelfs schroomde hij niet, om in 1827 met den rebel te onderhandelen — niets was bij machte, het heerschzuchtig en verstokte gemoed van Dipo Negoro tot inkeer te brengen.

Waar geen redeneering baatte, moest dus wel wapengeweld gebruikt worden.

Tegen het einde van 1827 had generaal De Kock te beschikken over eene macht van ongeveer dertigduizend strijders, onder welke achttienduizend man hulptroepen, bestaande uit Madureezen, Sumanappers, Boegineezen en Alfoeren. Al deze hulptroepen stonden onder goede krijgstucht en gedroegen zich voorbeeldig.

Met deze macht kon de vijand, die door de natuurlijke sterkte van zijn terrein moeielijk was ten onder te brengen, met meer voordeel aangegrepen worden.

Meer en meer bekroonde dan ook het geluk onze wapens, en naarmate het grondgebied van den opstand kleiner werd, verliet het eene hoofd na het andere Dipo Negoro's vanen; de bevolking, steeds gewoon hare hoofden blindelings te volgen, onderwierp zich van zelf.

Men schreef Augustus 1829.

Dipo Negoro's legioenen waren nagenoeg ontbonden, en slechts in het gebergte hield hij nog met enkele benden moedig stand. Maar onze soldaten, door den langdurigen

strijd ook bedreven geworden in den bergoorlog, achtervolgden hem overal en brachten het overschot zijner keurbenden gevoelige verliezen toe.

Zoo wist luitenant H. I. Y. Engelbert van Bevervoorde in het Kliergebergte door te dringen en aldaar vele vrouwen van rang gevangen te nemen, of, beter gezegd, te bevrijden, wat ten gevolge had dat de echtgenooten zich onderwierpen.

Kort daarop drongen onze troepen weer in dat gebergte, en doodden in een schermutseling Dipo Negoro's oom Ingebey en twee zijner zonen. Hun afgehouwen hoofden, eerst onachtzaam in den grond gestopt, werden naderhand, toen men vernam wie de gesneuvelden waren, door de troepen van Temengong Tjokro Djojo weder opgegraven en, onder gebeden der imams, in het voorouderlijk graf der Matarams bijgezet. Het bloed der Matarams had in dezen krijg nog niet gevloeid, en Tjokro Djojo, schoon aan onze zijde strijdende, gevoelde daarover zulk eene wroeging en verkeerde in zoo'n geschokten gemoedstoestand, dat het veel moeite kostte hem dienaangaande gerust te stellen.

Het Mataramsche stamhuis werd door elk Javaan, zonder onderscheid, als van hemelschen oorsprong beschouwd; derhalve laat het zich gemakkelijk verklaren, dat geen inlander den prijs van *f* 50000 wilde verdienen, die op Dipo Negoro's hoofd was gesteld, en ook geen hunner, zelfs onder de zwaarste bedreigingen, was over te halen, om zijne schuilplaats aan de patrouilles te verraden. Daarbij werd algemeen geloofd dat hij, als bloedverwant van God, door een hoogere macht beschermd werd; een

meening, die nog versterkt werd, toen Dipo Negoro, op den 17en September 1829, bij Sillo door onze ruiterij achtervolgd, zich in de Prôgô werpende, bij toeval een waadbare plaats trof en zich redde.

Onze ruiters daarentegen worstelden te vergeefs tegen den stroom; slechts den huzaar Doorenboom gelukte het, tegelijk met Dipo Negoro, den anderen oever te bereiken.

De huzaar loste een schot zonder den muiter te raken; maar zijn paard de sporen gevende, greep hij het zwarte ros van den prins reeds bij den teugel, toen hij op zijn beurt door eenige Boelkio's aangevallen en met lanssteken werd gedood.

Inmiddels waren luitenant Joubert en nog drie huzaren de rivier overgezwommen, en renden nu onverwijld op den prins toe. Met krachtige slagen velden zij tal van Boelkio's en Toerkio's tegen den grond en wreekten zij alzoo den dood van hun dapperen kameraad, doch zij kwamen te laat om den prins zelven gevangen te nemen.

Ofschoon de priesters hierin Allah's beschermende hand wederom prezen, was prins Mangkoe Boemi van oordeel, dat het raadzaam werd zich vrijwillig te onderwerpen, nu onze troepen overal verwacht konden worden.

Toen, op 17 October, Dipo Negoro's opperveldmaarschalk, de dappere en kranige Sentot, zich te Imogiri aan kolonel Cochius onderwierp, kon zijn macht als geheel gebroken beschouwd worden.

Sentot behield den titel van Ali Bassa Njabdoel Moestapha Prawiro Dirdjo. Hij vestigde zich met zijn legioen voorloopig te Bantoelan, waar weldra vele hoofden zich met hem aan onze zijde schaarden, zoodat Sentot onder zijne

bevelen telde: een-en-veertig Temengongs, vier-en-tachtig Pandjies, tweehonderd-acht-en-zestig Njabeis en zeshonderd, gedeeltelijk met geweren gewapende pradjoerits.

Weinige dagen voor Sentot's onderwerping, gelukte het der vijfde kolonne, onder majoor D'Errembauld de Dudzeele, die in den omtrek van Kretek, aan het zuiderstrand ageerde, moeder en dochter van den hoofdmuiteling gevangen te nemen (14 October 1829).

Men vond beide prinsessen verscholen onder een baleh-baleh. Zij waren in het bezit van vele kostbaarheden, die men haar liet behouden, en de vorstinnen werden met alle onderscheiding behandeld.

Dipo Negoro werd van de eene schuilplaats naar de andere opgejaagd, en telkens wist hij te ontkomen.

De edelmoedige opperbevelhebber, die niet alleen zijnen soldaten eene vermoeiende vervolging wilde besparen, maar ook den rebel niet tot wanhoop wilde brengen, deed hem in de wildernissen van Pandjer, waar hij zich schuilhield, nogmaals een brief toekomen, die, behalve den gewonen aanhef, van den volgenden inhoud was:

„Ik beklaag u ten hoogste en heb u uit dien hoofde reeds verscheidene malen uitgenoodigd, U met het Gouvernement en den Sultan te verzoenen, opdat de rust en de vrede in het Djocjokarta'sche rijk hersteld worden, doch tot dusverre hebt gij daaraan geen gehoor gegeven. De ondervinding zelve leert U nogthans, dat de Almagtige God niet wil dat Uwe voornemens worden ten uitvoer gebragt, en dat Uwe magt en Uw invloed dagelijks verminderen.

„Almede zijt gij overtuigd, dat Uw geliefde zoon,

Uwe moeder en Uwe dochter mijne gevangenen zijn; ik zal hen geen leed doen ondergaan, doch zij zullen mijne gevangenen blijven, indien gij U niet met het Gouvernement verzoent.

„De meeste prinsen, die vroeger met U waren, zijn thans tot mij teruggekomen en gevoelen hunne dwaling; zoo ook is de Ali Bassa Prawiro Dirdjo, overtuigd dat de zaak van het Gouvernement moet zegevieren, heden tot mij gekomen.

„Herinner U dan toch ook, mijn kleinzoon! dat Uw vader, Sultan Hamangkoe Boeano III, bij zijn leven mijn opregte vriend was, van wien ik geloof, dat hij Uw gedrag zou goedkeuren, indien gij U met het Gouvernement wildet verzoenen. Stel vertrouwen in mij, daar ik mij als Uw GROOTVADER beschouw en genegen ben Uw leed weg te nemen en U genoegen aan te doen; indien gij alzoo iets mogt verlangen, maak dan geene zwarigheid mij daarmede bekend te maken; handel gelijk een kleinzoon jegens zijnen grootvader, en, wanneer ik Uw verlangen billijk oordeel, zal ik het ongetwijfeld nakomen".

Ook deze brief had niet de minste uitwerking; men moet inderdaad Dipo Negoro bewonderen, die, trots zulk een opeenstapeling van tegenspoeden, na het verlies van zijn naaste bloedverwanten en bekwaamste bevelhebbers, nog den moed en de kracht in zich voelde, om de wanhopige worsteling vol te houden.

Onjuist is dus de meening, als zoude bovenstaande brief hem tot onderwerping genoopt hebben.

Tal van kolonnes werden nu weder uitgezonden om

den hardnekkigen muiter op te sporen en gevangen te nemen.

Het waren zeer vermoeiende tochten; nu eens moesten dichte bosschen, waar het zonnelicht ternauwernood doordrong, doorkruist worden; dan moest men met handen en voeten rotsen en bergkloven beklimmen.

Hier was het een snelstroomend water, ginds een breed, zwaar begroeid ravijn, of diepe afgronden, die den weg versperden.

Merkwaardig vooral was de tocht op den 8en November, onder de luitenants Kobold en Bernard, die, na in het bivouak te Kalidadap, aan de Lookoëloë-rivier, een brief van Dipo Negoro aan Ali Bassa Merto Negoro onderschept te hebben, waardoor zijn schuilplaats Baloebandang verraden werd, hem met vijf-en-twintig jagers en vijf-en-twintig Menadoneezen aldaar opzochten.

Van dien tocht melden wij slechts in 't kort, dat Dipo Negoro, te vergeefs op Merto Negoro wachtende, zich op weg begaf naar eene andere schuilplaats, en op dien marsch, met zijne volgelingen, in een hinderlaag der onzen viel. De muiter, in wit priestergewaad gehuld, werd door den amboneeschen sergeant Dilangoe van het paard geschoten, en reeds slaakten onze soldaten een wilden juichkreet en sprongen zij naar voren om hem te grijpen, toen Dipo Negoro, ofschoon zwaar aan den schouder gewond, in de dichte glagahs wist te ontkomen en verder, langs de helling van het ravijn, in de wildernis vluchtte.

Vier-en-dertig gezadelde paarden en een met edelgesteenten bezette lans van den prins werden buit gemaakt.

Op wonderbare wijze was hij dus weêr aan den dans ontsprongen!

Uitgehongerd, gewond, door zware koortsen verteerd en uitgeput van vermoeienis, sleepte Dipo Negoro zich nu van den eenen schuilhoek naar den anderen.

Te vergeefs beproefde zijn Rijksbestierder hem tot onderwerping te bewegen.

„Ik ben het zwerven nog niet moede", was zijn antwoord.

Maar deze stoute standvastigheid, die eerbied afdwingt, had toch hare grenzen; de jammerlijke toestand, waarin hij zich bevond, dwong eindelijk dat trotsche hoofd zich te buigen.

In den morgen van 9 Februari 1830, meldden zich bij den kolonel Cleerens te Sokko, twee afgezanten van Dipo Negoro, namelijk: Mas Penghoeloe (Hoogepriester) Peke Ibrahim en Hadji (priester) Badar Oedin.

Zij verklaarden door hun gebieder gezonden te zijn, om den kolonel een bijeenkomst voor te stellen te Romo Kawal, alwaar Dipo Negoro zich bevond, en van welke plaats hij door den hoofdofficier naar Kedjawang (veertig minuten gaans ten N. van Sokko) wenschte begeleid te worden, ten einde van daaruit zijn verlangen aan den opperbevelhebber kenbaar te maken; wijders verklaarden de gezanten, dat het Dipo Negoro's wensch was, ongestoord te Kedjawang te vertoeven, totdat de generaal zoude geantwoord hebben, weshalve den kolonel verzocht werd maatregelen te treffen, opdat te Kedjawang de noodige woningen in gereedheid gebracht werden.

Kolonel Cleerens, die tijdelijk het kommando voerde,

(generaal De Kock was te Batavia, om den nieuw benoemden landvoogd te begroeten) was zeer ontstemd over den aanmatigenden toon der beide afgezanten; die taal was bovendien al te gebiedend voor een vogelvrij verklaarden rebel.

Hij antwoordde toornig dat de Regeering niet meer met Dipo Negoro wenschte te onderhandelen, noch van voorwaarden wilde hooren, maar den oorlog met kracht zoude voortzetten.

De gezanten bogen nu allerdeemoedigst, en het was hun aan te zien, dat zij op zulk een antwoord niet voorbereid waren.

Na een aarzelend zwijgen vatte de hoogepriester nogmaals het woord; hij verzekerde dat zijn gebieder den oorlog moede was en gaarne weêr in vrede en oprechte vriendschap met het Ned. Indische Gouvernement wilde leven.

Kolonel Cleerens, ofschoon innerlijk verheugd over dit voornemen van Dipo Negoro, liet zulks niet blijken, maar antwoordde dat hij den prins ongaarne ontmoette, wijl er geen waarborgen waren voor zijne oprechtheid.

Nogmaals verzekerden de gezanten dat zij in waarheid en ernst gesproken hadden, waarna kolonel Cleerens te kennen gaf dat hij zoude afwijken van zijne instructies, (die, onder meer, luidden, Dipo Negoro nimmer een rustig verblijf te gunnen) en, op eigen verantwoordelijkheid, het verzoek zoude inwilligen, mits Dipo Negoro beloofde, gedurende het verblijf te Kedjawang geen pogingen aan te wenden om zijn gevolg te vermeerderen.

Kolonel Cleerens, die den opperbevelhebber van deze afwijking der instructies kennis moest geven, zoude

tevens aan Zijne Excellentie vragen, of Dipo Negoro zijne verzoeken van uit Kedjawang mocht richten, instede van uit de wildernis, waar hij met gebrek en ellende te kampen had; welke verzoeken echter eerst na de onderwerping van den prins in overweging konden genomen worden.

Mocht Dipo Negoro geen genoegen nemen met des generaals antwoord, dan stond het hem vrij, weêr ongedeerd naar het gebergte terug te keeren.

Dipo Negoro nam de voorwaarden aan, en wist dus dat hij eerst *na* zijne onderwerping de edelmoedigheid der Regeering mocht inroepen.

Op den 16en Februari had te Remo Kawal de gevraagde ontmoeting plaats, waarna Dipo Negoro, vergezeld van den luitenant-adjudant C. P. C. Steinmetz en twee huzaren, naar Kedjawang werd geleid.

In strijd met de gemaakte afspraak, kwam hij vergezeld van vierhonderd-vijftig man, meest gewapende dessabewoners, die zich gaandeweg bij hem hadden aangesloten.

Op voorstel van kolonel Cleerens, vestigde Dipo Negoro zich op den 21en Februari te Minoreh, ten einde aldaar het antwoord van den opperbevelhebber af te wachten; te dier plaatse aangekomen, was zijn aanhang tot zevenhonderd man aangegroeid.

Later is gebleken dat reeds vijf dagen vóór de komst der afgezanten te Sokko, Dipo Negoro's gewezen opperveldmaarschalk Sentot van hem het bericht had ontvangen, dat hij voornemens was zich te onderwerpen, en slechts op antwoord van generaal De Kock wachtte, om te weten hoe hij ontvangen zoude worden.

Kolonel Cleerens liet hij onkundig omtrent dit schrijven aan den generaal.

Waarom?

Op den 11[en] Februari gewerd hem, door tusschenkomst van Sentot, een schrijven van den generaal, waarin hem, bij eventueele onderwerping, een ontvangst overeenkomstig zijn rang verzekerd werd; andere beloften behelsde de brief niet.

Kort daarop werd hem, bij monde van den kolonel, medegedeeld dat de generaal zijne goedkeuring had gehecht aan de voorwaarden, den prins gesteld, en dat, zoo ook hij daarmede instemde, een aanvang moest gemaakt worden met het op schrift stellen van zijne verzoeken.

Dipo Negoro bleef te Minoreh; en dat hij zich ook als onderworpen beschouwde, getuigde zijn verzoek om onderstand.

Eenigen tijd later vroeg hij zelfs een voorschot van *f* 10000, op het traktement dat hem zoude worden toegekend, alsmede laken tot het kleeden zijner pradjoerits.

Het verzoek om kleeding voor de manschappen was geenszins bevreemdend, daar ook andere voorname hoofden, na hun onderwerping, bevelhebbers over hunne troepen waren gebleven; doch aangezien Dipo Negoro's pradjoerits zich eerst na zijne onderwerping gevormd hadden, en niet anders waren dan een samengeraapte bende deugnieten en gelukzoekers, die de Regeering nimmer in haren dienst zoude nemen, was kolonel Cleerens van gevoelen, dat verzoek niet te mogen inwilligen.

Meer en meer bekwam de kolonel de overtuiging, dat Dipo Negoro niet ter goeder trouw handelde.

Steeds bleef de onverbeterlijke oproermaker voortgaan zijn aanhang te vermeerderen, en het bleek spoedig dat die vermeerdering was toe te schrijven aan den invloed van zendelingen, die in alle richtingen waren uitgezonden.

Eenigen hunner werden gearresteerd, en van dezen vernam men, dat Dipo Negoro, in zijne toomelooze heerschzucht, zich steeds Sultan bleef noemen en voortging hooge titels te verleenen.

Dat hij zich slechts onderworpen had om in de gelegenheid te zijn, zijne krachten te herstellen, en door een grooten aanhang zich te doen ontzien en hooge eischen te kunnen stellen, was niet langer te ontkennen; en voorzeker ware kolonel Cleerens in zijn volle recht geweest, zoo hij Dipo Negoro reeds te Minoreh in verzekerde bewaring had genomen, doch liever wenschte hij de beslissing van den generaal af te wachten, aan wien hij, bij diens terugkomst te Magelang, omtrent alles een volledig rapport indiende.

Intusschen deelde hij Dipo Negoro onbewimpeld zijne gevoelens mede, en bracht hij hem onder het oog dat het tijd werd, zijne verzoeken op schrift te stellen, te meer daar deze beweerde gedurende de poeasa, (mohammedaansche vastentijd) die spoedig inviel, zich niet met wereldsche zaken te kunnen bezighouden.

Dipo Negoro weersprak, met geveinsde verontwaardiging, al de ongunstige geruchten die omtrent hem in omloop waren, en verzocht zelfs de personen streng te straffen, die zich voor zijne zendelingen uitgaven.

Wat betreft de schriftelijke verzoeken, zoo verklaarde hij onmogelijk eenig verzoek te kunnen doen, alvorens

den generaal gesproken te hebben, en verzocht hij tot na den vastentijd buiten alle wereldsche beslommeringen te mogen blijven.

Kolonel Cleerens liet zich echter niet met een kluitje in het riet sturen; hij maakte de opmerking dat de Koran den arbeid met de pen niet verbood, en bleef aandringen op nakoming der gemaakte overeenkomst.

De geniale bedrieger opperde thans een ander bezwaar: namelijk dat hij niet wist, met welke benaming hij den generaal moest betitelen, daar Sentot, die lager in rang stond, Zijne Excellentie ook met „grootvader" had aangesproken. Door zich des generaals kleinzoon te noemen, zoude hij zich bijgevolg gelijkstellen met zijn gewezen opperveldmaarschalk, en zulks druischte in tegen de javaansche adat.

De kolonel stelde hem te dien aanzien gerust door te verzekeren, dat de vorsten van Djocjakarta en Soerakarta den generaal eveneens „grootvader" noemden; en daar hij, Dipo Negoro, niet meer den titel van Sultan kon behouden, kon hij zich evengoed van die benaming bedienen.

Dipo Negoro ontroerde en vroeg, waarom de kolonel hem dan wel Sultan bleef noemen.

„Omdat ik U, in het bijzijn uwer volgelingen, niet wil vernederen," antwoordde de kolonel.

Dipo Negoro bedankte voor die welwillendheid, doch een bittere trek groefde zich op 't vermagerde, sombere gelaat.

Nimmer gelukte het den kolonel, Dipo Negoro over zaken te spreken; op meesterlijke wijze wist hij steeds allerlei verontschuldigingen aan te voeren.

Op den 28en Februari bekwam kolonel Cleerens het

bericht van den generaal, dat hij te Magelang was teruggekeerd en gereed was den prins te ontvangen.

Dipo Negoro werd hiermede in kennis gesteld, en terstond wilde hij naar het hoofdkwartier vertrekken om aan den opperbevelhebber zijne opwachting te maken, doch met het voornemen nog dienzelfden dag naar Minoreh terug te keeren.

Kolonel Cleerens raadde hem dit ten sterkste af, daar zulk een vermoeiend heen en weêr reizen tot niets zoude leiden, te minder daar de prins, met het oog op de poeasa, niet over zaken wenschte te spreken en het reizen voor zijn verzwakt lichaam te afmattend was. Eerder stelde de kolonel voor, voor goed naar Magelang te verhuizen, wat Dipo Negoro goedkeurde, mits hij dicht bij den generaal kon gehuisvest worden.

Ingevolge dit verlangen werden, niet ver van het residentiehuis, nabij de Prôgô, de noodige woningen voor hem in gereedheid gebracht.

Toen alles voor de reis gereed was en kolonel Cleerens zich tot Dipo Negoro begaf, om een en ander met hem te bespreken en het uur van vertrek vast te stellen, vroeg hij eensklaps met welken titel de generaal hem zoude aanspreken.

„Ik heb het reeds meermalen gezegd, en gij moet U zulks nog goed herinneren, dat gij den Sultanstitel niet moogt behouden, weshalve Z. E. u dien van Pangeran zal geven"; antwoordde Cleerens.

Dipo Negoro verbleekte en beet zich op de dunne lippen. Een zweem van besluiteloosheid vloog over zijn gelaat, en op hartstochtelijken toon eischte hij, dat de kolonel

hem borg zoude blijven, dat de generaal hem Sultan zoude noemen.

Het kostte den kolonel moeite, hem het onrechtmatige van zijn eisch onder het oog te brengen, en eerst na langdurige bespreking met de voornaamsten zijner volgelingen, overwon de ijdele prins zijne gemoedsbezwaren.

Hij verzocht toen, dat geen inlandsch ambtenaar bij de ontmoeting zoude toegelaten worden, en dat het den europeeschen ingezetenen van Magelang verboden zou worden, bij zijne intrede hunne woningen te verlaten.

In den vroegen morgen van 8 Maart vertrok Dipo Negoro, geëscorteerd door een detachement van de zevende kolonne, onder kapitein Gennet, en de jagers der zesde kolonne, onder luitenant Gilly de Montela, naar Magelang; zijne volgelingen en pradjoerits waren hem eenige uren voorafgegaan.

Het was twaalf uur toen Dipo Negoro voor het residentiehuis aankwam. Generaal De Kock, omgeven door een schitterenden staf en vele burgerambtenaren, ontving hem met groote plechtigheid. De opperbevelhebber, die den prins met de meeste voorkomendheid welkom heette, noemde hem Pangeran, en verzekerde verheugd te zijn, na een vijfjarige vijandschap, weer vriendschappelijk met hem te kunnen omgaan.

Nadat Dipo Negoro aan de aanwezige officieren en ambtenaren voorgesteld was, werd hij uitgenoodigd aan des generaals linkerzijde plaats te nemen.

Het was de eerste maal na vijf jaren, dat Dipo Negoro zich in het openbaar met den titel van Pangeran hoorde aanspreken.

Het is waarschijnlijk dat het niet aanwezig zijn van inlandsche hoofden en de plechtige ontvangst hem deze zoo overwegende omstandigheid eenigszins over het hoofd deden zien, want hij onderhield zich uitermate beleefd en vriendelijk met de officieren en was zelfs zeer spraakzaam. Over zaken werd niet gesproken; generaal De Kock verzekerde ieders godsdienst te veel te eerbiedigen, dan dat hij in deze aangelegenheid Dipo Negoro's verzoek niet zou inwilligen, om gedurende de poeasa niet met wereldsche aangelegenheden lastig gevallen te worden.

Na een korte bijeenkomst, werd de prins door den resident Valck en een der adjudanten naar zijne woning geleid.

Ten einde hem van onze goede gezindheid blijk te geven, stelde men zijne familie in vrijheid en liet men hem geheel met rust.

De resident, de majoor De Stuers en vele officieren brachten hem meermalen een bezoek, terwijl zijn gewezen hoofden en andere personen van rang dagelijks ten zijnent toegelaten werden.

Daags na aankomst werd hem door de Regeering een prachtig rijpaard ten geschenke gegeven, en later bekwam hij nog twee zijner paarden terug, welke door de onzen waren buitgemaakt.

Behalve een rijk ameublement en kleeding voor zijn gevolg, werden hem *f* 5000 ter hand gesteld; een gelijke som ontving hij vóór het einde der poeasa, om de kosten van de feesten te kunnen bestrijden.

Kortom, de prins werd met gunsten overladen. Niettegenstaande hij voor zooveel grootmoedigheid meermalen zijne erkentelijkheid betuigde, waren zijne handelingen

daarmede in tegenspraak. In stilte zond hij zijn getrouwen uit om volk te werven, en liet hij zich Sultan noemen. In zijne woning eischte hij dezelfde ceremoniën en étiquette, als gebruikelijk aan de hoven van Djocjakarta en Soerakarta.

De toegevendheid van den generaal en de mildheid der Regeering hadden bij hem een geheel verkeerde uitwerking. Evenals elke inlander, zag ook hij in de groote goedheid en gunstbewijzen van de Regeering niets dan een bewijs van vrees, en naarmate zijn aanhang vermeerderde, nam zijn aanmatiging toe, zóó zelfs dat hij zich niet ontzag den resident in laag-javaansch aan te spreken.

Hierover onderhouden, verontschuldigde hij zich met te zeggen dat hij den resident als een zoon beminde en dus tot hem sprak in het Ngôkô, de taal waarin hij ook zijnen kinderen toesprak.

Met leedwezen nam de generaal kennis van Dipo Negoro's trouweloos en ondankbaar gedrag. De berichten, welke naar aanleiding der ongunstige raporten bij verschillende inlanders van rang ingewonnen werden, waren zeer verontrustend; zoo kwam, onder meer, aan 't licht, dat hij het sultanaat over zuidelijk Java begeerde.

Reeds door het feit, dat Dipo Negoro in onderworpen staat gewapend volk had aangeworven, stond hij op nieuw aan rebellie schuldig; toch wilde generaal De Kock, getrouw aan de gedane belofte van hem geen leed te doen wedervaren, een bevel tot gevangenneming niet uitvaardigen; zelfs liet hij den prins van terzijde weten, dat hij op welwillendheid der Regeering kon blijven rekenen, indien zijne verzoeken billijk waren, d.i. niet in strijd met de rechten van den wettigen Vorst.

De bewijzen van Dipo Negoro's verraad werden echter meer en meer overtuigend, en de generaal zag zich genoodzaakt tot het nemen van voorzorgsmaatregelen.

Op den 27en Maart was de vasten geëindigd.

Naar 's lands gebruik, kwamen de hoofden bij den generaal hunne opwachting maken. Dipo Negoro echter verscheen niet, maar zond twee zijner schoonzoons en eenige hoofden met de mededeeling dat hij wegens ongesteldheid verhinderd was, den generaal persoonlijk zijne hulde aan te bieden.

Daar die ziekte slechts voorgewend was, besloot de generaal aan de zaak een einde te maken, en deed hij den prins, bij monde van den resident, uitnoodigen, den volgenden morgen te komen, om alsdan tevens met zijne verzoeken bekend gemaakt te worden.

Na de hoofden over het gelukkigste uur geraadpleegd te hebben, bepaalde Dipo Negoro zijn bezoek op den volgenden morgen ten acht ure, waarmede generaal De Kock genoegen nam.

Ten einde op alles voorbereid te zijn, had de opperbevelhebber, reeds op den 25en Maart, aan de verschillende kolonne-kommandanten geheime orders doen toekomen; dag en uur der bijeenkomst nu bepaald zijnde, werd bevel gegeven, de voorafgemaakte beschikkingen te doen uitvoeren. Eén bataljon infanterie en de Alfoeren werden ten noorden en in de nabijheid van Dipo Negoro's verblijf geplaatst; ten westen stond de kavallerie, ten oosten de artillerie, en ten zuiden, op den grooten weg bij Tjagaba, had kolonel Cleerens met een aanzienlijke macht post gevat.

Te Minoreh en bewesten de Prôgô waren eveneens sterke afdeelingen geplaatst.

De 28e Maart viel op een Zondag; de toenmalige gewoonte, 's Zondags groote parade te houden, gaf zekerheid dat deze troepenbeweging kon geschieden, zonder argwaan te wekken.

Dipo Negoro verscheen op het bepaalde uur; hij was vergezeld van zijne kinderen, twee schoonzoons, eenige hoofden, alsmede honderd op arabische wijze uitgedoste pradjoerits.

Een der adjudanten ging den prins tegemoet; door dezen en den resident Valck werd hij naar het kabinet van den generaal geleid, waar eveneens zijn zonen Dipo Negoro Moeda en twee jongere, alsmede Bassa Merto Negoro, Hadji Nisoeh en Hadji Badar Oedin toegelaten werden. Behalve de generaal, bevonden zich in dat vertrek de residenten van Soerakarta en Djocjakarta, de overste Roest, de majoor-adjudant De Stuers en de kapitein Roeps.

De hoofden bleven in de voorgalerij, waar de overste De Kock van Leeuwen, de majoor Perié en eenige subalterne officieren hen beleefd ontvingen en toespraken, doch tevens in het oog hielden. Met uitzondering van den generaal, waren de aanwezige officieren gewapend.

Na afloop der gebruikelijke plichtplegingen en nadat een ieder gezeten was, richtte generaal De Kock het woord tot Dipo Negoro; hij zeide, dat het hem genoegen deed, dat de poeasa geëindigd was, gedurende welken tijd hij niet over wereldsche zaken had willen spreken, maar nu die feesten afgeloopen waren, zou hij gaarne 's prinsen verlangen aanhooren.

De toegesprokene antwoordde, slechts gekomen te zijn om den opperbevelhebber, volgens de adat, een bezoek te brengen, doch dat hij niet voorbereid was tot het voordragen zijner belangen. Generaal De Kock gaf te verstaan met dat antwoord geen genoegen te kunnen nemen; hij was den Landvoogd verantwoording schuldig, en eischte dus, na al hetgeen reeds voor den prins gedaan was, thans een rondborstig spreken.

Deze woorden maakten op Dipo Negoro niet den minsten indruk; hij herhaalde dat hij op zulk een samenkomst niet voorbereid was, en verzocht naar zijn woning te mogen terugkeeren, ten einde daarover na te denken.

De generaal zeide, dat hem tijdens de poeasa daartoe ruimschoots de gelegenheid was gegeven, weshalve het nu tijd werd, de zaken te regelen.

Dipo Negoro weigerde hardnekkig zijne verlangens kenbaar te maken; hij beklaagde zich over de behandeling hem aangedaan, en verzocht naar het gebergte te mogen terugkeeren, zooals tusschen hem en kolonel Cleerens overeengekomen was, bijaldien hij zich met den generaal niet kon verstaan.

„Veroorloof mij, U op te merken, antwoordde de generaal, dat zulk een overeenkomst te Remo Kawal niet heeft plaats gehad; gij weet zeer goed onder welke voorwaarden gij te Kedjawang zijt gekomen".

Toen generaal De Kock bleef volharden, verstond Dipo Negoro zich met zijne priesters, waarna hij den wensch te kennen gaf om als hoofd van den islamitischen godsdienst op Java erkend te worden, en daarbij den titel van Sultan te mogen voeren, zonder aan een bepaalde standplaats gebonden te zijn.

Op vriendelijken toon bracht de generaal hem onder 't oog, dat hij wel weten moest dat de Regeering dergelijke verzoeken niet kon of mocht toestaan, wijl zij hare bescherming verzekerd had aan de wettige vorsten van Djocjakarta en Soerakarta, waarvan laatstgenoemde het oppergezag over den mohammedaanschen godsdienst had.

Reeds in 1827 werden de onderhandelingen afgebroken, omdat Dipo Negoro den titel van Ponoto-Gomo (regelaar van den godsdienst) eischte. Nadien is hem meermalen verzekerd, zelfs nog te Minoreh, dat hem die titel nimmer mocht geschonken worden.

Terecht was dan ook de opmerking van den generaal, dat die eischen niet overeenkwamen met den afhankelijken toestand, waarin de prins zich bevond.

Naar beweerd wordt, heeft generaal De Kock Dipo Negoro aangeraden, liever een stuk grond in de Kedoe of Bagelen ter beheering te vragen; maar dit moet hij van de hand gewezen hebben, alhoewel zijn zoon Dipo Negoro Moeda hem voortdurend in 't oor fluisterde, dien raad op te volgen.

Niettegenstaande hij op het onrechtmatige zijner vorderingen gewezen werd, kwam Dipo Negoro telkens daarop terug en maakte hij zich dus wederom schuldig aan verraad en oproer.

Zwijgend, met de handen op de knieën, keek generaal De Kock hem hoofdschuddend aan. Zulke ongehoorde en aanmatigende eischen wekten in hooge mate zijne verontwaardiging. Een toornige gloed overtoog het anders zoo vriendelijk gelaat van den opperbevelhebber, doch

met volkomen zelfbeheersching sprak hij Dipo Negoro dus aan:

„Gij hebt beloofd en op den Koran gezworen, uwen wettigen Vorst getrouw te blijven en te beschermen, doch in stede van uw eed gestand te doen, hebt gij het land in oproer gebracht om zelf gezag machtig te worden. Gij verdient geen medelijden meer, en hebt door uwe heerschzuchtige bedoelingen andermaal het vertrouwen verloren. Ik mag niet gedoogen dat gij wederom onheil en verwoesting aanricht, en om u buiten mogelijkheid te stellen kwaad te stichten, ben ik verplicht u als gevangene naar Batavia te zenden."

Dipo Negoro sprong overeind; met heftigheid protesteerde hij tegen dat besluit; zijne gluipende oogen schoten vlammen, en met trillende stem vroeg hij den zijnen af, of zij zouden toestaan, dat men hem gevankelijk wegvoerde.

Maar geen hand die naar de kris greep, niemand die amok riep; allen sloegen de oogen neêr, begrijpende dat Dipo Negoro zulk een besluit had uitgelokt.

Op dit welsprekend zwijgen ontroerde Dipo Negoro zichtbaar, en zich tot den generaal wendende, riep hij luide, dat hij zich *niet* gevangen gaf.

Doch nauwelijk waren deze trotsche woorden gesproken, of de regelmatige pas van eene afdeeling troepen werd gehoord, kort daarop gevolgd door den dreunenden slag van vele geweerkolven tegen den grond.

Dipo Negoro verbleekte, en onrustig staarde hij naar de deur, op wier drempel een officier verscheen, die met getrokken zwaard des generaals bevelen afwachtte.

Elke tegenstand ware vruchteloos, en zulks inziende,

schikte Dipo Negoro zich in het onvermijdelijke en zeide gelaten: „het is Allah's wil!"

Zijn verzoek, om Mas Penghoeloe Peke Ibrahim nog te mogen spreken, werd toegestaan; waarop hij vroeg, of niet voor hem bedongen was, om vrijelijk naar het gebergte te mogen terugkeeren, ingeval hij zich niet met den generaal kon verstaan.

De hoogepriester had den moed niet, zulks te weêrspreken, doch deze verkeerde uitlegging, gegeven aan de hem te Remo Kawal gestelde voorwaarden, kon Dipo Negoro niet meer redden. Bovendien, het was hem bekend, dat hij nooit als Sultan, noch als hoofd van den godsdienst mocht erkend worden, en het behoeft dus geen nader betoog dat zijne onderwerping slechts geveinsd was, en hem alleenlijk als middel moest dienen, om te beproeven, langs verraderlijken weg, tot zijn doel te geraken.

Een niet te verdedigen staatkundige misgreep ware het dus geweest, hadde generaal De Kock dien muiter den weg vrijgelaten, om met vijftienhonderd goed gewapende pradjoerits wederom den oorlogsfakkel om zich heen te slingeren, en op nieuw de Vorstenlanden aan rampen en ellende prijs te geven.

Aan tweehonderdduizend Javanen en vijftienduizend Europeanen had de oorlog reeds het leven gekost.

Honderden kampongs waren verwoest; bijna alle eigendommen en plantages waren verbrand of vernield; de landbouw bestond niet meer en geheele streken waren in wildernis herschapen; vijf-en-twintig millioen gulden waren door dien krijg verslonden.

Wie, in de plaats van generaal De Kock, zoude anders gehandeld hebben?

Het was eene verademing, toen men in den morgen van 28 Maart 1830 Dipo Negoro, als staatsgevangene, zag wegvoeren. Zelfs inlandsche hoofden juichten en verklaarden eenparig dezen maatregel billijk en rechtvaardig.

Alleen Temengong Banjakwidé trachtte het volk op te ruien, doch hij werd gevat en in het blok gesloten.

Wat de pradjoerits betreft, deze werden zonder tegenstand ontwapend; de krissen, meest erfstukken van voorvaderen, werden later den eigenaars teruggegeven.

Z. M. Koning Willem I en de hooge Regeering hechtten hunne goedkeuring aan de handelingen van den opperbevelhebber; bij aankomst in Europa, stelde Z. M. hem persoonlijk het grootkruis der Militaire Willemsorde ter hand en verhief hem later tot den adelstand.

Allen, die aan den Java-oorlog deelnamen, bekwamen eene krijgsmedaille, met de beeltenis des Konings versierd.

Ook de ons trouw gebleven Javanen werden niet vergeten: eenige prinsen ontvingen het ridderkruis en aan de meeste hoofden werden gouden of zilveren medailles toegekend.

Aan Dipo Negoro, op bevel van de Regeering naar Menado (N. O. hoek van Celebes) verbannen, werd later Makasser als ballingsoord aangewezen, alwaar hij in het fort Vlaardingen, op den 8en Januari 1855, overleed.

INHOUD

Blz.